

## د موضوعاتو فهرست

عنوان	مخ
دموضوع ارزښت او د انتخاب لاملونه	ح - ط
سریزه	م-س
دبند تاریخچه	2
داسلام له نظره دجنگي بنديانو پیژندنه او دهغوی حقوق	6
په اسلام کی دجنگي بنديانواحكام	15
په اسلام کی لومړني جنگي بنديان	22
په اسلام کی دجنگي بنديانو امتیازات او حقوق	25
په اسلام کی دتبا دلی تاریخي سیر	29
په اسلام کی دجنگي بنديانو د آزادولو طریقې او حقوق	32
جنگي بنديان دنړیوالو حقوقوله نظره	36
د جنگي بنديانو وضعه او حالت	41
جنگي جنایتکاران	46
دجنگي بنديانو مجازات او د اسارت پای	61
داسارت ( بندیتوب ) پای	64
په روانه نیمه پیری کی د جنگي بنديانو سره د نړی دیو شمیر هیوادونو دچلند نمونی	66
د عربو او اسرائیلو دجگړو بنديان	67
دکوریا دجگړې بنديان	68
د هند او پاکستان دجگړې بنديان	69
د ایران او عراق دجگړې بنديان	70
په افغانستان کی د بنديانو اوسنی حالت	77
په عراق کی د جنگي بنديانو اوسنی حالت	107
پایله	120
اخلیکونه	122

## د بند تاریخچه

بند په هر شکل او هر هدف چی وی اساساً یو ډول فزیکي او نه غوښتونکی محدودیت دی. نو ویلی شو چی بند یا حبس د تاریخی لحاظه چی په یونانی او کتاب (پیدایش) چی دا د تورات د بابونو څخه د یو نوم دی په معمولی ډول دیوی پراخه مجموعی په ډول د هغه مجازاتو لپاره استعمالیږی چی د شخص آزادی پکی محدوده کیږی.

په پخوا وختونو کی بند عبارت و له: دمحکی لپاره په موقتی ډول نیول یا هم د نورو عملونو لکه: شخص دومره وهل چی تر مرگه به ورسید، د عضاؤ قطع کول، د آزادی محدود کول، د خوراک او څښاک څخه لیری ساتل حتی د مرگ تر حالت پوری ....) ددی لپاره چی موضوع پراخه نشی نو دمختلفو پیرو په تیریدو سره بند ته یو ځغلنده نظر اچوؤ:

### یونان (آتن):

(هوید) یو یونانی شاعر و چی (۷۰۰) کاله مخکی له میلاد څخه یی یوه مهمه شیوه بیان کرله چی عبارت ده له: (توانایی زیستن مطابق قانون و عدالت است که انسان را انسان کره است). همدغه قانون و چی زئوس هغه د بشریت لپاره بنسټ وگرځولو، هغه دا چی ماهیان، وحشی حیوانات، پرنده گانو یو بل ته د ژوند کولو طمعه لری ځکه دوی نظم لری پس زئوس هم عدالت د بشر د پرمختگ یوازنی دلیل وگنلو چی دا د انسانانو په ژوند کی ډیره زیاته (ثروت) دارائی ده.

### یخوانی مصر:

په یونانی تاریخ کی راغلی دی چی لومړنی زندان چی منخته راغلی و د (۱۷۸۶ څخه تر ۲۰۵۰) ترمنځ دی؛ فرعونیانو د خپلی بادشاهی د عمومی نظم دساتلو لپاره یوازنی او پاکه وظیفه بللی وه؛ همدارنگه فرعونیان او دهغوی خادمان نه ظالمان و اونه هم مستبد چی د پادشاهی د میانه روی لپاره یی عمومی نظارت کولو خو بند یا حبس یی دهغه جزاء گانو لپاره استعمالولو چی هغه به دومره خطرناکی وی چی له مرگ سره به پیوسته کیدلی.

### یخوانی اسرائیل:

د مصر او بین النهرین په شنو منطقو کی مختلفی قبیلی د شپنو او تاجرانانو وی چی دغه قبیلی د قبیلوی رئیسانو په واسطه رهبری کیدلی ژبه (سامی) اونور کره وړه یی دهمدغه ځای د اوسیدونکو څخه چی ددغه ځای اوسیدونکو مصری اوبابلی خدایان نه پریښودل خو وروسته یوکس د دوی څخه شرقی طرف ته وتبیتید چی فلسطین ته ورسیدل نو د دوی قبيله دیو خپل واکه مذهب خاوندان شول ددغه مذهب تهداب

د الله (ج) اويهودى قوانينو چى د موسى(ع) د دين په قالب كى يى اچولو و جور كړ؛ ديهودو دتاريخ اصلى منبع مقدس كتاب (عهد عتيق) يعنى تورات دى.

په تورات كى (۱۷) خايه د بند ياداوى شوى ده چى ددغه جملى څخه يى (۱۲) د بيدون د يهودو له قبيلى څخه په نورو قبيلو كى صورت نيولى دى چى دغه دبند مختلفى نوعى د مختلفو مواردو په باره كى منځته راغلى چى دغه قبيلى په مصر او آشور كى وى.

لومړنى دجرم نمونه چى په يهودى تاريخ (تورات) كى ثبت شوى هغه د (آدم(ع) او بي بي هوا(ع)) سرکشى دخداي(ج) د آمر څخه ده، دوهمه د هابيل قتل دى د قابيل په واسطه چى دغه دواړو دلو سرکشو ته الله(ج) جزاء ورکړله.

### اروپا په منځنيو پيړيو كى:

غربى اروپا تر دولسمى پيړى پورى هيڅ قوانين نه درلودل، په آلمان كينى زندان موجود و خوپه كمه اندازه به د مجازاتو په عنوان ورته اشاره كيدله همدارنگه په د آيتاليا په لمباردى اود اتمى پيړى په اوائلو كى د ليوتپراند په پادشاهى كى قانونى رواج وموند.

### روم:

د روم ښار د ايتاليا دمرکزى ښارونو له جملى څخه دى ددغه ښار جوړيدل له ميلاد څخه ۷۵۳ كاله مخكى صورت نيولى دى چى دغه ښار د ميلاد څخه (۵۰۹) كاله مخكى د پادشاهانو پواسطه اداره كيدلو او وروسته يى يو جمهورى ډوله شكل اختيار كړ چى په سر كى دوه قاضيان و او دغه قاضيانوته به يى (كنسول) ويل او دغه كنسول د پيرو نورو فرعى قاضيانو درلودونكى و چى هغه ته به يى (پراتور) ويل او دغه قاضيانو به اصلى حقوقى قضىي انجام كولى.

په (۴۵۱) ميلادى كال كى يى د( الواح دوازه گانه ) په نامه حقوق جوړ او چاپ كړل په دغه حقوقى منبع كى يى حبس د بدو كارونو او خطرناكو اعمالو لپاره د (ارگاستولوم) لومړنى منبع منځته راوړله او همدغه خبره په تاريخ كى (ليوى) كړى ده چى دغه كار په (۳۵۸) مخكى له ميلاد څخه صورت نيولى دى. (۱)

(۱) تاريخچه زندان، ليكنه : جمعى از پژوهشگران، ترجمه و تحقيق - محمد رضاكودرزي بروجردى، ص ۲۹، ۳۵، ۳۸، ۴۴، ۶۰، نشرمیزان ۲۰۱۸ تهران كتابخانه ملي ايران.

### د اسلام له نظره بند:

مونږ پوهیږو چې دانسانانو ترمنځ همیشه جنګونه اوتیري یو پر بل واقع شوي او واقع کیږی چې ددی جنګونو په ترڅ کې همیشه انسانان وژل شوي ،زخمي شوي،اوبندیان شوي اودا اسیران یا بندیان چه د دوه دښمنو ډلو دجنګ په ترڅ کې دیوی خوا جنګیالی دمقابل طرف دجنګیالیو لخوا ژوندي نیول کیدل همیشه مظلوم اوبی دفاع و له هغوی سره دنیوونکو لخوا چلند د تاریخ په مختلفو پړاوونو کې توپیر درلود داسلام دمبارک دین له راتګ نه مخکې ددا ډول افرادو وضع اوحالت نهایت خراب و اود نیوونکو له خوا به ورته ډیري شدیدې جزاګانې ورکول کیدی لکه په اورکې سوخول،دپوستکې ویستل،دنوکانو ویستل ،اعدامول، په غلامی نیول،اوله ملک نه تبعیدول . ددا ډول جنایاتو یادونه په قرآنکریم اود تاریخ په معتبرو کتابونو کې شویده الله (جل جلاله) دبروج په سورت کې ددی جنایاتو ځنی نموني یادوي او فرمایي:

﴿لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِذْ أَخَذْنَا مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ مَوَازِينَهُمْ إِذْ أَخَذْنَا مِنْ آلِ لُوطِ آلَهُ إِثْمًا أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مَا كَانُوا يَكْفُرُونَ﴾  
 ﴿لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِذْ أَخَذْنَا مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ مَوَازِينَهُمْ إِذْ أَخَذْنَا مِنْ آلِ لُوطِ آلَهُ إِثْمًا أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مَا كَانُوا يَكْفُرُونَ﴾  
 ﴿لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِذْ أَخَذْنَا مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ مَوَازِينَهُمْ إِذْ أَخَذْنَا مِنْ آلِ لُوطِ آلَهُ إِثْمًا أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مَا كَانُوا يَكْفُرُونَ﴾  
 ﴿لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِذْ أَخَذْنَا مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ مَوَازِينَهُمْ إِذْ أَخَذْنَا مِنْ آلِ لُوطِ آلَهُ إِثْمًا أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مَا كَانُوا يَكْفُرُونَ﴾  
 ﴿لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِذْ أَخَذْنَا مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ مَوَازِينَهُمْ إِذْ أَخَذْنَا مِنْ آلِ لُوطِ آلَهُ إِثْمًا أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مَا كَانُوا يَكْفُرُونَ﴾  
 ﴿لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِذْ أَخَذْنَا مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ مَوَازِينَهُمْ إِذْ أَخَذْنَا مِنْ آلِ لُوطِ آلَهُ إِثْمًا أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مَا كَانُوا يَكْفُرُونَ﴾  
 ﴿لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِذْ أَخَذْنَا مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ مَوَازِينَهُمْ إِذْ أَخَذْنَا مِنْ آلِ لُوطِ آلَهُ إِثْمًا أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مَا كَانُوا يَكْفُرُونَ﴾  
 ﴿لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِذْ أَخَذْنَا مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ مَوَازِينَهُمْ إِذْ أَخَذْنَا مِنْ آلِ لُوطِ آلَهُ إِثْمًا أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مَا كَانُوا يَكْفُرُونَ﴾

1(

(1) قرآنکریم - البروج سورة، ۸-۴ نمبر آیت.

ژباړه: مړه دي وي دخندق انسان سوځونکي هغه وخت چې دخندق تر څنگ ناست و او په هغه کې دمؤمنانو دسوځولو او شکنجې ننداره کوله هغوی له مؤمنانوه دانتقام اخیستلو لپاره بله بهانه نه درلوده بغير له دې چې هغوی په حمید او عزیز خدای (جل جلاله) باندي ایمان رواری و.

په دې ایت شریف کې الله (جل جلاله) ديهودانو بعضي اقوامو ته اشاره کوي چې دوخت له مؤمنانوسره چې په غالب احتمال دنجران مسیحانو سره يې دا ظلم کړی و.

پخوا نه یواځې داچې ددبمن دنیول شویو جنگیالیو سره دا ډول چلند کیده بلکې دمغلوب طرف ټول اموال، بڼځې، ماشومان او بوداگان به هم له دا ډول چلند سره مخامخ و یهودانو دا ډول مظالم ظاهراً دتورات داحکامو پر اساس ترسره کول په تورات کې لولو (( هر هغه څه چې په ښار کې وو لکه بڼځې، نارینه ، ماشومان حتی دهغوی حیوانات هم مونږ تر تورو لاندي ووژل )) . خو داسلام مبارک دین دجنگي بندیانو او دنورو کسانو ترمنځ تفکیک وکړ او ددبمن په مال، بڼځې اوماشوم باندي يې تیری کول حرام وگرځاوه اوجنگي بندي ته يې یو سلسله حقوق او امتیازات ورکړل خو په کفري نړی کې حتی ۱۹د پیړی تر نیمایي پوري دجنگي بندي سره ظلم او زیاتی روان وو چې ښه مثالونه يې تر اتمې میلادي پیړی پوري دکلیسا په حکم دجنگي بندیانو او هغو کسانو په اورکې سوځول دي کوم چې دپاپ دعقیدې ضد نظریاتو باندي متهم و همدارنگه دمسلمانانو سره دمسیحیانو تگلاره دصلیبي جگړو په ترڅ کې ښه روښانه ده چې دبیت المقدس په یوځلي محاصره کې دمسلمانانو پنځوس زره تنه ( ۵۰۰۰۰ ) بڼځې اوماشومان په شهادت ورسول چې په تاریخ کې ددې ظلمونو تفصیل په ډیر ښه ډول سره راغلی کوم چې عیسویانو به له جنگي بندیانو خصوصاً له هغو بندیانو سره کول کوم چې دبلې عقیدې پیروان به وو. (۱)

او بیا په دې وروستیو وختونو کې دلومړي او دوهم جهاني جنگ په دوران کې داروپایانو برخورد له جنگي بندیانو سره خصوصاً دنازی المان درهبرانو چلند چې له ټولو جنگي بندیانو او یهودانو سره يې ترسره کړل دهغوی په تاریخ کې دننگ او شرم ټکي دي چې په هیڅ ډول دغربي نړی چارواکي دجنگي بندیانو لپاره د حقوقو په ورکړه قایل نه و؛ یو عالم چې (گرسویس) نومیږي او په غرب کې ورته د بین المللي حقوقو پلار ویل کیږی کله چې له ده نه و پوښتل شول چې آیا جنگي بندي ته باید حقوق ورکړل شي او که نه؟.

( ۱ ) ابراهیمی، محمد. اسلام وحقوق بین المللی عمومی، ص ۴۹ - ۵۱ ، چاپ اول، تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه (سمت)، ۱۳۷۷ ه.ش.

خواب یی بالکل منفي و اویی ویل چي جنگي بندي ته باید دزخم دتړلو اوپتی حق هم ورنه کرل شي .  
خو بیا وروسته دملگرملتونو سازمان په منخ ته راتگ او د دولتونو ترمنخ دیولر تړونونو او موافقو تر لاسلیک وروسته په ( ۱۹۴۹ م ) کال کي له جنگي بندیانو سره دچلند په اړه دجنیوا بین المللي کنوانسیون تصویب شو چي په نتیجه کي داسلام دمبارک دین داصولو او قوانینو نه په استنباط جنگي بندیانو ته ځيني حقوق ورکړل شول او دهغوی په وضع او حالت کي ورسره نسبي بدلون راغی خو لا هم هغه ډول حقوق چي جنگي بندي ته اسلام ورکړي په نړیوالو تړونونو او کنوانسیونونو کي نه ترسترگو کیری دا چي داڅه ډول حقوق دي چي داسلام مبارک دین جنگي بندیانو ته ورکړي او جنگي بندیان څوک دي نو باید مونږ لومړی داسلام له نظره جنگي بندیان وپيژنو او وروسته به یی بیا په حقوقو بحث وکړو.<sup>1</sup>

---

<sup>1</sup> ( ارفعی، عالیه، و محمود مسانلی، جنگ وصلح از دیدگاه حقوق و روابط بین الملل، ص ۲۱۴-۲۱۶، چاپ دوم، تهران: وزارت امورخارجه مؤسسه چاپ و انتشارات، ۱۳۷۳ هـ.ش.

## دبند یا اسارت تعریف:

اسارت په لغت او اصطلاح کې اسارت او اسر مصدر د «أَسَرَ» دی چې د تباب او یا بل څه پواسطه قید کول او محکم بسته کولو په معنی دی نو ځکه بندی کس ته هم له همدې امله چې هغه بندی او په محبس کې وي آسیر ویل کیږي.<sup>1</sup>

یوه ډله علماء بیا اسیر هغه کس ته وایی چې بندی او تر تسلط لاندې وي هغه که په ظاهري قیدونو وي او یا هم په عرفی وعدو او قانونی الزاماتو سره وي نوځکه دغه د اسیر دلفظ اطلاق په بنده، زندانی او هر هغه څوک چې تر نظارت لاندې وي کیږي.<sup>2</sup>

**اسیر** په فقهی اصطلاح سره په هغه کفارو باندې اطلاق کیږي چې د مسلمانانو سره په جنگ کې نیول شوي وي.<sup>3</sup>

او د کوچنیانو او بنځو لپاره د اسیر لفظ نه بلکې د سببی لفظ په کار ورل کیږي.<sup>4</sup>

**په** قرآنکریم کې د اسیر لپاره مستقیم او کنایي الفاظ عبارت دی له : «أَسْرَى» ؛ «أَسْرَى» ؛ «تَأْسِرُونَ»<sup>5</sup> ، «أَسِيرًا»<sup>6</sup> ، «فَشَدُّوا الْوَتَاقَ»<sup>7</sup> او همدارنگه فعل «خُدُوهُمْ»<sup>8</sup>.

په پخوانیو ادیانو ملتونو کې : په پخوانیو ملتونو او ادیانو کې هم اسارت ته اشاره شوي چې پدې باره کې قرآنکریم فرمایي:

د جنگی اسیرانو نیول د انبیا (ع) په وخت کې هم موجود و چې پدې باره کې قرآنکریم د انفال سورت په

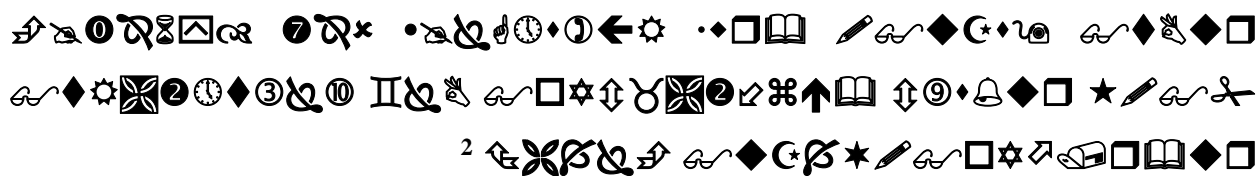
۶۷نمبر آیت کې فرمایي : ﴿لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ أَخْرَجَهُمْ مِنَ الدِّيَارِ الْمَسْفُوفَةِ وَأَمْطَرَ عَلَيْهِمْ مَاءً غَدِيقًا﴾

1 ( لسان العرب، ج ۱، ص ۱۴۰ .  
 2 (التحقيق، ج ۱، ص ۸۳.  
 3 ( الفقه الاسلامی، ج ۸، ص ۵۹۱۰.  
 4 ( الموسوعة الفقهية، ج ۲، ص ۱۵۴۱۵۵ .  
 5 (داحزاب سورت، ۲۶نمبر آیت.  
 6 (دانسار سوره ۸نمبر آیت.  
 7 (دمحمدسورة، آیه ۴ .  
 8 (دالنسار سورة ۸۹نمبر آیت

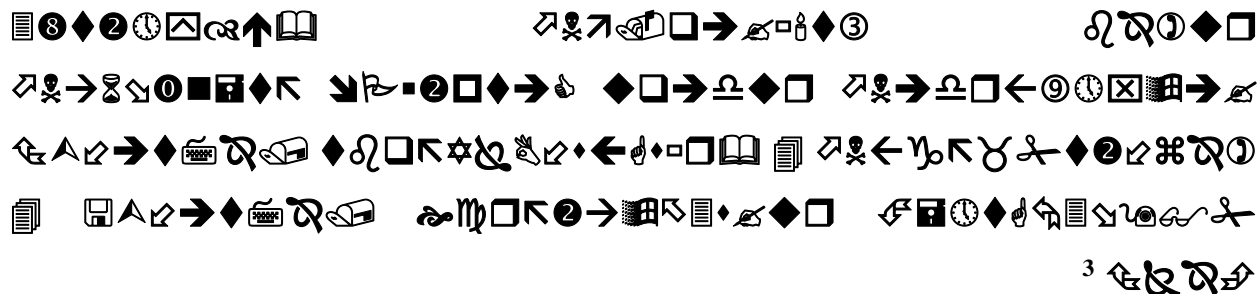


ژباړه : یو نبی له دا مناسب نه دی چی هغه سره د قیدیان پاتی شی ترڅو چی هغه په وطن کښی دبنمن نابود نه کړی .

اسارت په بنی اسرائیل کی: پدی باره کی قرآنکریم د بقری سورة په (۲۴۶نمبر آیت) کی الله (ج) فرمائی دی:



ژباړه: دا څنگه کېدای شی چی مونږ به د الله په لاره کښی جهاد نه کوؤ سره ددی چی مونږ دخپلو کورونو نه وویستلی شو او د اولاد نه جدا کړی شو. همدارنگه بل ځای الله (ج) د قرآنکریم د بقری سورة په (۸۵نمبر آیت ) کی فرمائی:



ژباړه : اوکه هغه خلق قیدنان نشی او تاسو ته را شی نو د هغوي د خلاصی د پاره فدیہ ورکوي حال دا دی چی هغوي د کورونو نه ویستل د سره په تاسو حرام وو، آیا تاسو د الله د کتاب ځنی حصی منی او د ځنو نه انکار کوئ.

د اسیر دنیولو دجواز ثبوت:

1 ( دانفال سورة ۶۷نمبر آیت.

2 ( د بقری سورة ۲۴۶ نمبر آیت.

3 ( دبقری سورة، ۸۵نمبر آیت.



قرآنڪريم ڊير داسي علتونه او مواجبات ياد ڪري چي هغه عبارت دي له:

جنگ: مسلمان ڪولاي شي چي د ڪافرانو سره په جگره ڪي هغه وخت چي په ڪافرانو باندې غالب شي نو دوي ته ددي جواز شته چي ڪفار د اسير په ڊول ونيسي دليل يي په په لاندې آيت شريف ڪي روښانه شوي دي:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا جَاءَ سُرَّةٌ مِّنَ الْأَعْرَابِ مَعَ بَرٍّ أَوْ هَيَّاجٍ فَلَا تَأْخُذْهُمَ وَلَا تَكُونُوا لَهَا رُكُوعًا وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَأُوْحٍ مِّنَ اللَّهِ عَظِيمٍ﴾<sup>1</sup>

ژباړه : نو هر ڪله چي ڪافرانو سره مو مقابله راشي نو څټونه تري نه پريڪوي تر دي چي هغوي په ښه شان سره ووژني نو (باقي) په ښه شان سره قيد ڪري.

په پورتنې آيت شريف ڪي د ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا جَاءَ سُرَّةٌ مِّنَ الْأَعْرَابِ مَعَ بَرٍّ أَوْ هَيَّاجٍ فَلَا تَأْخُذْهُمَ وَلَا تَكُونُوا لَهَا رُكُوعًا وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَأُوْحٍ مِّنَ اللَّهِ عَظِيمٍ﴾ لفظ د دښمنانو د اسير نيولو ڪنايه ده.<sup>2</sup>

دهغه مواردو دليل چي په هغه ڪي اسير نيول منع دي:

قرآنڪريم څو ځايه يادونه ڪري چي په هغه ڪي دبنديانو (اسيرانو) نيول منع دي او هغه په لاندې ڊول دي :

1 - مخڪي له پوره ڪاميابي څخه :

قرآنڪريم پدي باره ڪي داسي دليل وړاندې ڪري دي چي الله (ج) فرمائي : ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا جَاءَ سُرَّةٌ مِّنَ الْأَعْرَابِ مَعَ بَرٍّ أَوْ هَيَّاجٍ فَلَا تَأْخُذْهُمَ وَلَا تَكُونُوا لَهَا رُكُوعًا وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَأُوْحٍ مِّنَ اللَّهِ عَظِيمٍ﴾<sup>3</sup>

ژباړه : يو نبي له دا مناسب نه دي چي هغه سره د قيديان پاتي شي ترڅو چي هغه په وطن ڪښي دښمن نابود نه ڪري .

د دغه حكم مفهوم هم د محمد سورت په (۴نمبر آيت) ڪي راغلي چي وروسته له (اٽخان) څخه ڪولاي شي چي ڪافران د اسير په ڊول ونيسي لکه چي فرمائي:

1 ( د محمد سورة، ۴۷نمبر آيت.  
2 (الميزان، ج ۱۸، ص ۲۲۵ .  
3 ( د انفال سورة، ۶۷ نمبر آيت.



خو ځينو بيا دا ورته قيد آيښی چي (◀▶❖❗❘❙❚❛❜❝❞❟❠❡❢❣❤❥❦❧❨❩❪❫❬❭❮❯❰❱❲❳❴❵❶❷❸❹❺❻❼❽❿ⓀⓁⓂⓃⓄⓅⓆⓇⓈⓉⓊⓖⓗⓘⓙⓚⓛⓜⓝⓞⓟⓠⓡⓢⓣⓤⓥⓦⓧⓨⓩ⓪⓫⓬⓭⓮⓯⓰⓱⓲⓳⓴⓵⓶⓷⓸⓹⓺⓻⓼⓽⓾⓿ⓀⓁⓂⓃⓄⓅⓆⓇⓈⓉⓊⓖⓗⓘⓙⓚⓛⓜⓝⓞⓟⓠⓡⓢⓣⓤⓥⓦⓧⓨⓩ⓪⓫⓬⓭⓮⓯⓰⓱⓲⓳⓴⓵⓶⓷⓸⓹⓺⓻⓼⓽⓾⓿) پدی سورت  
کڻی داسی معنی لری چه - ژباره : نو هرکله چي کافرانو سره مو مقابله راشی نو څټونه تری نه  
پریکونی تردی چي هغوي په بڼه شان سره ووژنی نو (باقی) په بڼه شان سره قيد کړی.<sup>1</sup>

---

<sup>1</sup> (التفسیر الکبیر، ج ۲۸، ص ۴۵).

## د اسلام له نظره د جنګي بنديانو پيژندنه او دهغوی حقوق

د اسلام دمبارک دين د اصولو په اساس اسير يا جنګي بندي هغه چاته وويل: کيږی چې د جنګ په ميدان کې ونيول شي نه داچې د دینمن د تسلط لاندې ټولو افرادو او اشخاصو باندې چې د مسلمانانو په تصرف کې راغلي اطلاق وشي.

رسول (صلی الله عليه وسلم) دمکې دفتحي په ورځ مسلمانانو ته وفرمايل: پوهه شی چې هيڅکله په زخمي کس بريد ونکړئ هغه کسان چې تبتبدلي دي تعقيب يې نه کړئ او بنديان ونه وژنئ په يوه بل حديث شريف کې رسول (صلی الله عليه وسلم) د دینمن د ماشومانو، بډاگانو، بنځو او هغه راهبانو وژل منع کړي کوم چې په صومعو کې په عبادت مشغول وي.

په قرآنکريم کې د جنګي بندي يا په مجموع کې د بندي لپاره د اسير کلمه استعمال شوي ده لکه الله (جل جلاله) چې دانفال په سورت کې فرماني: (مَا كَانَ لِنَبِيِّ أَنْ يُكُونَ لَهُ أَسْرَى) (الايه ١)

اويالکه د دهر د سورت په اته ويشتم ايت کې چې فرماني: نحن خلقناهم و شددنا اسرهم (دهر سورة، ٢٨).

همدارنگه په ځينو نورو ځايونو کې هم په قرآنکريم کې د اسير کلمه راغلي ده نو داچې ددې کلمې معنی او مفهوم به څه وي پدې مطلب دپوهيدو لپاره مونږ د ځينو اسلامي علماؤ نظريات او رايې دلته رانقلوو ترڅو واضح شي چې اسير چاته وويل: کيږی. (١)

### د اسير مفهوم د اسلامي فقهاؤ له نظره:

د اسير کلمه د فاعل په وزن سره مشبه صفت ده چې له ( اسر ) نه اخستل شوی چې د تړلو او په بند کې داچولوپه معنی ده او مفعولي معنی يې تړل شوی ده .

د دهر د سورت د ٢٨ ايات اصطلاح ددې معنی بڼه بنسټاندويه ده لکه چې متعال خدای (جل جلاله) فرماني: نَحْنُ خَلَقْنَاهُمْ وَشَدَدْنَا أَسْرَهُمْ وَإِذَا شِئْنَا بَدَلْنَا أَمْتَالَهُمْ تَبْدِيلًا. (٢)

(١) قرآنکريم - سورة الانفال، ٦٦ نمبر آيت.

(٢) ابراهيمي، محمد. اسلام و حقوق بين المللي عمومي، ص ٧٠-٧٢، چاپ اول، تهران: سازمان مطالعه و تدوين کتب علوم انسانی دانشگاه (سمت)، ١٣٧٧ هـ ش.

(٣) قرآنکريم - سورة دهر، آيت نمبر ٢٨.

ژباړه : مونږ انسان پيداگر اودهغوی اعضاؤ ته مو يو له بل سره محکم ارتباط ورکړ او هرکله چې مونږ اراده وکړو هغوی به يوله بله بيل اونور به د هغوی جانيشين وگرځوو.

دمخکني ايات نه دا را معلومېږي چې کولای شو هر هغه چاته چې تړل شوی وي داسير کلمه وکارؤ او هغه څوک چې محبوس وي هم داسيراصطلاح ورته قابل داستعمال ده.

اود فقهي په اصطلاح کې اسيرد فرد يا افرادو په معنی ده کوم چې په جنگ کې د فاتحو ځواکونو له خوا نيول شوي وي او د خپلي جبهې شاتنی برخي ته يې انتقال کړي وي او دا په دې خاطر چې په پخوا وختونو کې به يې معمولاً نيول شوي افراد په طناب يا پيري تړل ترڅو دفرار يابل هر ډول مقاومت امکان له هغوي نه واخيستل شي اوبيا ورسته لږ لږ داسير کلمه دهر هغه فرد لپاره کوم چې په جنگ کې نيول شوي وي که څه هم دهغوی تړلوته حاجت هم نه وي په کار يوړل شوه .

هغه څه چې دلته دتوجه وړدي هغه دادي چې ظاهراً داسيرپه اصطلاح کې د شخص تړل مهم گڼل کېږی په دې معنی چې دا اصطلاح دهغو افرادو لپاره استعمالېږي کوم چې دجنگ او مقاومت توان ولري اود هغوی نيونه قيد اوبند ته ضرورت ولري اما دهغه افرادو لپاره چې نيونه يې قيداوبند ته ضرورت نه لري لکه بنخي، ماشومان اوبداگان چې دجنغاليو ډلو له شکست نه ورسته ددبمن په اختيارکې لويږي اود(سبایا) اطلاق پري کېږی د اسير اصطلاح ورته نه کارول کېږی نو په دې اساس ويلاي شو چې اسير اصطلاح د اسلامي حقوقو له نظره، د بين المللی حقوقو او هغه څه چې دجنیواپه کنوانسيون کې داسيرلپاره قبوله شوي مشابه او ورته اصطلاح ده چې مونږ دزياتي توضیح لپاره داهل سنتو علماؤ نظريه او رایه په جدا ډول مطالعه کوؤ .

### د اهل سنتو علماؤ نظر:

داسيرداصطلاح په اړه داهل سنتوله جملي نه دڅو مشهورو علماؤ نظريات لولو:

1. خليل نحوي وايي: اسر فلان فلان شده وثاقا وهوماسور واسر بالاسارى بالرباط وكل شى مما تبين طرفاهما فشدت احدهما بالآخر فقد اسرتهما .....

ژباړه: داچې وویل: کیری یوچا بل څوک ونيوه يعني هغه يي په قيداوبند کې واچاوه نو اسير يعني تړل شوی په بندکي او هر هغه شی چې دوه طرفه يي یو د بل سره فاصیله ولري او دواړه طرفونه يي یوله بل سره وتړل شي په حقیقت کې اسیریا بندي شویدی.

2. دراغب په مفرداتو کې راځي : الاسر اشد بالقيد وسمي الاسير بذالك ثم قيل لكل ماخوذ ومقيد ان لم یکن مشدودا.<sup>۱</sup>

ژباړه: داسیر مصدر دتړلو اوقید په معنی ده او اسیرته له دي رویه اسیروایي، ولي ورسته ورسته په تدریج سره هر بندي شوي یا نیول شوي کس ته اسیر وویل شول که څه هم په بندکي نه وي اچول شوي .

3. په دارالمنجد کې راغلي دي :سبا العدو اسره والغالب تخصص الاسر بالرجال وسبایا بالنسا.

ژباړه: سبې هم داسیر په معنی ده؛ مگر غالباً دنارینه و لپاره د اسیر اصطلاح او د بنځینه وو لپاره دسبې یاسبایا اصطلاح کارول کیږی .

<sup>۱</sup> ( الراغب الأصفهاني، الحسين بن محمد بن المفضل المعروف أبو القاسم، من كتاب الاف، ج ۱، ص ۷۶.

## په اسلام كې د جنګي بنديانو احكام

په اسلام كې جنګي بنديان هغه كه د اسلام او كفر ترمنځ جنګ كې نيول شوي وي او كه دمسلمانانو د داخلي يا خپلمنځي جګړو په ترڅ كې ونيول شي د خاصو احكامو لرونكي دي چې مونږ يې په جدا جدا مطالعه كوو.

\* هغه بنديان چې د اسلام او كفر په جنګ كې نيول شوي وي: په اسلام كې د جنګي بنديانو احكام اوله هغوي سره د چلند طريقې مونږ د قرآن كريم د اياتونو نبوي سنتو او اصحابو كرامو له تگلارې نه معلومولاې شو دانفال د سورة ۶۷ ايات د كفارو د اسارت جريان له مسلمانانو سره او دهغوي عاقبت دارنگه بيانوي الله (جل جلاله) فرماني :

(مَا كَانَ لِنَبِيِّ أَنْ يُكُونَ لَهُ أَسْرَىٰ حَتَّىٰ يُتَّخَذَ فِي الْأَرْضِ تَرْدُونَ عَرَضَ الدُّنْيَا وَاللَّهُ يُرِيدُ الْآخِرَةَ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ (67) لَوْلَا كِتَابٌ مِّنَ اللَّهِ سَبَقَ لَمَسَّكُمْ فِيمَا أَخَذْتُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ (68) فَكُلُوا مِمَّا غَنِمْتُمْ حَلَالًا طَيِّبًا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ (69) يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِمَنْ فِي أَيْدِيكُمْ مِّنَ الْأَسْرَىٰ إِنْ يَعْلَمِ اللَّهُ فِي قُلُوبِكُمْ خَيْرًا يُؤْتِكُمْ خَيْرًا مِّمَّا أُخِذَ مِنْكُمْ وَيَغْفِرَ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ (70) وَإِنْ يُرِيدُوا خِيَانَتَكَ فَقَدْ خَانُوا اللَّهَ مِنْ قَبْلُ فَأَمْكَنَ مِنْهُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ (71) (١))

ژباړه: هېڅ پيغمبر حق نلري د دېنمن بنديان ونيسي ترڅو يې په هغوي خپل تسلط كاملاً نوي ټينګ كړي تاسو د دنيا ناپايداره ګټه غواړئ مګر الله (جل جلاله) تاسوته آخرت غواړي او الله حاكم او قادر ذات دی كچيری د خدای (جل جلاله) پخوانی فرمان نه وو ((بي له خبرتيا هېڅ امت ته مجازات نه وركول كېږي)) پدې خاطر چې اسيران مونيولي و تاسوته به شديده جزا دركول شوي وه ای پيغبره! هغه اسيرانوته چې ستا په لاس كې دي ورته ووايه كچيری الله تعالى ستاسو په زړونو كې نيكي وګوري يعني پاك نيت ولری له هغه څه نه به بهتر دركول شي كوم چې له تاسو نه اخيستل شوي او تاسوته به بخښنه وكړي او الله (جل جلاله) ژوندي او مهربان ذات ده، او كچيری هغه له تاسو سره د خيانت نيت ولري لكه چې له الله سره يې پخوا هم خيانت كړی و نوالله به تاسو پر هغوی كامياب وګرځوي خدای (جل جلاله) دانا او حكيم ذات دی.

لكه څرنگه چې وينوددي آيات لحن چې مخاطب يې پيغمبر او جنګي بنديان دي ډير تر رحم او شفقت وړي كېږي نغښتی دی او دا په حقيقت كې د اسلام د چلند او رويش له جنګي بنديانو سره بي له دي چې دهغه آخرنی مكلفيت په نظر كې ونيسي عادلانه معرفي كوي.

(١) قرآن كريم، سورة انفال، ۶۷-۷۱ آيت.

همدارنگه دمحمد سورت په څلورم ايات کې الله (جل جلاله) فرمائي :

فَإِذَا لَقِيتُمْ الَّذِينَ كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقَابِ حَتَّىٰ إِذَا أَثْنَتُمُوهُمْ فَشُدُّوا الْوَتَاقَ فَإِمَّا مَنَّا بَعْدُ وَإِمَّا فِدَاءً حَتَّىٰ تَضَعَ الْحَرْبُ أُوذَانَهَا. (1).

ژباړه: ای هغو کسانو چې ایمان موراوړی کله چې له کفاروسره په جگړه کې مخامخ شي په پیل کې یواځې په دې ماموریاست چې دهغوی غاړې ووهی ترهغه وخته چې هغوی موکلک و نیول یعنی ماتي مو ورکړه نوبیاد هغوی بندي کولوته اقدام وکړی او محکم ئې ونیسی نوپس بیا هغوی بي له بدلي (عوض) نه آزاد کړی او یا د هغوی د آزادی په مقابل کې فدیة واخلي، ترڅو چې دا جنګیالی خپله وسله په ځمکه کیږدی پدې آیات کې الله (جل جلاله) دمسلمانانو کړنلاره په جنګ کې اوله جنګي بندیانو سره دهغوی چلنداو کړنه په ډیرېښه ډول بیانوي اوله جنګي بندي سره هیڅ نوع غیري انساني چلند لکه وژل یا دهغه په غلامي نیول چې دهغه وخت رائج رسم و، اشاره نده شوي او خپلو پیروانو ته یې له بندیانو سره ددا ډول اعمالو د ترسره کولو اجازه نده ورکړي بلکه تنها وویل: شوي چې دجنګ په پای کې هغوي ونیسي او بیا یې بي له کومي بدلي آزاد کړي او یا که مو خوښه شي د فدیې په مقابل کې آزادي ورکړي، اودا په حقیقت کې دجنګي بندي په گټه دي اول حالت یعنی بي له کومه عوضه او بدل نه دجنګي بندي آزادول خومعلومه خبره ده چې یو څوک له چاسره جنګیزي او بیادهغه له خوا و نیول شي اوبې له کوم تاوان او بدل نه آزاد شي نو تر دې لوي احسان فکر نه کیږی چې له جنګي بندي سره دي دهیچاله خوا او یا هیڅ قانون له خوا شوي وي نو ځکه ویلای شو چې دا دجنګي بندي په گټه ده؛ دوهم حالت یعنی د فدیې په مقابل کې دجنګي بندي آزادول هم دجنګي بندي په گټه دي چې تفصیل به یې ورسته راشي .

په پورتنی آیات کې له جنګي بندیانو سره دچلند په باره کې دمسلمانانو لپاره ځانګړي دستور بیان شوي دي ولي دقرآن کریم په دې آیات کې پدې تاکید شوي دي چې له اسیرانو سره ښکني کول له هغو اعمالو څخه دي چې دالله تعالی دخوشحالی باعث ګرځي ددھر دسورت په اتم آیات کې پدې اړه الله (جل جلاله) دا ډول فرمائي:

(1) قرآن کریم، سورة محمد، 4، نمبر آیت.



( وَيُطْعَمُونَ الطَّعَامَ عَلَىٰ حُبِّهِ مِسْكِينًا وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا (8) إِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ اللَّهِ لَا نُرِيدُ مِنْكُمْ جَزَاءً وَلَا شُكْرًا (9)) (١)

ژباړه : دالله (جل جلاله) نیک بندگان خپل محبوب خواره خاص دالله (جل جلاله) لپاره مسکینانو یتمانو اواسیرانو ته ورکوي اود بدلي اومني انتظارنه کوي .

له پورته آیات شریف نه په واضح ډول څرگندېږي چې اسلام له جنګي بندیانو سره نیک چلند ته خپل پیروان هڅوي او په قرآنکریم کې داسې نور ډیر آیاتونه شته چه له بندیانو سره د نیکی فضائل بیانوي همدارنگه دپیغمبر (صلی الله علیه وسلم) عملي کرنلاره په تقریباً (اتیا غزاګانو اوسریو) کې چې له کفاروسره ئي ترسره کړي دي هیڅکله ئي جنګي بندي په دي دلیل چې دده یا د اسلام په خلاف ئي په جنګ کې برخه اخیستي نده وژلی اونه ئي هغه په غلامي نیولی چې له دېنه د جنګي بندیانو په باره کې داسلام دمبارک دین کلي کر نلاره معلومېږي .

رسول (صلی الله علیه وسلم) د بدردغزا بندیان چې دمسلمانانو سرسخت مخالفین هم و بغیر له دوه نفرو نوریتول یاد فدني په مقابل اویابي له فدني ورکولونه آزادکړل او هغه دوه نفره چې ترنیول کیدلو وروسته ووژل شول هغه یو(عقبه بن ابومعیط) ووچې له مسلمانانوسره ئي مخکي له هجرت نه اووروسته ډیرظلمونه کړي و اویوجنایتکارانسان و.

دمثال په ډول یوه ورځ رسول (صلی الله علیه وسلم) په (دارالندوه) کې په لمونځ بوخت و چې عقبه ئي په غاړه پښه کیښوده اودخولي ناري ئي پري واچولې.

اودویم کس چې ووژل شو هغه (نضرین حارث) وچې په مکه کې دمسلمانانو دشکنجه کولومسؤل و بایدوویل شي چې دادواړه کسان ددابلول جرایمومرتکب شوي و چې دجنګ له صحنې نه ئي خارج ترسره کړي و اودا ډول اشخاص د ننی نری دقوانینو په اساس هم قابل د مجازاتو دي اومحاکمه کیږی، حتی دجنیوا بین المللي کنوانسیون هم دا ډول اشخاص جنګي جنایتکاران بولي، او دهغوی په مقابل کې دناسبو مجازاتو تطبیق لازمي بولي او له جنګي بندیانو څخه ئي جداکوي .

(١) قرآنکریم، ددهرسوره، ٤نمبرآیت.

تردي خايه مونبر دجنكي بنديانو په اړه د قرآنكريم احكام اود پيغمبر (صلى الله عليه وسلم) كړنلاري ته په مختصر ډول اشاره وكړه خوداچي ددي احكامو په رڼاكي داسلامي فقهاؤ راني اونظرونه دجنكي بندي په اړه څه ډول دي؟ په دي اړه دومره ويلاي شوچي اسلامي فقها اهل سنت دبنديانو دوضعي مراعاتول اودهغوى دمادي اومعنوي اړتياؤ پوره كول ترممكنه حده لا زم بولي. ولي دجنكي بنديانو په اړه داسلامي حاكم داخياراتو په رابطه سره اهل سنت علماءاختلاف لري چي نظريات يي جدا لولو.<sup>1</sup>

**داهل سنتو علماورائي:** داهل سنتوبعضي علماء لکه حسن بصري، عطاء، او سعيد بن جبیر په معتقد دي چي له دي ډول بنديانوسره دچلندمرجع دمحمدسورت څلورم آيات دی؛ کوم چي الله (جل جلاله) فرمائي ((فَأَمَّا مَنْ بَعْدُ وَإِمَّا فِدَاءً)) يعني هغوي دمنت يا فديي په مقابل كي آزاد كړی.

ولي داهل سنتو اكثرأ علما پدي نظر دي چي اسلامي حاكم اختيار لري هر څه چي بهتر ويولي كولاى شي هغه كه د فديي په مقابل كي دبندي آزادول وي يابغير له فديي اوياد هغه په غلامي نيول اوپه هغه صورت كي چه ايمان رانه وري حاكم دهغه د وژلو صلاحيت هم لري. دامام احمد ابن حنبل پيروان معتقد دي هغه څوك چه آسماني كتاب لرونكي هم نه وي اودغلامي وړهم نه وي نو دآزادي دعدم امكان په صورت كي په اعدام محكوميزي .

اوماوردي ليكي : امام داسيرانو په مورد كي ددي لاندي څلوروصورتونو نه دهغه بڼه اوبهتر په انتخابولو كي اختيار لري:

(1) وژل.

(2) په غلامي نيول.

(3) دمال يالسيرپه مقابل كي آزادول.

(4) له هغه سره نيكي كول اوعفوه ورته كول .

البته وژل يواخي دهغه بنديانو لپاره جائزبولي لکه چي مخكي ورڅخه يادونه وشوه کوم چي په جناياتو متهم وي .

<sup>1</sup> ( ابراهيمي، محمد. اسلام وحقوق بين المللي عمومي، ص ۷۰-۷۴، چاپ اول، تهران: سازمان مطالعه و تدوين کتب علوم انساني دانشگاه (سمت)، ۱۳۷۷ هـ.ش.

## هغه بنديان چي دمسلمانانو په خپل منځي جگړو کي نيول شوي وي:

لکه چي مخکي هم وويل شول پورته ذکر شوي ټول دهغه جنگي بنديانو په موردکي و چي دمسلمانانو اوکفارو تر منځ په جگړه کي، له کفارونه دمسلمانانو په لاس نيول شوي، ولي هغه بنديان کوم چي دمسلمانانو په منځ کي په داخلي جگړو کي ونيول شي که څه هم له فقهي نظره دبحث ورموضوع ده خوله اصحابوکرامو(رضی الله عنهم) نه په دي رابطه زيات روايات راغلي دي چي دهغوي په اساس مسلمان بندي که چيري دجنگ له جبهې نه خارج دکومو جرايمو لکه: قتل اونورو مرتکب شوي نه وي نونه يي وژل جائز دي اونه ورڅخه فديه اخستل کيږي بلکه بايد بي له فديې آزاد شي.

د مثال په ډول علامه مجلسي روايت کوي چي: حضرت علي (رضی الله عنه) مالک اشتر(رضی الله عنه) پدي مامور کړ چي دشام له يوه اوسيدونکي ( اصيغ بن ضرار) چي د وديده بان دلبنکر مشرو مقابله وکړي مالک هغه بي له مقابلي ونيوه خوکله چي مالک(رضی الله عنه) وليدل دهغه حکم وژل ندي نوله حضرت علي (رضی الله عنه) نه ئي وغوښتل چي هغه زماپه خاطر وبخښه نوحضرت علي(رضی الله عنه) وفرمائل هغه مي ستاپه خاطر عفو کړ او ورپسي ئي زياته کړه مالکه! هر وخت چي دي بندي ونيوه هغه مه وژنه ځکه چي نه له آهل قبله اسيرنه فديه اخستله کيږي او نه هغه وژل کيږي ديو بل روايت له مخي دصفين دجنگ بنديان هم ددواړو طرفونو له خوا بي له کومه عوض نه آزاد شوي و .

داخو داصحابو کرامو (رضی الله عنهما) تگلاره وه اوپه هغه وخت کې دامام په مقابل کې دسرکشي اوبغاوت واقعات هم دومره نه واقع کیدل، ولي ورسته چې دمسلمانانو تر منځ خپل منځي جگړې اوبغاوتونه راپيداشول، نو اسلامي علماو هم د دا ډول بنديانو په رابطه بيلابيل نظريات ارايه کړل، دشعیه علماؤ له جملې نه شيخ طوسي په دې رابطه ليکي : هر فرد يادله چې دعادل امام په مقابل کې قيام وکړي اوبيعت وکړي اودهغه فرامين ونه مني امام کولای شي دهغوي په خلاف اقدام وکړي؛ ولي هغه څوک چې دجابر اوظالم حاکم په مقابل کې بغاوت کوي په هيڅ صورت دهغوي په خلاف اقدام کول جائز ندي او ليکي دمسلمانانو دقانوني حکومت په خلاف سرغړونکي يابغاوت کونکي په دوه ډوله دي يوهغه دي چې ورسته له ماتې اوتيت اوپرک کيدونه ملا تړي ونه لري اوبيا د بغاوت هڅه ونه کړي، اوبله ډله هغه دي چې له ماتې خوړلونه ورسته بيا د راتوليدلو هڅه کوي او د يوچا ملا ترهم ورسره وي د اولي ډلې په خلاف نشي کيداي چې زخميان يي ونيول شي اوفراريان يي تعقب شي اواسيران يي ووژل شي؛ خودومه ډله له ماتې خوړلو نه ورسته هم تعقيبداي شي، زخميان يي نيول کيداي شي اواسيران يي وژل کيږي .

داهل سنتو علماؤ له جملې نه حنبلي فقهاد دا ډول بنديانوپه رابطه داسې نظر لري چې: دمسلمانو دداخلي جگړو بنديان عموماً آزادېږي، او داهم جائزه ده چې دجگړې تر پايته رسيدو پوري دي محبوس کړاي شي مگر دا په هغه صورت کې چې دچاډوژلو مرتکب شوي نه وي اوکه يې چيری څوک وژلي وي نوپدي صورت کې دځينو علماؤ په نظر بايدقصاص کړاي شي؛ اود ځينو نورو په نظر بايد ديت ورکړي اوپه دي هکله دبنځي اونارينه ترمنځ توپيرته هم قائل ندي، خو د امام ابوحنيفه دپيروانو نظر بياداسي دی چې: ددبمن جنگيالي په هغه صورت کې چې د بيا توليدني اوسرکشي امکان ورنه ليدل کيږی نو دمسلمانانو امام کولای شي چې هغه په توبه باندي مجبورکړي اوکه توبه ونه باسي نو وژل يې هم جائزدي ولي هغه چې نظامي ملاتړ ترشاه نه لري هغه نه وژل کيږی، اوبغير له بنځو، ماشومانو او بډاگانو نه نورو ته مجازات ورکول کيږی، خو هغه کسان چې دمجازاتو مستوجب ندي سمدستي آزادېږي او يا که چيری مصلحت ددي ايجاب وکړي نو يوڅه موده په توقيف کې ساتل کيږی؛ اوددي نظر طرفداران دامام شافعي پيروان دي ځکه دسمدستي آزادي په صورت کې دهغوي دبيا راتوليدني اوجگړي د ادامي امکان موجود دی، په دي رابطه دابن قدامه دخبرومتن داډول ده: (هغه وخت چې باغيان مات شي نو فراريان يې نه تعقيبوي، زخميان او بنديان يې نه وژل کيږی). اوس که داسلام دا دريځ له مسيحي ټولنو اوبين المللي قوانينو سره مقايسه کړو نو داسلام دقوانينو برتري دهغوي په قوانينو په ډير بڼه ډول ثابتيږي، ځکه چې په نورو ټولنو کې بنديان هغه که په خپلو مينځو کې اوياني له نورو ټولنو نه نيول نو له ډول ډول مجازاتوسره به مخ کيدل اوپه غلامي نيول خو يومرسوم اومعمول کارو، خو يواځي دمنځنيو پيرويو په جريان کې چې هغوي کوم قوانين دداخلي جگړو تنظيم لپاره جوړول نو دا ماده يې ورکي ځاي په ځاي کړه چې يواځي په هغه صورت کې چې اسير اواسيرکونکي لوري دواړه مسيحيان وي نو بايد اسيرپه غلامي ونه نيول شي اوپه قوي احتمال په دي تصميم نيونه اونوروکي هم داسلام له جنګي قوانينو نه متاثره شوي و.<sup>۱</sup>

<sup>۱</sup> (ابراهيمی، محمد. اسلام و حقوق بين المللی عمومی، ص ۸۳ - ۹۰، چاپ اول، تهران: سازمان مطالعه و تدوين کتب علوم انسانی دانشگاه (سمت)، ۱۳۷۷ هـ.ش.

## په اسلام كې لومړني جنګي بنديان

كله چې پيغمبر (صلى الله عليه وسلم) دمكي دمشركينو دشر نه دخلاصون په نيت دمديني منور په لور هجرت وكړ نو هلته پري دبيلابيلو قبيلو خلك راټول شول او اسلام يي قبول كړ، دسلام دين ورځ په ورځ پراخيدو اومسلمانانو قوت ورسره زياتيده داځالت نه دمكي اونه دمديني مشركينو ته د تحمل وړو. هماغه و چې مسلمانانوخصوصاً پيغمبر (صلى الله عليه وسلم) ته يي ډول ډول مشكلات راپيداكړل اودمكي قريشو ورته دا اخطار وركړ، چې په دي مه ډاډه كيږي چې يثرب ته لاړئ نوله مونږ نه به خلاص شي، ډير ژر به مونږ هلته درشو اوپه خپلو كورونو كې به مو له منځه يوسو، داخبره پيغمبر (صلى الله عليه وسلم) له پخو اوباورې سرچينو نه معلومه شوي وه چې كفار دشر او فساد پخه اراده لري، نوځكه به دخپلو ملگرو په منځ كې وده كيده اويابه هم گرده شپه ويښ و، داسي بنسكاريدو چې كفار په هيڅ ډول دزور له ژبي څخه اوبنتونكي نه و، نو خداي تعالي مسلمانانو ته له هغوي سره دجنگ اجازه وركړه، اودحج دسورت دا آيات شريف نازل شو: (اذن للذين يقاتلون بانهم ظلموا ان الله على نصرهم لقدير)(1)

ژباړه: هغو كسانو ته چې نور ورسره جنگ كوي دجنگ اجازه ده ځكه دوي مظلوم دي بېشكه الله ددوي د ملاتړ توان لري .

(1) قرآنكريم، دحج سورة، ۳۹نمبر آيت.

پدې لړکي ځيني نور آياتونه هم نازل شول چې له کفارو سره يې دمسلمانانو جگړي ته جواز ورکاوه هماغه وه چې مسلمانانو په عملي نظامي تحركاتو لاس پوري کړ اوله کفارو سره يې يوشمير سرې او غزاگانې ترسره کړي ، دسړيو نه يوه هم د( نخله ) سريه وه کوم چې د رجب په مياشت کې دهجرت په دوهم کال چې له ( ۶۲۴ ميلادي ) کال سره سمون خوري ، د عبدالله بن جحش (رضی الله عنه) په مشري ددولسو تنومسلمانانو له خوا ترسره شوه ، په دې سريه کې عبدالله بن جحش (رضی الله عنه) د پيغمبر (صلی الله عليه وسلم) له خوانه نخله نومي ځاي ته د قريشو ديوکاروان دمخنيوي لپاره ليږل شوي و، خو کله چې عبدالله بن جحش (رضی الله عنه) دې ځای ته ورسیده نو درجب دمياشتي اخرنی شپه وه ، سحرته کاروان تلونکي و ، اوددوي له لاسه ووت اوکه يې حمله کوله نو پدې مياشت کې جنگ کول حرام و، بالاخره عبدالله له خپلو ملگرو سره ترمشوري ورسته په کاروان بريد وکړ يو تن يې ورڅخه وواژه او دري تنه نور يې له ځان سره مدني ته بندي راوستل نو دا داسلام په تاريخ کې لومړني جنګي بنديان و، رسول (صلی الله عليه وسلم) داېنه ونه بلله ځکه په دې مياشت کې هغه له جنگ نه منع کړي وه ، هماغه و چې کاروان اوبنديان د عبدالله ابن المغيره دوه زامن (عثمان او نوفل) او دمغيره آزاد شوي غلام (حاکم بن کسيان) و آزاد کړل اود وژل شوي کس خپلوانو ته يې ديت ورکړ ، اونور زيات بنديان چې مسلمانانو له کفارو څخه نيولي و، هغه د بدر دغزا په ترڅ کې و چې دهجرت په دوهم ( ۲ ) کال د روژې د مياشتې په اوه لسم ( ۱۷ ) د جمعي په ورځ د مسلمانو اومکي دقريشو ترمنځ دبدر په ميدان پيښه شوه دا غزا د مسلمانانو په بشپړ بري او دقريشو په بشپړي ماتي سره پایته ورسیده ، له کفارو نه د وژل شوي کسانو نه علاوه اويو ( ۷۰ ) تنه جنګي بنديان هم ونيول شول ، اوله ځان سره يې مديني ته راوستل ، مديني ته تر رارسيدو ورسته پيغمبر (صلی الله عليه وسلم) دبنديانو په اړه له خپلو اصحابو سره مشوره وکړه ، ابوبکر صديق (رضی الله عنه) وويل:

ای دخداى (جل جلاله) رسوله دغه ټول زمونږ دکاکازامن، قوميان او وروڼه دي زما نظر دا دی چې دعوض په مقابل کې به يې خوشي کړو ، يو خوبه مونږ دکافرانو په مالونو ځانونه ماړه کړو اوله بلي خوا کيدای شي خداي تعالی همدوی ته لارښونه وکړي دوی به زمونږ مټ وي ، پيغمبر (صلی الله عليه وسلم) عمر (رضی الله عنه) ته مخ را وړاوه او ورته يې وويل دخطاب زويه ستا څه نظره ؟

عمر (رضى الله عنه) وايې چې ماورته وويل سوگند په الله تعالى دى چې زه د ابوبكر خبره نه تائيدوم فلانى ماته په لاس راكړى (( نوموړي د عمر (رضى الله عنه) خپل و )) چې سړيې له تنې نه جداكړم علي ته عقل بن ابي طالب په لاس وركړي چې سړيې والوزوي او حمزه ته فلانى په لاس وركړى چې اورميرز پري مات كړي ، ترڅو دخداى (جل جلاله) د بنمنانو ته څرگنده شي چې زمونږ په زړو نوکي دهغوي لپاره هيڅ ځاى نه شته اوزمونږ په لاس كې دقريشو مخوري او غټي سټي دي نو عمر (رضى الله عنه) وائي: چې رسول (صلى الله عليه وسلم) دابوبكرخبر ومنله اوزماخبري ته ئي هيڅ توجه هم ونكړه.

ياده دي وي چې داكوم عادي بنديان هم نه وبلکه دجنگ دمجرمانومشران اوجنايتكاران و بايد جزا ئي ليدلي وه ټول جنګي قوانين آن تردي چې دننى نړى قوانين هم دا ډول بنديان محاکمه کوي چې جزائي اعدام يا ابدى حبس دى؛ په هر صورت پدي خاطرچې دابوبكر صديق دنظر په رڼاکي له مشرکانو سره خبره شوي وه نود هر جنګي بندي په بدل كې له دريو زرو (۳۰۰) درهمونه نيولي بيا ترلسو (۱۰۰۰۰) زرو درهمو پوري تاوان واخيستل شو، او هغه كسانو چې مال ئي نه درلود خوباسواده و نو ورسره ترون وشو چې دمسلمانانو ماشومانوته به ليك لوست ورزده كوي او بيا به آزادېږي. ديوروايت له مخي چې دوه ماشومانوته دليک په ورزده کولوهر بندي آزادي تر لاسه کولای شوه، او ځينونورو چې نه باسواده و اونه ئي هم مال درلود نو بي له کوم عوض نه آزاد شول چې په هغوى كې (المطلب بن حنطب، صيغي بن ابي رفاعه او ابو عزت الجمحي) شامل و. ( ۱ ).

( ۱ ) مبارکپوری، صفی الله. الرحيق المختوم (سپيڅلی نبوی سيرت)، ژباړونکی: جانباز سرفراز، دريم چاپ، پيښور محله جنګى پشاور، ۲۰۰۸ م.



## په اسلام كې جنګي بنديانو امتيازات او حقوق

داسلام مبارك دين جنګي بنديانو ته يوشمير امتيازات او حقوق ورکړي او خپل پيروان دي ته را بولي چې

له جنګي بندي سره احسان اونيکي وکړي پيغمبر (صلى الله عليه وسلم) فرمايلي: استوصوا بالاسرى خيراً.<sup>۲</sup>

ژباړه: زماسپارش دبنديانو په اړه اوله هغوى سره دنیکي په باره کې ومنی، همدارنگه په یو بل حدیث شریف کې راځي: *ثلاثة في ظل العرش.....رجل اطعم المساكين والاسرى.*

ژباړه: دري تنه به په ورځ دقيامت دالهی عرش ترسيوري لاندې وي له هغوي نه یوتن هغه ده چې بیچاره گانو او اسیرانو ته ئي ډوډی ورکړي وي.<sup>۳</sup>

الله (جل جلاله) هم په قرانکریم کې له اسیرانو سره نیکي ته اشاره کوي اود دهرسورة په اتم آیات کې فرماني:

*(وَيُطْعَمُونَ الطَّعَامَ عَلَىٰ حُبِّهِ مِسْكِينًا وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا)<sup>۴</sup>*

ژباړه: دخدای (جل جلاله) نیک بنده گان خپل خواره مسکینانو، یتیمانو او اسیرانو ته دالله (جل جلاله) د رضالپاره ورکوي.

نوله اسیرانو سره بڼه سلوک کول اود امکان تربریده د هغوي د ژوند اړتیاوي پوره کول اسلامي امرده .

اوس کچیری خپلي موضوع ته را وگرځو چې په اسلام کې جنګي بنديانو ته کوم امتيازات او حقوق ورکړل شوي له هغې جملې نه به حقوق وروسته مطالعه کړو خو دامتيازاتو له جملې یوهم دتبادلې امتیازده چې داسلام مبارك دين جنګي بنديانو ته ورکړی چې په لاندې ډول لوستل کیري.<sup>۵</sup>

<sup>۲</sup> ( ابراهیمی، محمد. اسلام و حقوق بین المللی عمومی، ص ۹۰، چاپ اول، تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه (سمت)، ۱۳۷۷ هـ ش.

<sup>۳</sup> ( ابراهیمی، محمد. اسلام و حقوق بین المللی عمومی، ص ۹۰، چاپ اول، تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه (سمت)، ۱۳۷۷ هـ ش.

<sup>۴</sup> قرآنکریم - دهرسورت، ۸نمیرآیت.

<sup>۵</sup> ( مبارکپوری، صفی الله. الرحيق المختوم (سپيڅلی نبوی سیرت)، ژباړونکی: جانباز سرفراز، ص ۷۹ دریم چاپ، پيښور محله جنګی پشاور، ۲۰۰۸ م.

## امتیازات:

په قرانکریم کی الله (جل جلاله) د محمدسورت په څلورم آیات کی فر ما ئي :

(فَأَمَّا مَنْ بَعْدُ وَإِذَا فِدَاءً... (۱))

ژباړه کله چې مشرکان ونیسی نویائی داحسان له مخي خوشي کړی اویائی دتاوان په مقابل کی.

له دي مبارک آیات نه داجوتیږي چې جنګي بندي باید آزاد کړل شي اودا آزادي هغه په دوه طریقو ترلاسه کولای شي:

1. بي له عوض یابي له تبادلې.

2. دبدل یا فديې یاتبادلې په مقابل کی.

دا دواړه حالات په حقیقت کی دجنګي بندي په ګټه دي اودهغه لپاره سترامتیازات ګڼل کیږی چې له هغي جملې نه لمړنی امتیاز یعنی بي له تبادلې دجنګي بندي د آزادولو امتیاز مخکي تشریح شوی بناً دلته ئي له لوستلونه ډډه کوو خو په دوهم امتیاز یعنی دجنګي بندیانو په تبادلله باندي یوڅه رڼاچوو نو مونږ اول د تبادلې ډولونه لولو.

(۱) قرانکریم، دمحمدسورة، ۴نمبرآیت.

### د تبا دلی امتیاز:

په اسلام کې دجنګي بندیانو تبادلې په دوه ډوله ترسره کېږي:

الف: دمال یافدې په مقابل کې .

ب : دبندي په مقابل کې.

چې هریو په جدا ډول مطالعه کوو:

### الف - دمال په مقابل کې: دا په دې معنی ده چې داسیر متبوع دولت یایې کورنۍ یوه اندازه پیسې

دهغه نیونکو ته ورکوي اوپه نتیجه کې جنګي بندي آزادېږي لکه: پیغمبر (صلی الله علیه وسلم) چې دبدر دغزا ځینې بندیان په دې ډول آزادکړي و نو دا ډول تبادلې ځکه دجنګي بندي لپاره امتیاز گڼل کېږي چې په زیاتره وختونو کې دا عمل دجنګي بندي له وژل کېدو نه دمخنیوي سبب ګرځي ځکه زیاتره سرتیرو به جنګي بندیان پدې خاطر نه وژل چې هغوي فکر کاوه که یې وهم وژني نوکومه ګټه ددوي لاسته نه ورځي، خوکه هغه ژوندي ونیسي له ځانه سره یې وساتي اوبیایې دددیې په مقابل کې آزاد کړي نو له دې لارې به یو څه مالي ګټه لاسته راوړي بیا دمدادي حرص له وجهې هغوي بندیان نه وژل، اوژوندي به یې ساتل، نو اوس که فکر وکړو چې دجنګي بندي آزادول فرضاً یو غیري جایز عمل وپولو، اوکه دا طریقه عملي شوي وه نو په جګړو کې به همیشه دبریالیو یا قدرتمندو ډلوله خوا ماتې خورلي جنگیالي وژل کېدل ځکه به غیرله وژلو نه به هغوي ته بله کومه لاره اصلاً پاته نه وه، بیا ویلای شو چې دا ډول تبادلې دجنګي بندي لپاره یو امتیاز دی چې داسلام مبارک دین هغوي ته ورکړی دی .

**ب - دڄنگي بندي تبادلہ دڄنگي بندي په مقابل کي:** دوهم ډول دتبادلې داسي دي چي يو طرف دڄنگي بندي په مقابل کي چي له مقابل طرف سره بندي دي، دڄنگي بنديان آزادي او دا رويش داسلام په اوښلو کي لا رايچ و، اسلامي فقهاؤ داسي فتوا ورکړي چي دمسلمان اسير د آزادو لپاره دتبادلې ترسره کول واجب دي. په دي ډول تبادلہ کي داسيرانو تعداد هم په نظرکي نه نيول کيږي بلکه هرڅومره بنديان چي له خپلو دښمنانو نه مسلمانانو نيولي بايد ټول آزادي، اوپه مقابل کي يي له دښمنه خپل ټول بندي اسيران ترلاسه کړاي شي، دا ډول تبادلہ هم دڄنگي بندي لپاره يو امتياز دي، ځکه دبنديانو له وژلو نه مخنيوي کيږي او دڄنگي هرلوري کوشش کوي چي بنديان ونه وژني اوله ځان سره يي ژوندي وساتي ترڅو پري خپل ملگري چي له دښمن سره بنديان دي راخوشي کړي، اوپه نتيجه کي ددواړو طرفونو دبنديانو د وژلو او خوروني نه مخنيوي کيږي، بايد ووايو چي دڄنگي بنديانو تبادلہ واقعا د مثبتو نتايجو لرونکي ده، چي داسلامي بين المللي حقو قو په بيانولو کي مهم رول لوبوي، نو په دي اساس دپه تر جيج ورکوؤ، چي داسلام په تاريخ کي دڄنگي بنديانو دتبادلې يوڅو نموني ذکرکړو.<sup>1</sup>

<sup>1</sup> ( مبارکپوري، صفی الله. الرحیق المختوم (سپيڅلی نبوی سيرت)، ژباړونکی: جانيباز سرفراز، ص ۹۷-۹۹، دريم چاپ، پيښور محله جنګی پشاور، ۲۰۰۸ م.)

## په اسلام کې دتبا دلي تاريخي سير

داسلام په تاريخ کې دجنگي بنديانو لومړني تبادلې د(نخله) په سريه کې دنيول شويو بنديانو تبادلې وه ، دمسلمانانو له جملې نه (عتبه بن غزوان ،سعد بن ابي وقاص ) دخپلي اوبني په پيداكولو پسي وتلي و چې دمکي مشرکينو ونيول او دمسلمانانو له لوري په دې سريه کې عثمان اونو فل چې ورته و او يوبل تن حاکيم بن کسيان نيول شوي و، دمکي مشرکونو له پيغمبر (صلی الله عليه وسلم) نه غوښتنه وکړه چې دهغوي بنديان دي ورته دمالي فديې په مقابل کې آزاد کړل شي ، خو پيغمبر (صلی الله عليه وسلم) هغوی ته وويل چې زه له ستاسو نه ماديات نه غواړم بلکه غواړم چې دخپلو بنديانو دآزادولو په مقابل کې زما دوه ياران آزادکړي ، نو بيا هغوي هم داسې وکړل نوپه دې ترتيب دمسلمانانو اوکفارو ترمنځ دجنگي بنديانو لومړني تبادلې ترسره شوه .<sup>۱</sup>

دجنگي بنديان دوهم ځل تبادلې دمسلمانانو اوکفارو ترمنځ دبدردبنديانو تبادلې وه دا بنديان دپيغمبر (صلی الله عليه وسلم) له خوا تول يادمالي فديې په مقابل کې آزاد شول اويابي د مال اوتاوان له ورکړې نه آزاد شول ،يوآخي يوتن اسير چې دبن عقيل له قبيلې څخه و باقي پاته شو.

هغوي دبنې ثقيف له قبلي سره تړون درلود اوددې قبيلې له خوا بيا دوه تنه مسلمانان بنديان شوي و پيغمبر (صلی الله عليه وسلم) دغه اسير له خانه سره وساته اوبيايې له خپلو ملگروسره تبادلې کړ ، دجنگي بنديانو دريم ځل تبادلې داسلام په تاريخ کې ، دهوازون له جنگ نه ورسته کوم چې دمسلمانانو اومکي دمشرکونو ترمنځ وشو ترسره شوه ، ابن ماجه په خپل کتاب کې له سلمه بن الاكوع نه روايت کړي دې چې: دهوازون په جنگ کې دعربو يوه ډيره ښکلې نجلي زمالاسته راغله کله چې پيغمبر (صلی الله عليه وسلم) دمديني په بازار کې وليدم نو يې راته وفرمائيل : الله (جل جلاله) هغه تا ته هبه کړه ، نو ماهغه پيغمبر (صلی الله عليه وسلم) ته بخشش کړه خو پيغمبر (صلی الله عليه وسلم) هغه مکي ته وليږله اوله هغه مسلمانو اسيرانو سره چې په مکه کې دکفاروپه بندکې و تبادلې کړل شوه ، له دې نه وروسته د پيغمبر (صلی الله عليه وسلم) دحيات په دوران اوبيا له هغه وروسته دراشيده اوموي خلفاؤ په دور کې تاريخ دجنگي بنديانو په اړه څه ندي ليکلي .

<sup>۱</sup> ( مبارکپوری، صفی الله. الرحيق المختوم (سپيڅلی نبوی سيرت)، ژباړونکی: جانياز سرفراز، ص ۲۸۹، دريم چاپ، پيښور محله جنګی پشاور، ۲۰۰۸ م.

که څه هم داسلام اوکفر ترمنځ نوري جگړې هم شوي دي ، اوزيات بنديان مسلمانانو نيولي دي ولي جنګي بنديان ندي تبادله شوي ، اوداسې فکر کيږي چې دابه د لاندي دوه دلايلو په اساس وي .

په ديرو جگړو کې لکه څنگه چې دمسلمانانو قوت زيات شوي و اوهميشه مسلمانان بريالي کيدل اوکفارو ورڅخه بنديان نه شوي نيولای .

داچې داسلام لمن شا او خوا سيمو ته خوره شوه ،نو څوک نه وو چې له مسلمانانو سره مقابلي ته راوړاندي شي ، يواځې دروم امپراطوري وه چې له مسلمانانو سره به هميشه په جگړه کې وه ، اومسلمانان هيڅ وخت دپته حاضر شوي ندي چې هغوي په رسميت وپژني او يالا اقل له هغوي سره دجگړې دختم اومتارکي تړون لاسليک کړي ترڅو ورسته دجگړې دختم څخه نوبت دجنګي بنديانو تبادلي ته ورسېږي ، نو په دې اساس دپيغمبر (صلى الله عليه وسلم) نه ورسته دراشده خلفاؤ په دوران کې اوبباله هغوي نه ورسته داموي خلفاؤ په دوران کې، دجنګي بنديانو تبادله له کفاروسره نده ترسره شوي ځکه اسلامي پوځ تل کامياب و اوکوم مسلمان له کفاروسره نه و بندي اوهم دبنمن په داسې شرايطوکې قرارنه درلود چې دجنګي بندي دتبادلي غوښتونکي شي، خودعباسيانو په دوره کې دجنګي بنديانو تبادله له روميانو سره چې کله به ورسره د جنگ او کله دسولي په حالت کې و ترسره شويده او مشهور تاريخ ليکونکي (مسعودي په خپل کتاب (التنبيه و الاشراف) کې ددې تبادلو دقيق تاريخ او دبنديانو تعداد ليکلي چې مونږ ورنه په لاندي ډول يادونه کوو:

لمړۍ تبادله :دهارون الرشيد د خلافت په دوران کې دنوموړي او دروم دپاچا فقفوربن استراق ترمنځ دروم د درياب په غاړه په (کال ۱۸۹ هـ) تر سره شوه په دې تبادله کې ټول هغه بنديان چې روميانو له مسلمانانو څخه نيولي وو تبادله شول چې تعداد يې (۳۷۰۰) تنه و.

دوهمه تبادله : دا تبادله هم دهارون الرشيد په دوره کې وه چې په (ثابته تبادله) باندي مشهوره ده ځکه چې پدې تبادله کې ( ثابت بن نصر) ددې کار لپاره مامور شوي وو او پدې تبادله کې دهغه نارينه ،بنځو او ماشومانو تعداد چې آزاد شوي و( ۲۵۰۰) تنه و.

درېمه تبادله : داد ارفاقان تبادله ده چې د واثق بالله د خلافت په دوره کې ترسره شوه هغه مسلمانان چې پدې تبادله کې آزاد شول( ۴۳۶۰ ) تنه بنځي او نارينه و.

**خُورمه تبادله :** دا تبادله په (کال ۲۴۱ هـ ش) د متوکل بالله د خلافت په دوره کې ترسره شوه چې دروم باچا پدې وخت کې (میخایل بن توفل) وؤ هغه مسلمانان بنځي او نارینه چې پدې تبادله کې آزاد شول تعداد یې (۲۲۰۰ تنه) ته رسیده او رومیانو له مسلمانانو نه علاوه (یوسل او څو تنه) نصرانیان هم د اسلام دقلمرو نه بیولي وو چې دهغوي د آزادي په مقابل کې یی د مسلمانانو څخه خپل بندیان واخستل .

**پنځمه تبادله :** دا تبادله هم دمتوکل په دوره کې په کال (۲۴۲ هـ) ترسره شوه او دمسلمانانو د اسیرانو تعداد چې آزاد شول ( ۲۳۶۰ ) تنه بنځي او نارینه وه .

**شپږمه تبادله :** دا تبادله د معتصم با الله په دوره کې په کال (۲۸۳ هـ ش) ترسره شوه او هغه مسلمان اسیران چې آزاد شول تعداد یې (۲۴۵۹) تنه بنځي او نارینه وه .

د عباسیانو د سلسلې تر پای ته رسیدو وروسته هم کله کله دکفارو او مسلمانانو ترمنځ جکړې کیدلي او بندیان هم سره تبادله کیدل .

تر دې ځایه کوم څه چې مونږ و لوستل دکفارو او مسلمانانو ترمنځ د تبادلې په اړه وؤ ، نو مونږ ویلای شو چې د جنګي بندیانو تبادله د اسلام او مسلمانانو لخوا په نړی کې رایج شوي ده چې بیا وروسته وروسته کفري ټولنو هم د اسلام نه په الهام اخستلو په خپل منځ کې د جنګي بندیانو د تبادلې په اړه یو لړ تړونونه لاسلیک کړل او قوانین یې رامنځته کړل چې ددې تړونونو او موافقو په اساس د یو شمیر هیوادونو ترمنځ چې په هغه کې ځینې اسلامي هیوادونه هم شامل و جنګي بندیان تبادله شوي چې تفصیل به یې وروسته راشي، او په اسلام کې د جنګي بندیانو دآزادولو لپاره خاصی طریقې ټاکل شوي، اوهم ورته خانګړي حقوق په نظر کې نیول شوي چې په لاندي ډول لوستل کېږی.<sup>۱</sup>

<sup>۱</sup> ( ابراهیمی، محمد. اسلام و حقوق بین المللی عمومی، ص ۹۹-۱۰۳ ، چاپ اول، تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه (سمت)، ۱۳۷۷ هـ ش.

## په اسلام کې د جنګي بنديانو د آزادولو طريقې او حقوق

په اسلام کې د جنګي بنديانو يا اسيرانو د آزادولو لپاره مشخصې طريقې ټاکل شوي چې دهغوپه اساس جنګي بنديان آزادېږي ، همدارنګه د دا ډول افرادو لپاره يوشمير حقوق په نظر کې نيول شوي چې بايد ورکول شي چې مونږ يې په لاندې ډول لولو.

### د بنديانو د آزادولو طريقې:

په اسلام کې عموماً د جنګي بنديانو او د بنمنو ډلو د افرادو د آزادي نوعيت په څو مختلفو طريقو منځته راتلای شي چې په لاندې ډول دي:

**لومړۍ - د قرارداد او تعهداتو له مخې :** کوم څه چې د اسلامي دولت او غير اسلامي دولت تر منځ په قرارداد يا موافقه کې راغلي وي دهغه د موادو په اساس استناد کېږي که داسې پيښه شي چې مخالف طرف د قرارداد مواد نقض کړي د اسلامي دولت په نزد مربوطه قراردادونه او تعهدات ملغا تلقي کېږي . او که په قرارداد او تعهداتو باندې ولاړ پاتې شول نو دهغوي افراد او بنديان بيرته ورکول کېږي ددې موضوع په اړه د (( هجرت د شپږم (۶) کال د حديبي )) تعهدنامه ډيره مشهوره ده چې رسول اکرم (صلی الله عليه وسلم) دمکې له کفارو سره لاسليک کړي وه او ددې تړون مطابق دمکې دقریشو هغه نارينه اشخاص چې مسلمان شوي و رسول اکرم (صلی الله عليه وسلم) بيرته هغوي ته اعاده کړل څرنگه چې په دې تړون کې يواځې نارينه شامل و نو ځکه بنځې اعاده نه شوې .

**دوهم - په يو اړخيز ډول :** د بنمن د اسيرانو او يرغملو آزادول په يو اړخيز ډول لکه څرنگه چې رسول اکرم (صلی الله عليه وسلم) د بدر په غزا کې د بنمن ځيني اسيران بي له کوم تاوان ورکولوپه يو اړخيز ډول آزاد کړل او همدارنګه د حنين په غزا کې د بنمن شپږ زره (۶۰۰۰) تنه نيول شوي بنديان د رسول اکرم (صلی الله عليه وسلم) له خوا په داسې حال کې چې يوه يوه جوړه جامې يې هم ورته ډالۍ کړې پدې ډول آزاد شول .



**دریم - د زور له لاری :** که د اسلام هر اړ خيز تلاشونه دخپلو يرغملو د خلاصون لپاره چې د دښمن په لاس کې لوېدلي گټور ثابت نشي او د هغوي د وژلو خطر موجود وي په هغه صورت کې چې مسلمان يرغمل وژل شوي وي يا وژل کيږي نو د زور او قوت استعمال لازمي امر دی لکه: کله چې رسول اکرم (صلی الله عليه وسلم) عثمان (رضی الله عنه) د حديبي د قرارداد له لاسليک نه مخکې دمکي کفارو ته دخپل استازي په حيث وليږه خو قريشو هغه نظر بند کړ په عامو خلکو کې دا آواز ه خپره شوه چې عثمان (رضی الله عنه) ئي وژلی کله چې دا خبره رسول اکرم (صلی الله عليه وسلم) ته راورسيده نو ئي وفرمايل د عثمان د ويني بدل اخستل فرض دي خو وروسته دهغه دمرگ آواز ه غلطه ثابته شوه .

**څلورم - د پيسو په ذريعه :** دمسلمان بندي آزادول د پيسو په مقابل کې د بندي د آزاديدو د طريقو څخه يوه طريقه ده ، (جرجي زيدان د لبنان مسيحي عرب) په خپل کتاب (( د اسلام د تمدن تاريخ )) کې ليکي چې مسلمانانو به خپل اسيران د پيسو په بدل کې آزادول او له ( ۱۸۹ هـ ق نه تر ۳۳۵ هـ ق ) کال پورې تقريباً ديرش ( ۳۰ ) ځلي دمسلمانانو له خوا د دښمن څخه خپل بنديان د پيسو په مقابل کې آزاد کړاي شول ددې آزاد شويو بنديانو تعداد تقريباً پنځوس زره ( ۵۰۰۰۰ ) تنو ته رسيدو او دمسلمانانو د غمخوار حضرت محمد مصطفي (صلی الله عليه وسلم) هغه غوښتنه عملي شوي وه کوم چې فرمايي :

(( زندانيان آزادکړي او دمحتاجانو غوښتنې پوره کړي )) تردې ځايه پورې مونږهغه امتيازاتو ته اشاره وکړه کوم چې جنګي بنديان ته د اسلام مبارک دين ورکړي همدارنگه د اسلام په دين کې جنګي بنديانو ته يو لړ حقوق هم ورکړل شوي چې په لاندې ډول تر مطالعې لاندې نيول کيږي.<sup>۱</sup>

<sup>۱</sup> ( قندهاری، محمد نادر ابوبی. حقوق، ص ۲۸۱-۲۸۴ ، چاپ اول، لاهور: اکرم پرييس لاهور، ۱۴۲۷ هـ ش.

## په اسلام كې د جنګي بنديانو حقوق:

د اسلام په حقوقي نظام كې جنګي بنديان اصولاً دلاندې حقوقو د موجوديت څخه برخمن دي :

### 1. جنګي بنديانوته شكنجه او آزار وركول منع دي.

ديوروايت له مخي د بن قريظه په جنګ كې بنديان لمرته ناست وپيغمبر (صلى الله عليه وسلم) خپلو يارانوته وفرمايل: بنديان سيوري ته ورسوي ترڅو خوب او آرام وكړي دلمراتوري تودوخه يوځاى پري مه راوړي.

2. جنګي بنديان كولاى شي د آزادي دلاسته راوړلو لپاره دځيني شيانو په مقابل كې چې پيسي او كار هم وركېښي شامل ده اقدام وكړي.

كچيرى جنګي بندي پيسي يابل څه دخپلي آزادي د معاوضي لپاره ونلري نو د اسلامي دولت له لوري دڅو مختلفو حالاتو په ترڅ كې دهغوي د بلاعوضه آزادي تصميم نول كيري.

په اسلام كې اصلاً د جنګي بنديانو د بي قيدو شرطه آزادي توصيه شوي او حضرت رسول اكرم (صلى الله عليه وسلم) پخپله هم داسي اقدامات كړيدي لكه دبدر او حنين د غذاگانو بنديان چې ئي بي له كوم بدل نه آزاد كړل چې تفصيل ئي مخكې تير شويده.

تر هغه وخته چې جنګي بنديان د مسلمانانو په اسارت كې وي بايد ورته كافي خوراك څښاك تهيه كړي او دهغوي د آرامتيا لپاره زمينه برابره كړي، پيغمبر (صلى الله عليه وسلم) به هم پدي ټكي ډير ټينګار كاو، مولانا شبلي نعماني ليكي:

هداعلت و چې اصحابو كرامو به په ساده ډوډۍ گزاره كوله مګر اسيرانوته به ئي تردي بڼه خواره تهيه كول، او دبځينه بنديانو په رابطه ئي لاسيات تاكيد كړيدي ترڅوله هغوي سره بڼه چلند وكړاى شي پيغمبر (صلى الله عليه وسلم) د (حاتم طايبي) لورته چې په بنديانو كې راوستل شوي وه د مسجد په يو كوښه كې په ډير عزت سره ځاى وركړ او ورته ئي وويل كچيرى ستاسي له بنا ر نه څوك راغلل تابه ورسره وليږم هماغه وو چې څو ورځي وروسته ئي دهغي د سفر ساز او سامان برابر كړ او يمن ته ئي وليږله، په يوبل حديث شريف كې رسول (صلى الله عليه وسلم) فرمائي: چاچي دمور او دهغي دا اولاد تر منځ په بندكي بيلتون راوستي الله (جل جلاله) به د قيامت په ورځ د هغوى او د دوستانو په مينځ كې بيلتون راوړي .

که په جنگي بنديانو کې د ژبې او علم څښتنان موجود وي د هغوي دمؤقتي استخدام او مسلمانانوته د درس په ور زده کولو سره هم آزادۍ ترلاسه کولای شي .

داسلام په حقوقي نظام کې د جنگي بنديانو او جنگي مجرمينو ترمنځ فرق شته نوځکه تر تسليمي وروسته هر جنگي بندي جنگي مجرم نه گڼل کېږي؛ د جنگي مجرم سره اړونده قاضي حساب کوي او د جرم په تناسب ورته مجازات ورکول کېږي او د نننۍ نړۍ د قوانينو غوښتنه هم د ايشان ده .

که داسې وي چې دجنگي بنديانو تعداد زيات وي او جهاد هم په نورو محاذونوکې نه وي ختم شوی او اسلامي دولت يادمحاذ اعلى قومندانې هم د دښمن د ټولو اسيرانو بل خصوص د ځوانانو د خوشي کولو نه دا خطر احساس کړي چې بيا به د دښمن د صفوفو سره يوځاي شي نو پدې وخت کې اسيران تر خلع سلاح وروسته په توقيف خانه کې ساتل کېږي .

تردي ځای مونږجنگي بنديان يا اسيران داسلام داصولواوقوانينوله مخي وپيژندل، له هغوي سره دچلندطريقي مو ولوستلي اوهم پدي وپوهيدو چې دي ډول بنديانوته په اسلام کې کوم حقوق په نظرکې نيول شوي، خوداچې دننۍ نړيوالو ياد بين المللي حقوقوپه اساس جنگي بنديان څوک دي اوکوم حقوق ورته ټاکل شوي دابه په لاندي ډول ولولو: <sup>۱</sup>

<sup>۱</sup> (قندهاری، محمد نادر ایوبی. حقوق، ص ۲۷۷-۲۸۰، چاپ اول، لاهور: اکرم پرنیس لاهور، ۱۴۲۷ هـ ش).

## جنگي بنديان دنړيوالو حقوقو له نظره

دجنگي بنديانومسئله د نړيوالو حقوقو دديرو پخوانيو موضوعاتوله جملې نه يوه موهمه موضوع ده له هغه وخت نه چې دانسانانو ترمنځ جنگونه رامنځ ته شوي دي، نو دهغه مسلحو قواوو افراد چې په جگړه کې بنکيل وي اود مقابل طرف لخوا ونيول شي دجنگي بندي په عنوان مطرح کيدل؛ له هغوي سره دچلندطريقي دبشري تمدن اوتفکرپه بدلون سره دتاريخ په مختلفو پړاونوکي بيلابيل مراحل طی کړي مثلاً: په پخوا وختونوکي دا ډول بنديان اکثراً دنيونکولخوا وژل کيدل، يابه په شاقه کارونو گماريدل اويا به هم دغلامانو په شان په بازارونوکي خرڅيدل اودجنگي بنديانو اطلاق نه يواځي په هغه کسانوکيدل کوم چې به په جگړه کې بنکيل و بلکه دمغلوب طرف ماشومان، بنځي، اوسپين ږيري باندي هم چې دبرياليو ځواکونو دافرادوپه لاس ورتله دجنگي بندي اطلاق پرې کيده اوبد چلند به هم ورسره کيده، خو دوخت په تيريدو دتمدن په پرمختگ او د انساني ټولنو دتفکر په پراخي سره دبشر حقوقو ته توجه وشوه اوديو لړ انقلابونومنځته راتگ ددي باعث شو چې په نړي کې جاهلانه رسوم اوقوانين لغوه شي اودجنگي بنديانو مسئلي ته توجه وشي نو په همدې اساس له اتلسمي ميلادي پيړي نه ورسته دجنگي بنديانو دوضعي دبهبود اوجگړي دقوانينو دتنظيم اوترتيب لپاره يو لړ کوششونه شروع شول اوددولتونو په خپل منځ کې دروابطو د تنظيم لپاره يولړ عام قواعد رامنځته کړل چې دهغوی په اساس دجنگي بنديانو اوعامو وگړو ترمنځ تفکيک وشو، نو داچې دبين المللي حقوقو له نظره جنگي بنديان څوک دي اوکوم ډول تعريف شوي دي په لاندې ډول يي تربحث لاندنيسو .

**د جنګي بنديانو پيژندنه :** مونږ وويل چې د جنګي بنديانو وضع او حالت د اتلسمي ميلادي پيړي تر پايته رسيدو پوري ډير خراب و بلاخره د دې پيړي په اوخرو کې د جنګي بنديانو د پيژندنې او وضعي د بهيو د لپاره يولړ کوبښونه پيل شول او د دې کار لپاره د جينوا يو اوسيدونکي چې هانري دونان نومیده ملاتړلی وه؛ نوموړی چې د سالپورينو (د فرانسې او اتریش تر مينځ د جګړې) ليدونکی و او هم يې د جګړې د اسيرانو د وژلو غمگينې صحنې په خپلو سترگو ليدلي وې دخپل مشهور کتاب ( **unsoureinc** ) ( **Desaliferino** ) په نشرولو سره د دې غوښتونکي شو چې يوه بين المللي موسسه دې د جنګي بنديانو د پيژندلو او د هغوی د وضعي د بڼه والی لپاره جوړه شي (دونان) دا دمورد نظر ټولنه په ۱۸۶۳ م کال په جينوا کې تشکيل کړه چې تقريباً ټولو اروپايي دولتونو ورپکې گډون وکړ بيا د دې په تعقيب د جنګي بنديانو د وضعي د بڼه والی او د هغوی د تعريفولو لپاره دنړۍ د دولتونو تر مينځ مختلف کنفرانسونه داير شول او کوانسيونونه رامينځ ته شول چې وروستنی يې د ۱۹۴۹ م کال د جنګي بنديانو سره د چلند په اړه د جينوا نړيوال کنوانسيون دی خودا چې په دې تړونونو او کوانسيونونو کې جنګي بندي چاته وويل: کيږی اوڅوک کيدای شي چې جنګي بندي وگڼل شي دابه په لاندې ډول تر مطالعې لاندې ونيسو.

**د نړيوالو تړونونو له مخې :** د ۱۹۰۷ م کال د لاهي د صلحي تړون جنګي بندي د ډول راپيژني : ((جنګي افراد عبارت دي له ټولو هغو کسانو نه کوم چې په دولتي منظمو ځواکونو کې شامل وي همدارنگه هغه داوطلبان کوم چې منظم سازمان ولري او د هغوی تشکيلات، فعاليتونه او سازمانيدل د عاملي قوې د قوماندان لخوا رهبري شي مشخص علايم ولري او په علني ډول يې د وسلې گرځولو ته اقدام کړی وي نومعلومه ده په هغه صورت کې چې دا ډول افراد دمقابل طرف د ځواکونو په وسيله ونیول شي نو جنګي بندي گڼل کيږی))

نوپه دې اساس ويلای شو چې جنګي بندي صرف د دښمنې قوې سر تيري، رتبه لرونکي افسران، کارکونکي او هغه څوک چې له هغوی سره کمک کوي داوطلبان کوم چې منظم تشکيلات ولري او هغه افراد کوم چې وروسته له نيولونه تخریب کار او جاسوس قلمداد شي .

دجگري په دگرکي دامريکا دفوځونو لارښود په خپله ۹ ۴ ماده کې جنګي بندي داسې تعريفوي :  
 ((جنګي بندي يومسلح دښمن ده اوياپه داسې وسلې مجهز دی کوم چې ددښمني ښکارندويه وي  
 اودفعالوهدافو دترسره کولوپاره يې اقدام کړی وي اوونيول شي هغه که دجگري لپاره دتیارۍ په مرحله  
 کې وي اويا دجگري په ميدان کې تپي شوي اوپه شفاخانه کې تسليم شي اوياپه عمومي تسليمي کې تسليم  
 شوي وي)) همدارنگه دامريکا دفوځونوود لارښود ۵۰ ماده ځيني نورافراد هم دجنګي بنديانوپه کته  
 گوري کې راولي ( ټول هغه افرادچې دجگري له يوه طرف سره همکاري وکړي لکه ځواکونوته  
 دسازاوسامان برابرول هغه که دهرهدف لپاره وي او ونيول شي جنګي بندي گڼل کې .<sup>۱</sup>

دجنیواکنوانسیون له مخې: د ۱۹۴۹م کال داگست دولسمي نيتي دجنیوا نړيوال کنوانسیون په خپله  
 څلورمه ماده کې جنګي بنديان دا ډول تعريفوي:

الف- په جگړه کې دښکيلوډلو دوسلوالو ځواکونو غړي همدارنگه ددعوا طلبواو چرکي ډلو غړي کوم  
 چې دپادو وسلوالو ځواکونو يوه برخه وي .

ب - د نوروچرکي اوداواطلبوډلوغړي کوم چې د مقاومت په نهضتونو کې سره راټول وي اودجگري په  
 ښکيلو طرفونو پوري اړه ولري اوله خپلي خاوري په خارج يا داخل کې عمليات وکړي که څه هم خپله  
 خاوره يې اشغال شوي وي کوم چې دوي ورپکې جنګيري خو دا لاندي شرايط بايدولري:

1. ديوه نفر رينس ياقوماندان تر رهبري لاندي فعاليت وکړي او هغه بايد ددوي د اعمالو مسؤليت په  
 غاړه واخلي .

2. ځانگړي او ثابتې نښانې ولري چې له لري فاصلي نه دپيژندلو وړوي .

3. خپله وسله په ښکاره ډول وگرځوي .

4. خپل نظامي عمليات دجگري له قوانينو اورسمو سره مطابق ترسره کړي .

ج- دهغو منظمو مسلحو قواووغړي چې ځان په داسې دولت يامرجع پوري تړلی بولي کوم چې  
 داشغالگرهيواد له خوا په رسميت پيژندل شوي وي .

<sup>۱</sup> ( ارفعی، عالیه، ومحمود مسانلی، جنگ و صلح از دیدگاه حقوق و روابط بین الملل، ص ۲۱۵-۲۱۸، چاپ دوم، تهران: وزارت امور خارجه  
 مؤسسه چاپ و انتشارات، ۱۳۷۳ ه.ش.

د- هغه افراد چې د مسلحو قواو مرسته کوي بغير له دي چې له هغوي سره عملاً په جگړه کې برخه واخلي لکه دنظامي الوتکو غيږي نظامي کارکونکي، دجگړي د ډگر خبريالان دتدارکاتو غيږي نظامي مامورين اودهغو خدماتي اوکارگري ډلو غيږي کوم چې د مسلحو ځواکونو د اسوده گي اوهوسايني لپاره کارکوي په دي شرط چې مسلحو ځواکو ورته ددي کار اجازه اوځانگړي کارتونه ورکړي وي .

و- دبحري قوي او تجارتي کشتيو کارکونکي له هغي جملي نه دکشتي قوماندان چلوونکي اودهغوي مرستيالان .

هداشغالي سيمو اوسيدونکي چې خپلي خاوري ته له ورغلي دبنمن سره دمقابلي لپاره راوتلي وي ،بي له دي چې دمنظمو ځواکونو په څير سازمان اوتشکيلات ولري ،خو په دي شرط چې خپله وسله په بڼکاره ډول وگرځوي ،اودجگړي رسوم رعايت کړي ،داپورته کسان چې مونږ ورڅخه يادونه وکړه ،هغه وخت چې دمقابل طرف دځواکونو په وسيله ونيول شي نو دجنیوا دکنوانسيون دڅلورمي مادي دحکم په اساس جنگي بندي گڼل کيږي.<sup>1</sup>

دپورته ذکرشوي معلوماتو په نظرکي نيولو سره ويلاي شو ددي لپاره چې يوسرتيري دخپل دبنمن له خوا ترنيول کيدو وروسته دقانوني جنگي بندي موقف ترلاسه کړي نو بايد لاندی څلورشرایط ولري .

1. دی باید دهغه چاله طرفه رهبري شي کوم چې دخپلوافرادودساتني مسؤليت په غاړه ولري؛ ددي شرط مطلب داده چې ځواکونه درهبري اودسپلين يو منظم تشکيل ولري اوددي وړتيا پيداکړي، چې په جنگ کې دجگړي قوانين رعايت کړي .

2. دی باید يو مشخص نښان يا يونيفورم ولري ، چې له لير فاصلي نه وپيژندل شي ترڅو وښيي چې هغه يوسرتيري دی اودا کار دهغو کسانو دحفاظت لپاره دی کوم چې غير نظاميان يا عوام دي.

3. دي بايد خپله وسله په بڼکاره ډول وگرځوي، ترڅو داوښيي چې دي يو جنگيالي دی .

4. دي بايد دجگړي قوانين مراعات کړي .

<sup>1</sup> (قرار دادهای بين المللی ژنو، ص ۱۰۳-۱۰۵، مورخ ۱۲، سال ۱۹۴۹ م، چاپ اول، کابل: کمیته بين المللی صليب سورخ، ۱۳۸۴ هـ.ش.

داوه دبين المللي قوانينو او مقرراتو له مخي د جنګي بنديانو پيژندنه خو داچې د جنګي بنديانو حالت پخوا يعني مخکي د جينوا د کنوانسيو له تصويب نه څه ډول و دابه په لاند ډول مطالعه کړو<sup>۱</sup>.

د دوهمي نړيوالي جګړې ترپاي ته رسيدو پوري د جنګي بنديانو حالت او جنګي جنايت کاران

متاسفانه دانسان لخوا د تاريخ په اوږدو کې په خپلو همنوعانو باندې داسي جنايات ترسره شوي چې د هغوي له بيان نه قلم ناتوانه دی او پدې لړکې شايد مظلوم ترين هغه بنديان وی کوم چې د خپلو دښمنانو له خوا نيول کيدل او د جنګي بندي نيول نه يواځې د بندي د اړوند ځواک د ضعف لپاره يوه مهمه ضربه گڼل کيده بلکه د دښمن د ځواکونو او قوت په رابطه د اطلاعاتو د لاسته راوړلو او خپلو تبليغاتو د پر مخ بيولو لپاره يو مهمه وسيله هم گڼل کيده. بناً جنګي بندي تر نيولو وروسته د مقابل طرف لخوا تر سختو روحي، جسمي او اخلاقي فشارونو لاندې نيول کيدل خو داچې د جنګي بنديانو وضع او حالت مونږ د تاريخ په اوږدو کې په ښه ډول مطالعه کړي وي نولاندې مطالب تر بحث لاندې نيسو.<sup>(۲)</sup>

<sup>۱</sup> (گوتمن، روي. اناکاتالدي او جيلس. جنګی جرمونه ، ص ۳۷۰-۳۷۳، ژباړونکی : نظام الدين کتوازی او جلات خان حکمتی، دوهم چاپ، کابل: کلید گروپ، ۲۰۰۸ م.

<sup>۲</sup> (ابراهیمی، محمد. اسلام و حقوق بين المللی عمومی، ص ۴۷-۴۹، چاپ اول، تهران: سازمان مطالعه و تدوين کتب علوم انسانی دانشگاه (سمت)، ۱۳۷۷ ه.ش.



## د جنګي بنديانو وضعه او حالت

د جنګي بنديانو حالت د دوهمې نړيوالې جګړې تر پای ته رسيدو پورې په غير اسلامي ټولنو کې ډير خراب وؤ او د دا ډول بنديانو مسئله به تر ډيره حده د وژلو، غلامولو او خرڅولو د لارې حل کيده دوخت ټولني او سازمانونو هغوي ته په ډيرو کمو حقوقو هم قايل نه وؤ او د اوضاع او شرايطو د غوښتنې سره سم هر نوعه تصميم چې به د بندي د نيوونکي خوښ و د هغه په رابطه يې سرته رساوه او په زياترو مواردو کې چې به جنګي بندي ژوندي پاته کيده يا په بل عبارت دهغه لپاره به تدريجي مرګ تصويب کيده نو دا د بندي لپاره ډير لوي امتياز او نيکي وه، او دا ډول کړنې نه يواځې له هغو بنديانو سره کيدې کوم چې دنيوونکي طرف سره به يې قومي او نژادي اختلاف درلود بلکه د خپلو هم نژادو او وطنوالو سره هم دا ډول کړنې کولې او جنګي بنديان ديولړ خاصو اهدافو په خاطر نيول کيدل چې تفصيل يې په لاندي ډول بيانېږي. (۱)

### د جنګي بندي له نيولونه د برياليو ځواکونو اهداف:

د تاريخ په اوږدو کې دانسانانو دمغلوبولو او بندي کولو نه انتقام او د شکنجې او ډلپليزي وژني دانگيزي نه علاوه يولړ نوري انگيزي هم موجودې وې کولای شو هغه په لاندي ډول بيان کړو:

- 1) د دښمن د سرکوبي او په هغه درعب اچول او مسلط کيدل همدارنگه له داډول بنديانونه د دښمن دنظامي اسرارو نه دخبريدلو لپاره هم کار اخيستل کيدل.
- 2) د جنګي بندي لرل ياساتل ډير عمل په ډول ((دهغه ساتل ددي لپاره چې دښمن لوري دهغه په وژلو ته ديدکړي)).
- 3) د جنګي بنديانو نيول ددي لپاره چې له خپلو هغو سرتيرو سره يې تبادلې کړي کوم چې د دښمن په ولکه کې دي دا کار معمولاً د جګړې په پای او دسولي له تحقق نه وروسته کيده.
- 4) د بندي له پوهې، تخصص، کار او فکري قوي نه دکټي اخيستلو لپاره.

(۱) انورې، حميد ضامک محمد. مفاهيم تعليق مخاصمات وحالت نه جنگ نه صلح در حقوق بين الملل، ص ۱۲۱-۱۲۵، چاپ اول، تهران: مطبعه انتشارات، ۱۳۷۰ هـ.ش.

5) دکوراوزراعت په کارونو کی کاراخیستل همدارنگه دهغوي له فردي اود ستجمعي بیگار نه کاراخیستل لکه په پخواني مصرکي چي متداول و چي په بندیانونه به ئي دحيواناتوپه څيرکارکاؤ.

6) دناوړه کار((دجنسي غريزي داشباع )) لپاره اودا کاراکثراً له ځوانو بندیانو نه زیات اخیستل کیده.

7) په داخلي اونړيوالو بازارونوکي دخرځلاوه چي له دي لاري به فاتح لوري زیاته گټه ترلاسه کوله.

8) ددي لپاره چي ددبمن سرتيري دژوندي پاتي کيدولپاره ځان بند ته ورکړي اوله زیات مقاومت نه لاس واخلي.

9) دسلطان دعظمت اوقدرت دبنکاره کولولپاره يعني هرسلطان چي به زیات بندیان درلودل هغه ته به دعظمت په سترگه کتل کيدل.

10) دبندي شخص دآزادولو په مقابل کي دهغه يائي له قبيلي نه دپيسو( فدئي) اخیستلو لپاره .

11) له جنګي بندیانونه دنظامي فعاليتونولپاره کاراخیستل کیده.

نوږدي اساس ويلاي شو چي دجنګي بندیانوله نيولونه مهم اهداف اقتصادي اوغيري اقتصادي گټي وي چي دبرياليوخواکونو دسرتيروپه برخه کيدلي دا هغه څه وو چي سرتيروه ئي له ټولو غنايمو زیات ارزښت درلود همدا عمل وچي سرتيروبه دبندي په نيولوکي زیات کوشش کاوو اودا انگيزه ترزیاته حده دانسانانودوژلو اوقتل عام په سطحه کي دکمي راوستلولپاره مؤثره وه. (۱)

دهغو جنایاتو تفصيل کوم چي دتاریخ په اوږدوکي خصوصاً ددوونړيوالوجگړوپه جریان کي دجنګي بندیانوپه ضدترسره شوي په لاندي ډول ده .

1) ابراهيمي، محمد. اسلام وحقوق بين المللي عمومي، ص ۵۴-۵۷، چاپ اول، تهران: سازمان مطالعه و تدوين کتب علوم انسانی دانشگاه (سمت)، ۱۳۷۷ هـ.ش.

### د جنګي بنديانو ډليزه وژنه:

پخوا وختونو کې جنګي بنديان د نيوونکو لخوا اکثراً په ډلېيزه ډول وژل کيدل چې ددې ډول جناياتو نمونې په تاريخ کې په زيات شمير ثبت دي . همدارنگه په قران کریم کې الله (جل جلاله) د يهودانو د ظلمونو نه يادونه کوي او په هغوی لعنت وايي کوم چې د يمن د پادشاه (زونواس) په مشرۍ په غالب احتمال د وخت په مؤمنانوچې د ( نجران مسيحيان ) وو دوی پری بريالی شوی وو او بيايي ټول نيول شوي کسان په ډلېيز ډول په اورکې وسوزول او دا ډول مجازات هغه وخت نه يواځې هغو کسانو ته ورکول کيدل کوم چې به په جگړه کې عملاً دخيل وو. بلکه د هغوی بنځي ، ماشومان حتی حيوانات هم وژل کيدل يهودانو دا ډول اعمال ظاهراً د تورات د حکم پر اساس تر سره کول لکه چې په تورات کې راغلي زمونږ خدای ( يهوه ) (عوج ملک پاشان) او د هغه ټول قوم مونږ ته تسليم کړ او هغوی ته مو داسې شکست ورکړ چې هيڅ هم ورنه پاتې نشول له هغوی نه مو ټول بنارونه ونيول او هر بنار مو له بنځو ، نارينو او ماشومانو سره هلاک کړلو .

عيسويانو هم په دا ډول کړنو کې له يهودانو نه کم نه وو. هغوی تر هغه وخته چې په اروپا کې د کليسا قدرت وو ډيری بنديان د پاپ په حکم په ډلېيزه توګه په اورکې وسوزول همدارنگه هغه صليبي جگړې چې پنځه پيړي يې د عيسويانو او مسلمانانو تر منځ ادامه لرله عيسويانو د جنګي بنديانو سره تل ناوړه چلند کاوه او په ډلېيزه توګه يې وژل دمثال په ډول ( البر مالہ ) خپل عمومي تاريخ کې د سپاصليب د جناياتو په اړه ليکي د صليبي لښکرو قومندان ( ګود فرواه دوبولون ) په خپل يو راپور کې پاپ ته داسې وليکل :

که غواړی چې وپوهیږي له هغه مسلمانانو سره چې په بيت المقدس کې زمونږ لاس ته راغلي وو څه وشول نودومره وپوهیږه چې زمونږ کسانو پر هغو باندي چې د سليمان په مسجد کې يې پناه اخیستي وه داسې حملې وکړي چې ويني ئي زما د آس تر څنګونو رسیږي له هغوی نه هيڅ کس روغ نه دی پاتي حتی د هغوی بنځي او ماشومان هم مونږ معاف نه کړل.

د(فريدوجدي) په نامه يوليکوال ليکي: د هسپاني په فتح کې هغه مسلمانان چې عيسويانو نيولي وو درى انتخابه ورته په مخکې کيښودل شول (۱مسيحيت قبلول ، ۲په توره وژل کيدل او ۳په اور کې سوزيدل. (۱)

دا په قرون اولی او په قرون اوسطی کې د الهي ادیانو د پیروانو چلندونه وو چې له جنګي بنديانو سره یې درلودل . بیا وروسته په معاصرو پیړیو کې هم په غیر اسلامی ټولنو کې د جنګي بنديانو ډلپلیزه وژنه روانه وه چې ښه مثالونه یې په لمړۍ او دوهمې نړیوالې جګړې کې داروپایې هیوادونو د هیرانو اعمال وو مثلاً : د آلمان نازیانو یواځې یهودان شپږ میلیونه تر تیغ تیر کړل همدارنگه د پولنډ او فرانسې اتباع چې نازیانو د جګړو په ترڅ کې نیولي وو په ډلپلیزه توګه ووژل، اوددې جګړې دنورو مقابلو طرفونو لخوا هم د بنديانو په وژلو صرفه نه ده شوي له هغې جملې نه فاشیستی ایټالیا، جاپان او شوروي د جنګي بنديانو د ډلپلیزی وژني ریکارډ لري خو له دې نه علاوه په دوو نړیوالو جګړو کې جنګي بنديان د زیاتو شکنجو سره هم مخ وو. چې د هغې د جملې نه مونږ د څو ډولو شکنجو یادونه په لاندې ډول کوو:

### د جنګي بنديانو شکنجه:

دلمری او دوهمې نړیوالې جګړې په جریان کې اوله دې نه مخکې جنګي بنديان په بیلا بیل ډول د نیوونکو لخوا تر شکنجې لاندې نیول کیدل مثلاً اکثره وخت به په جنګي بنديانو باندې طبي تجربې ترسره کیدې لکه د جاپان په اردو کې د طب محصلینو ته په جنګي بنديانو باندې مناسب تخنیکونه وربښودل کیدل. او جنګي بنديان به په عرابه لرونکو تذکیرو پوري تړل کیدل او بي له بیهوشی نه به عملیات کیدل او بیا به د جراحی په تخنیکونو کې د مثالونو د بنودلو لپاره کارول کیدل؛ اکثره بنديان به وروسته له عملیاتو نه مړه کیدل او که په خپله مړه نه شول نو په ډزو به ویشتل کیدل ، ددې تر څنګ نوري ډول ډول شکنجې موجودې وي لکه برقی جتکې ورکول ، اجباري کارونه بي له اوبو او خوړو نه د ډیرو شپو لپاره په لوړه ساتل اوداسي نور ډول ډول شکنجې جنګي بنديانو ته ورکول کیدي .

۱ ( ابراهیمی، محمد. اسلام و حقوق بین المللی عمومی، ص ۴۸-۵۴ ، چاپ اول، تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه (سمت)، ۱۳۷۷ هـ.ش.

تردي ځایه مونږ د جنگی بندیانو وضعه او حالت د دوهمی نړیوالی جگری د پای ته رسیدو پوری ولوستل اوله هغو جنایاتونه خبر شو کوم چي د ټول بشریت بلخصوص د جنگی بند یانوپه ضد تر سره شوي وو، داچی د دي جنایاتو عاملین څوک وو، او بلاخره د هغوی سرنوشت څه ډول شو، دابه مونږ په لاندی ډول ولولو. (۱)

---

<sup>۱</sup> (کوټمن، روی. اناکاتالدي او جیلس. جنگی جرمونه، ص ۱۳۷-۱۳۸، ۲۱۰، ۳۲۲-۳۲۳، ژباړونکی: نظام الدین کتوازی او جلات خان حکمتی، دوهم چاپ، کابل: کلید گروپ، ۲۰۰۸ م.)

## جنگي جنايتڪاران

((هغه ڏوڪ ڇي دجنگ قوانين اورسوم مات ڪري يعني جنگي بنديان ووڙني، ملڪي ڪسان ووڙني له هغوي سره بد چلند وڪري له هغوي نه دبيگارڪار واخلي يرغملان ووڙني اوپه عمومي اوخصوصي اموالو باندي چپاول وروري.....دا ڊول ڪسانوته دنريوالو حقوقو له نظره جنگي جنايتڪاران وائي)). دڊوارو نريوالو جگروپه ترڻ ڪي دنري دڊيرو جگره ڪونڪو هيوادونو نظامي چارواڪي د ڊول اعمالو مرتڪب شوي و همدلا لامل وچي ددهمي نريوالي جگري په پاي ڪي دآلمان اوچاپان له ماتي نه وروسته په ڪال ( ۱۹۴۵ م ) ڪي ددي جگري دگتونڪو هيوادونو (امريڪا، شوروي، فرانسسي او برتانيا) استازي په لندن ڪي ديو ڪنفرانس په ترڻ ڪي ددي ڊول جنايتڪارانو دمحاڪمي لپاره ديوي نريوالي نظامي محڪمي دجوړيدو غوبنتونڪي شول ڇي بيا ددوي دغوبنتني په اساس د(نورمبرگ) نريواله نظامي محڪمه جوړه شوه اوددي په تعقيب دهغه منشور دتدوين په اساس ڇي د ۱۹۴۶ م ڪال د جنون په ۱۹ مه نيته تصويب شو د(توڪيو) نريواله نظامي محڪمه تشڪيل شوه ڇي مونڊ هره يوه په جدا ڊول تربحث لاندې نيسو.

### دنورمبرگ نريواله نظامي محڪمه:

دامحڪمه ڇي ددوهمي نريوالي جگري دگتونڪو هيوادونو په پيشنهاد ددي جگري دبابلونڪو هيوادونو (چاپان اوالماني) دجنگي جنايت ڪارانو دمحاڪمي لپاره جوړه شوه دنورمبرگ په محڪمه باندي مشهوره ده. دا محاكمه د ( ۱۹۴۵ م ) ڪال داگست مياشت ڪي د اتو (۸) قاضيانو په گڏون ڇي څلور (۴) بي اصلي اعضاء اوڅلور (۴) نورني غير اصلي ( علي البدل ) اعضاءو تشڪيل شوه دهغوي په صورت دعوي ڪي دصلي ضد جناياتو، بشريت ضد جناياتو، او جنگي جناياتو څخه يادونه شوي وه ڇي دجنگي بنديانو دوڙلو اوخوړولو توريي هم په خپل ضمن ڪي درلود، دي محڪمي خپل ڪار د ( ۱۹۴۶ م ) ڪال په اڪتوبر ڪي پاي ته ورساوه او دهغو ( ۲۲ ) تنو له جملې نه ڇي محڪمي ته راکش شوي و دوه (۲) نفره په اعدام دري (۳) نفره په ابدي بند دوه (۲) نفره په شل ڪاله بند يو (۱) نفر په پنڄه ڪاله بند يونفر (۱) په لس ڪاله بند محڪوم شو او باقي پاتي ديارلس (۱۳) نفرو برانت ترلاسه ڪر.

## دتوكيو بين المللى نظامى محكمه:

دهغه منشور له مخي چي په تصويب رسيدلى و، دجاپان دجنكي جنايت كارانو دمحمكي لپاره د توكيونريواله نظامي محاكمه دايره شوه چي په هغوي كى دنورو بيلابيلو تورو نو تر څنگ يوهم له جنكي بنديانو سره دناوره چلند تورو، دتوكيو محكمي دخپل دوكلن كارنه ورسته دپنځه وشتو( ۲۵ ) تنو متهمينو دوسيه چي ( ۱۵۰۰ ) ورقوته رسیده ترتيب اوصاداره كړه ، دمحاكمي په پای كى له هغه ( ۲۵ ) تنو متهمينو نه چي محكمي ته راکش كړاى شوي و ، ( ۷ ) نفره په اعدام ، ( ۱۶ ) نفره په ابدى حبس ، ( ۱ ) نفر په ( ۲۰ ) كاله حبس او ( ۱ ) نفر په ( ۷ ) كاله حبس محكوم شو ، او هيڅ يو هم تېريه نه شو .

تردي خايه مونږ هغو حالا تو ته اشاره وكړه ، كوم چي دجنكي بنديانو نه حمايت اوملاتر موجود نه و او كه احياناً ځيني ترونونه اوسازمانونه ددي كار لپاره موجود هم و خو په عمل كى جنكي بنديانو ته كومه گټه رسولي نه وه اونه ئي دهغوي په حالت كى كوم بدلون را و ستلى و؛ اوس مونږله جنكي بنديانونه دحمایت لپاره ديو شمير ټولنو فعاليتونه اوددي كار لپاره په نړيواله سطحه دائرشوي كنفرانسونه، تصويب شوي ترونونه اوكنوانسينونه له هغى جملې نه له جنكي بنديانوسره دچلند په اړه د ۱۹۴۹م كال دجينوا نړيوال كنوانسيون اوپه هغه كى دجنكي بنديانو شرايط، حقوق اويوشمير نور موضوعات تربحث لاندې نيسو.<sup>۱</sup>

<sup>۱</sup> ( ځمینی، عباس هدایتی. شوری امنیت و جنگ تحمیلی عراق علیه جمهوری اسلامی ایران، چاپ اول، تهران: وزارت امور خارجه، ۱۳۷۹ هـ.ش.

## له جنگي بنديانوسره دچلند په اړه دجینوا نړیوال کنوانسیون

که چیرې مونږ دجنگي بنديانو نه دحمایت او ملاتړ تاریخچې ته نظر وکړو نو دجنگي بندي دوضعي په رابطه د (۱۸۷۴م) کال کنفرانس او داکسفورډ د(۱۸۸۸م) کال داغلامیې خپریدل ددي باعث شو چې دجینوا دیوه اوسیدونکي اودجنگي بنديانو حامی (هانري دونان) په هڅه اوکوشش (۱۸۵۹م) کال له جنگي بنديانوسره دملاتړ لپاره یو جنبیش رامنځته شي، دهغه دکوششونو په نتیجه کې و چې دجنگي بنديانو دوضعي دپښه والی لپاره په (۱۸۶۳م) کال یوه ټولنه تاسیس شوه چې بالاخره ټولو اروپایي هیوادونو پکښې گډون وکړ ددي په تعقیب په (۱۸۶۴م) کال ددي ټولني دغړو هیوادونو دمختاروزیرانو کنکره دسره صلیب تر نشان لاندې جوړه شوه اوله جنگي بنديانو سره دچلند طریقه ورپکې مشخصه شوه.<sup>(۱)</sup>

په (۱۹۰۷م) کال دلاهي دصلحي په اعلامیه کې هم دجنگي بنديانو نه حمایت شوي دي، اوبیا په (۱۹۲۹م) کال دسره صلیب دنړي والي کمیتې په زیار دجینوا دجنگي بنديانو کنوانسیون رامنځته شو پدې کنوانسیون کې له جنگي بنديانو سره دچلند طریقي اودهغوي حقوق مشخص شوي و، ددوهم جهاني جنگ په جریان کې موجوده کنوانسیونونه دجنگي له قربانیانو نه دحمایت په برخه کې دپښو اومتبتو نتایجو لرونکي و، ولي په اکثره وختونو کې دبنديانو حقوق ورپکې مبهم و اونقض کیدل بناً دي کنوانسیونونو دتجدید نظر غوښتنه کوله همغه و چې په کال (۱۹۴۸م) کې دسره صلیب دکمیتې په ۱۷ نړیوال کنفرانس کې چې دسویدن په (ستاگهلم) کې دایر شوي و داغوښتنه وکړه چې په ځینو نړیوالو تړونونو کې دي تجدید نظر وشي، دهغې جملې نه یو هم له جنگي بنديانو سره دچلند په اړه دجینوا د(۱۹۲۹م) کال کنوانسیون و په دي کنوانسیون کې تجدید نظر ددي باعث شو چې له جنگي بنديانو سره دچلند په اړه دجینوا دریم کنوانسیون رامنځته شي، هغه په دي ډول چې د (۱۹۴۹م) کال داپریل له ۲۱ نه ددي کال داگست تر ۱۲مې نیتې پوري دنړیوال سره صلیب کمیتې په ابتکار دجینوا نړیوال کنفرانس د(۶۱ هیوادونو په گډون سره افتتاح شو چې په نتیجه کې دجینوا څلورگونې کنوانسیونونه تهیه اوتصویب شول، چې له دي څلورگونو کنوانسیونو څخه دریم کنوانسیون دجنگي بنديانو په حقوقو پوري مربوط دی چې (۱۴۳ مادي اوپنځه ضمیمې) لري پداسي حال کې چې دجینوا د(۱۹۲۹م) کال کنوانسیون (۹۷ مادي) لرلي اودلاهي دکنوانسیون هغه فصل چې په جنگي بنديانو پوري مربوط و یواځې (۱۷مادي) درلودي، خو داچې د (۱۹۴۹م) کال په کنوانسیون کې جنگي بنديانو ته کوم حقوق ورکول شوي اوله هغوي سره دڅه ډول چلند پیشنهادکوي اودجنگ بندي په غاړه کوم مسؤلیتونه وراچوي په دي مطالبودپښې پوهیدني لپاره مونږ داکنوانسیون په مکمل ډول تر مطالعي لاندې نیسو.<sup>(۱)</sup>

<sup>(۱)</sup> انوری، حمید ضامک محمد. مفاهیم تعلیق مخاصمات وحالت نه جنگ نه صلح در حقوق بین الملل، ص ۱۲۶-۱۲۷، چاپ اول، تهران: مطبعه انتشارات، ۱۳۷۰هـ.ش.

<sup>(۱)</sup> ارفعی، عالیه، ومحمود مسانلی، جنگ وصلح از دیدگاه حقوق و روابط بین الملل، ص ۱۵۳، ۲۱۵-۱۵۵، چاپ دوم، تهران: وزارت امور خارجه مؤسسه چاپ و انتشارات، ۱۳۷۳هـ.ش.



## عمومي مقررات:

داچي ۱۹۴۹م کال داگست ددولسمي دجنيوا بين المللي کنوانسيون دجنګي بنديانو لپاره کوم حقوق مشخص کړي اودا کنوانسيون په خپلو لاسليک کونکو هيوادونو څه ډول التزامات لگوي اوکوم وجايب دهغوي په غاړه وراچوي په دي مسايلو دپوهيدو لپاره لاندي مطالب لولو .

(1) دتړون رعايت.

(2) اجرا.

(3) پيل .

(4) پای.

الف- دتړون رعايت، ۱ ماده : ددي تړون متعاهدين په دي ملزم کيږي چې په هر موقعيت اوحالت کي داتړون رعايت کړي، اودهغه دموادودتطبيق لپاره اقدام وکړي .

ب- دتړون اجرا، ۲ماده : هغه جگړي اويابل هر ډول مسلحانه شخړي چې ددي تړون دمتعاهدينو تر منځ واقع شي نو بايد دهغو مقرراتونه علاوه، چې دصلحي په وخت کي داجرا قابليت لري ددي تړون مقررات هم بايد رعايت شي، که څه هم دجگړي يوطرف شخړه په رسميت هم نه وي پيژندلي، اودا دنړيوال تړون په ټولو هغو مواردوکي چې ددي تړون د يو متعاهدلوري ټوله يا يوه برخه اراضی اشغال شوي وي د اجرا وړ ده حتی که دا اشغال له هيڅ مقاومت سره هم مخ شوی نوي .

ج - د تړون پيل او پای ۵ ماده: کله چې جنګی بندی ( کوم چې په څلورمه ماده کی تعریف شوی او تفصیل یی مخکې تیر شوی ) ددبښمن هیواد په لاس کی ولویږي ددي تړون دمواردو اجرا پیل کيږی او بیا هغه وخت چې دا اشخاص آزاد کړل شي او خپل هیواد ته ورسپړي د تړون اجرا هم پای ته رسپړي.

## ځانگړی موافقي او سور صليب:

الف - ځانگړي موافقي، (۶مه) ماده: متعاهد لوري کولی شي په خپل منځ کې ځانگړي موافقي وکړي؛ خو هيڅ موافقه نشي کولی په هغه حالت او حقوقو کې کمښت راولي کوم چې جنګي بندي ته په دې تړون کې ورکول شوی دی.

ب - همدارنگه د تړون (۷مه) ماده حکم کوي: چې په هيڅ حالت کې نشي کیدی چې له جنګي بندي نه هغه حقوق ټول يا ځينې د هغوی وگرځول شي کوم چې په دې نړيوال تړون کې ورکول شويدي.

ج - د سره صليب فعاليتونه، ۹ ماده: ددې نړيوال تړون مقررات د سره صليب د نړيوالي کميټې او نورو بشر دوستو سازمانونو په فعاليتونو کې چې د جنګي بنديانو او نورو محتاجانو سره يې د مرستې لپاره سرته رسوي هيڅ مانع او خلل نه ايجادوي. (۱)

## له جنګي بنديانوه حمايت:

له جنګي بنديانو نه د حمايت يا ملاتړ پورې اړوند مواد د جنيوا دکنوانسيون په دوهمه برخه کې راغلي چې په لاندې ډول يې لولو.

### 1- له جنګي بنديانو سره د چلند مسؤليت:

الف- د نيوونکي هيواد مسؤليت، ۱۲ ماده: جنګي بندي د دښمن هيواد په لاس ورځي نه د افرادو او نظامي ډلو چې هغوی يې نيولي وي هغه کسان چې له جنګي بنديانو سره سروکار لري دهغوی د فردي مسؤليت نه علاوه نوونکی هيوادله جنګي بندي سره د هر نوع چلند مسؤليت په غاړه لري، د بندي نيوونکی هيواد نشي کولی چې بندي بل هيواد ته انتقال کړي مګر په هغه صورت کې چې دا هيواد هم د کنوانسيون غړيتوب ولري او هغه هم په هغه صورت کې چې مطمئن شي قبلونکی هيواد د تړون د موادو د اجرا قابليت لري او هم ددې کار لپاره ميلان لری نو په دې شرايطو کې که چېرې جنګي بندي قبلونکي هيواد ته منتقل شي نو د بندي مسؤليت د قبلونکی هيواد په غاړه دی.

(۱) قرار دادهای بين المللی ژنو، ص ۱۰۱-۱۱۰، مورخ ۱۲، سال ۱۹۴۹م، چاپ اول، کابل: کمیته بين المللی صليب سورخ، ۱۳۸۴ هـ.ش.

ب- د جنګي بندي سره انساني چلند، ۱۳ ماده : له جنګي بنديانو سره بايد هميشه انساني چلند وشي او هر غير مو جه عمل يا غفلت چې دنيونکي هيواد له لوري د جنګي بندي دفوت يادصحت دمتضررکيدو باعث شي ددي ترون دمهمو تخلفاتو له جملې نه گڼل کيږي بالخصوص جنګي بندي په هيڅ صورت بايد دطبي، جراحي يابل هر علمي ازمايشت چې د جنګي بندي په نفع نه وي لاندي ونه نيول شي، اود جنګي بندي په وړاندي هر نو عه خشونت اميزه اوتلافي جويانه اعمال ممنوع دي .(۱)

ج - د جنګي بندي ساتنه ، ۱۵ ماده : هغه هيواد چې بنديان يي نيولي وي مکلفيت لري ، چې د بنديانو ورځنۍ اړتياوي اودهغوي روغتيايي ضرورتونه په مجاني ډول پوره کړي .

د- له جنګي بنديانو سره مساويانه چلند، ۱۶ ماده : نيونکي هيواد ددي ترون دمقرراتو په رعايت سره دهغو امتيازاتو په ورکولو کې کوم چې بنديانو ته دهغوي درتبي، جنسيت ، سن اويا احتمالاً د هر حرفوي مهارت په اساس ورکول کيږي له ټولو جنګي بنديانو سره به يوډول چلند کوي اود عقيدې، نژاد ، مليت اويا سياسي نظرياتو په خاطر د جنګي بنديانو ترمنځ بايد هيڅ نوعه توپيرته قائل نه وي .(۲)

د جنګي بندي داسارت پيل: هرکله چې جنګي بنديان ونيول شي نو تبعاً دنيونکو له خوا يوه ځاي ته انتقال کيږي داچې دکنوانسيو د احکامو په اساس دا به څه ډول ځای وي اوله بنديانوسره بايد نورڅه وشي دابه په لاندي ډول ولولو .

الف - د جنګي بنديانو تحقيق، ( ۱۷مه) ماده : هر جنګي بندي دپوښتنو په وخت کې صرف په دي مکلفيت لري چې نوم ، دکورنۍ نوم ، رتبه ، دتولد نيټه ، نظامي نمبر ، ټولۍ ، خدمتي نمبر اودنرلوپه صورت کې ددي مشابه اطلاعات دخپل ځان په مورد کې بشکاره کړي ، اوکه چيږي بندي قصداً ددي قاعدي نه تخلف وکړي احتمال لري هغه امتيازات ورنه وگرځول شي چې دده همسين اوهم رتبه بنديانو ته ورکول کيږي ، خو ددي ډول اطلاعاتو دترلاسه کولو لپاره هر ډول خشونت اوشکنجه منع دي ، پوښتنې بايدپه هغه ژبه وي چې دبندي لپاره قابل فهم وي .

ب- د جنګي بندي اموال، ( ۱۸مه) ماده : ټول هغه شيان چې دبندي دشخصي استفادي لپاره وي په استثناً دآس ، وسلې ، نظامي تجهيزاتو اواسناد له بندي سره باقي پاته کيږي .

(۱) ابراهيمي، محمد. اسلام وحقوق بين المللي عمومي، ص ۵۹-۶۱، چاپ اول، تهران: سازمان مطالعه و تدوين کتب علوم انساني دانشگاه (سمت)، ۱۳۷۷ هـ.ش.

(۲) قرار دادهای بين المللي ژنو، ص ۱۰۹-۱۱۱، مورخ ۱۲، سال ۱۹۴۹ م، چاپ اول، کابل: کمیته بين المللي صليب سورخ، ۱۳۸۴ هـ.ش.

ج- دجنګي بنديانو انتقال، (۱۹ مه) ماده : تر نيولو ورسته بايد سمدستي بندي هغه توقيف ځای ته وليږل شي چې دجنګ له ساحي نه لري وي په يوه امن اومصون ځای کې واقع وي ،اوپه هغه وخت کې چې دانتقال لپاره انتظار باسي بايد بي مورده له خطر سره مخ نه شي،

همدارنگه دکنوانسيو ۲۰ ماده حکم کوي چې دجنګي بنديانو انتقال بايد له يوه ځای نه بل ځای ته هميشه په انساني طريقه اوپه داسي شرايطو کې وي کوم چې نيونکي هيواد دخپلو ځواکونو دانتقال لپاره بڼه بللي وي ،اودانتقال په وخت کې دهغوي ټول احتياجات لکه خوراک اوڅښاک بايد مرفوع کړاي شي .(۱)

دجنګي بنديانو توقيف : وموويل چې بنديان تر نيولو ورسته بايد يوه خوندي ځاي ته وليږل شي اوداځاي چې بنديان پکې ساتل کيږي د بازداشتگاه (توقيف ځای) په نوم ياديږي ،داچې په توقيف ځاي کې دجنګي بندي سره بايد څه ډول چلند وشي په لاندی ډول ئي توضيح کوو:

الف- محدوديتونه ، ( ۲۱مه) ماده : نيونکی هيواد کولای شي جنګي بندي توقيف کړي ،اوهغه په دي مجبورکړي ،چې په توقيف ځای کې دهغي معيني فاصلي نه چې ورته ټاکل شوي بهر نه لارنه شي .

ب- دتوقيف ځاي شرائط، ( ۲۲مه) ماده : جنګي بنديان په هغه ځای کې توقيف کيدلای شي چې وچ وي اوپه هر لحاظ دبنديانو دروغتيايي وضعي لپاره مناسب وي خو جنګي بنديان په تادئبي حبس کې نشي ساتل کيدلای مګر داچې داحبس دبندي په نفع وي ،اودکنو انسيون د ۲۳مادي دحکم په اساس ،جنګي بندي په هغه ځاي کې نشي ساتل کيدلای کوم چې دجګړي تر خطر لاندساحه کې وي اويادهغي ساحي له يوې برخي نه دنظامي فعاليتونو لپاره کار اخستل کيږي .

(۱) ابراهيمي، محمد. اسلام و حقوق بين المللی عمومی، ص ۱۶۰-۱۶۳، چاپ اول، تهران: سازمان مطالعه و تدوين کتب علوم انسانی دانشگاه (سمت)، ۱۳۷۷ ه.ش.

### د جنګي بنديانو مسکن، غذا او يوشاک:

کله چې جنګي بندي له نيولو ورسته توقيف ځای ته وليږل شي نو دا چې د بندي تر آزادولو پوري دهغه مسکن، خواړو او جامو مصارف څوک ورکوي او بايد څه ډول وي، په دې مسائلو د پوهيدو لپاره لاندې مطالب لوستل کيږي .

الف- هستوګنځای (۲۵مه) ماده: د جنګي بنديانو داوسيدني ځای بايد په هغه ډول وي په کوم ډول ځای کې چې د دې هيواد (نيونکي هيواد) خپل سرتيري اووسي او د دې شرائطوپه برابرولو کې د جنګي بنديانو د ژوند طريقي او عاداتوته هم بايد توجه وشي او داځايونه بايد په هيڅ وجه دهغوي د صحت لپاره مضر نه وي.

ب- د جنګي بنديانو خواړه (۲۶مه) ماده: د بنديانو ورځني خواړه بايد دکميت، کيفيت او تنوع په اساس کافي وي، ترڅو د بنديانو روغتيا وساتله شي او هغوي له سوء تغذي نه مخنيوي وشي، او هغه بنديان چې کار کوي ورځني خواړه يې بايد زيات کړای شي، دڅښلو لپاره بايد پاکي اوبه ورکړل شي او د دخانياتو استعمال اجازه لري .

ج- د جنګي بنديانو پوښاک (۲۷مه) ماده: نيونکی هيواد بايد د بنديانو لپاره د توقيف ځای د آب او هوا سره برابري جامي، بوټونه او جورابي تهيه کړي، همدارنگه هغه بنديان چې کار کوي دخپلي غوښتنې سره سم نور لباسونه هم اخستلای شي.

او دکنوانسيون (۲۸مه) ماده حکم کوي په ټولو توقيف ځايونو کې بايد کانتينونه پرانستل شي، تر څو جنګي بنديان وکولای شي خپل د اړتياوړ ورځني اجناس ورڅخه ترلاسه کړي . (۱)

### د جنګي بنديان حفاظت او تداوی:

په توقيف ځای کې د جنګي بنديانو ساتنه او تداوی بايدڅه ډول وي او دا چاري به د چا لخوا سرته رسيدري پدي مسائلو د پوهيدو لپاره لاندې مطالب لولو:

(۱) قرار دادهای بين المللی ژنو، ص ۱۱۴-۱۱۹، مورخ ۱۲، سال ۱۹۴۹م، چاپ اول، کابل: کمیة بين المللی صليب سورخ، ۱۳۸۴ هـ.ش.

**الف- حفاظت ۲۹ ماده:** نيونکی هیواد په دي مکلف ده چې دتوقیف ځاي او بنديانو دنظافت دساتلو لپاره لازم اقدامات وکړي ترڅو دساري امراضو له خپریدونه مخنیوی وشي ، نارینه او ښځینه جنګي بنديانو ته باید جدا جدا دستراحت ځایونه اوبستري برابرې کړلای شي ، او همدارنگه باید په توقیف ځاي کې دحمام سهولت موجود وي .

**ب- درملنه، ( ۳۰ مه) ماده:** په هر توقیف ځای باید یو مجهزکلنیک ولري، ترڅو دبنديانو روغتیايي ستونزي لري کړي، دلزوم په صورت کې دساري اورحي امراضو دمعالجي لپاره جدا کلنیکونه جوړیږي ، او په هغه صورت کې چې دجنګي بندي تداوي په داخل دتوقیف ځای کې امکان ونه لري ،نوله توقیف ځای نه بهر په هر نظامي یا غیر نظامي مرکز کې چې دهغه معالجه ممکنه وي لیږل کیږی ، اوبندي له روغتیايي مقاماتوسره له لیدني اومعاینې نه په هیڅ صورت نشي محروم کیدلای دمعالجي مصارف اودهغو الاتو مصارف چې دجنګي بندي د روغتیا د ساتلو لپاره لازم وي لکه مصنوعي غاښونه او عینکي دنیونکي هیواد په غاړه دي.

**ج - طبي معاینات ( ۳۱مه) ماده:** جنګي بندي باید په میاشت کې حد اقل یوځل تر طبي معاینې لاندې ونیول شي ،ددي معاینې په ترڅ کې دبندي وزن معلوم او ثبتیږي ،دا کار ددي لپاره کیږی چې دجنګي بنديانو له عمومي روغتیايي وضعې نه اگاهی ترلاسه شي، لکه دهغوي تغذیه ،نظافت او داسې نور، او په دې کارسره دساري امراضو دخپریدلو نه هم مخنیوی کیږی.

### دجنګي بنديانو مذهبي، فرهنگي او ورزشي امور:

جنګي بنديان کولای شي په توقیف ځاي کې خپل مذهبي ،فرهنگي اوورزشي امور ترسره کړي داچې په څه شکل دابه په لاند ډول ولولو :

**الف - دیني فرایض (۳۴مه) ماده :** جنګي بنديان ددیني فرایضوداداکولولپاره دهغي جملې نه په عبادتي اموروکې دگډون لپاره کامله آزادي لري په دې شرط چې له هغو انتظامي مقرراتو سره مطابقت ولري کوم چې دهیواد دنظامي مقاماتو له خوا صادرشوي وي ،دمذهبي اودیني مراسمو داکولو لپاره باید جنګي بنديانو ته مناسب ځای برابر کړای شي .

ب - هغه روحانیون چي په توقیف های کي وي (۳۵مه) ماده: هغه وخت چي په ځواکونو پوري اړوند مذهبي یارو حانی اشخاص ددینمن هیوادلاسته ورشي اوبیاله جنگي بندیانو سره دمرستي لپاره وگمارل شي هغوي کولای شي چي دخپل وجدان له مخي بندیانو ته دیني لارښوني وکړي، دا اشخاص دمذهبي لاینود په صفت تر گمارني ورسته دکنوانسیون د(۳۳می)مادي په حکم نور جنگي بندي نه گڼل کیږی ، اوهم هر ډول وسایل له هغي جملي نه نقلیه وسایل ورته برابرېږي تر څوتولو هغو بندیانوته دلارښوني لپاره رسیده کي وکړای شي کوم چي په نورو توقیف ځایونو کي ساتل کیږی اوله ده سره ئي عقیده اومذهب شریک ده ، دکنوانسیون د(۳۶می)مادي په حکم هغه بندیان چي دخپل هیواد په فوځونو کي مذهبي وظیفه نه لري ، خو روحاني مقام ولري کولای شي په توقیف های کي دبنديانو مذهبي امور په غاړه واخلي، نیونکي هیواد هم باید له دا ډول شخص سره دمذهبي لارښودپه صفت عمل وکړي.

ج- ورزشي امور(۳۸ مه) ماده: نیونکی هیواد هر جنگي بندي دهغه دشخصي تمایلاتومطابق فرهنگي ،ورزشي،تفریحی اوتربیتي کارونوته هڅوي، دهغوی لپاره ورزشي اومسابقاتي پروگرامونه جوړوي، لازم سامان الات ورته تهیه کوي، اوهم ورته ددي امورو داجراً لپاره آزاده فضاء اوپراخ میدانونه برابروي.

### په جنګي بنديانو وضع شوي انتظامات:

په جنګي بنديانو دنیونکي هیواد دنظامي مقاماتوله خوا یولړ انتظامات لګول کیږی دا چې دا څه ډول انتظامات دي په لاندې ډول ورته اشاره کوو:

الف- نظامي سلامي (۳۹مه) ماده: هرتوقیف ځای دنیونکي هیواد دمسلحو ځواکونو تر مستقیم نظارت لاندې وي اوتول جنګي بنديان په استثناء دافسرانو مکلف دي چې دنیونکي هیواد ټولو افسرانوته نظامي سلامی وکړي، او هغه بنديان چې دافسري رتبه لري مکلف دي چې دنیونکي هیواد هغو نظامیانو ته چې له دوي نه ې رتبي لوړي دي نظامي سلام اودجګړې دوخت مرسوم احترامات دهغو په مقابل کې اداء کړي اما دتوقیف ځای ریس (قوماندان) ته باید درتبي په نظرکې نه نیولوسره ټول بنديان نظامي سلام وکړي، اما د(۴۰ می) مادي په حکم ټول بنديان کولای شي چې خپل نظامي اوملي نښان نصب کړي .

ب- دمقرراتونصب (۴۱مه) ماده: په هر توقیف ځای کې ددي تړون (دجنیوا دنړیوال کنوا نسیون) متن اودهغوځانګړو موافقو، فرامینو اومقرراتومتن کوم چې په جنګي بنديانو پوري اړه لري باید نصب اوځورند شي چې ترڅو بندي هغه ولولي اوتري خبرشي اودا باید په هغه ژبه وي چې بنديان پري بڼه پوهیږي. (۱)

ج- له وسلې نه استفاده (۴۲مه) ماده: دجنګي بنديانو په خلاف دوسلي استعمال بالخصوص دهغو افرادو په خلاف چې د فرار په حال کې وي او یا د فرار قصد ولري دخل اخیرنی لار ګڼل کیږی؛ اودا هم په هغه صورت کې چې جنګي بندي ته له دینه مخکې دهغه دوضعي سره سم په بیلابیلو وختونو کې مناسب اخطارونه ورکړل شوي وي.

### دجنګي بنديانو کار، مالی منابع، اړیکې اوتاکنی:

له جنګي بنديانوسره دچلندپه اړه د(۱۹۴۹م) کال دجنیوا نړیوال کنوانسیون کې دجنګي بنديانودکار مالی منابعو او اړیکو په باب چې له بهرنی نړی (له مرستندویه چارواکو اودخپل هیوادله مقاماتو) سره ې لري هم یولړ مواد موجود دي چې په لاندې ډول ې تشریح کوو:

(۱) قرار دادهای بین المللی ژنو، ص ۱۱۹-۱۲۶، مورخ ۱۲، سال ۱۹۴۹م، چاپ اول، کابل: کمیته بین المللی صلیب سورخ، ۱۳۸۴ هـ.ش.



**دجنگي بنديانوکار او مالي منابع:** داچي دجنیوا په کنوانسیون کې د بنديانو لپاره دکاراجازه شته اوکه نه اوکه وي ترکومو شرایطو لاندې همدارنگه باید مونږ پدې وپوهیږو چې ددې نړیوالو کنوانسیونو دا حکاموپه اساس د بنديانومالي اوپولي مسائل څه ډول سرته رسیږي ددې سوالونوځوابونه مونږ په لاندې ډول لولو:

**دجنگي بنديانو کار:**

**الف- عمومي ملاحظات(۹مه ماده) :** نیونکی هیواد کولای شي صرف د بندي دروحي او جسمي صحت په خاطر هغه چې جوړوي د سن، بدني قدرت، اودهغو درتبویه رعایتولو سره په کار وگوماري، اوهغه بنديان چې درتبو لرونکي وي صرف دنظارتی کارونو غوښتنه ترې کیدلای شي، هغوی ته ددوی دسویی مطابق کارونه برابرېږي .

**ب - دجنگي بنديانو لپاره مجاز کارونه(۵۰مه ماده) :** هغه کارونه چې بندي یې ترسره کولای شي، هغه عبارت دي له اداري کارونو دتعمیراتو او وسایطو جوړول اودتوقیف ځاي ساتنه خو له دي نه علاوه کیدلای شي لاندې کارونه هم ترسره کړي لکه:

(1) بزگري.

(2) په تولیدي صنایعوکي کارکول ،په استثناء دفلزاتو دویلي کولودصنایعو، ماشین الاتو اوکمیایي صنایعو او همدا ډول عمومي کارونه چې له هر نوع نظامي خصوصیت او هدف نه لري وي .

(3) دبارونو پورته کول کښته کول، وړل راوړل، چې نظامي هدف ونه لري.

(4) تجارتي کارونه ، هنري فعالیتونه اولاسي کارونه.

(5) خدمتگاري او ټولگتي کارونه چې نظامي خصوصیت او هدف ونه لري .(۱)

(۱) ابراهیمی، محمد. اسلام وحقوق بین المللی عمومی، ص ۶۲-۶۴، چاپ اول، تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه (سمت)، ۱۳۷۷ هـ.ش.

ج- دکار شرایط ( ۱ ۵ مه) ماده: جنگي بنديان بايد دکار په وخت کې مناسب مسکن ، غذا او پوشاک ولري اودکار لوازم اوشرايط يي بايد دنيوونکي هیواد دخپلو اتباعو دکار دشرايطو په شان وي ، همدارنگه دکنوانسیون د( ۲ ۵ می) مادي دحکم په اساس هيڅ جنگي بندي په داسي کار نه شي گمارل کيدای چې دهغه لپاره مضراو خطرناک وي ، او هم په هيڅ داسي کار نشي گمارل کيدای چې دفوخيانو لپاره تحقير اميزه وي .

### دجنگي بنديانو مالی منابع:

کله چې جنگي بندي توقيف ځای ته راوړل شي نومالي مشکلات يي بايد څه ډول حل شي دابه مونږ په لاندې ډول ولولو:

الف- نقدي پیسې چې له بندي نه واخستل شي( ۸ ۵ مه) ماده: نیونکی هیواد دبندي له نیولو سره سمدستي هغه پیسې چې له هغه سره وي که بندي وغواري چې دهغوي زیاته برخه دخانه سره وساتي ورته ورکوي اوباقې پاتي دهغه چاپه حساب کې لویږي چې بندي يي قر ضداروي ، که چیرې جنگي بندي وغواري جامي یانورڅه شيان له توقیف ځای نه بهر واخلي نودهغه قیمت خپله دبندي یاد توقیف ځای د اداري مقاماتوله خواورکول کېږی .

ب- دجنگي بنديانو لپاره لیږل شوي معاش( ۱ ۶ مه) ماده: هرکله چې دجنگي بنديانومتبوع دولت خپلو بنديانو ته دمعاش په عنوان مبلغ ولیږي نونیونکی هیواد باید په بنديانو هغه توضع کړي په دي شرط چې هم رتبه بنديانوته مساوي معاش رالیږل شوي وي اوهربندي دخپلي رتبي مطابق له دي نه مستفید شي .

دجنگي بنديانو اړیکي، شکایتونه او ټاکنې: داچې د( ۹ ۱۹۴۹ م) کال دجنیوا دکنوانسیون دمقرراتوله مخي دبنديانو اړیکي له بهرنی نړی لکه خپلي کورنی ،خپلوانو ،اومرستندویه چارواکو سره څه ډول ټینګیږي ددي کار اجازه لري اوکه نه اوکه لري ترکومو شرايطولاندي اوبل داچې جنگي بنديان دبند اوتوقیف په وخت کې خپل نماینده گان څرنگه ټاکي اوخپلي غوښتنې اوشکایتونه څه ډول تر مقاماتو رسوي ؟؟؟؟ پدي مسالو دپوهیدو لپاره ددي کنونسیون لاندي موادهم ولولو:

### د جنګي بنديانو اړيکي له بهرني نړۍ سره:

الف- داسارت کارت( ۷۰ مه) ماده : هر جنګي بندي ته بايد له نيول کېدو ورسته سمدستي او يا حد اکثر ديوې ونۍ په موده کې دهغه کارت مشابهه ورکول شي چې پدې تړون کې ضميمه ده تر څو بندي هغه کارت خپلي کورنۍ او د بنديانو مرکزي دفتر ته کوم چې ددې تړون په ( ۲۳مه) ماده کې ذکرده وليږي او خپل خپلوان له اسارت نه خبر کړي .

ب- مکاتبه( ۷۱مه) ماده : جنګي بنديان اجازه لري چې کارتونه اوليکونه وليږي او تر لاسه ئي کړي که چيرې نيونکي هيواد لازمه وبولي چې دا ليکونه او کارتونه محدود کړي نو بايد دهر بندي لپاره په مياشت کې له دوه ليکونو او څلورو کارتونو نه کم نه کړای شي چې په دې کې د بندي هغه کار چې په ( ۷۰مه) ماده کې ذکردي مستثناء ده او د بنديانو ليکونه بايد دوخت دسر يع ترينو وسائلو په زريعه واستول شي ،که چيرې د بنديانو خپلوان او دهغوی ملاتړي په داسې لري ځاي کې حضور ولري چې دخبر ورل راورل دمعمولي پوست په زريعه ممکن نه وي نو کولای شي ورته تلگرام وکړي.

البته نن ورځ چې د دا ډول تماسونو لپاره بڼه وسائل پيداشوي دي نو دتلگرام په ځاي برېښنالیک او ویديوي تماسونونه کار اخستل کيږي د دا ډول تماسونو مصارف مرستندويه مؤسسات اويانيوونکي هيواد ورکوي د بنديانو دا تماسونه او مکاتبات په خپله ژبه سرته رسيږي .

ج – هغه مرستي چې جنګي بندي ته ليرېل کيږي ( ۷۲مه) ماده : جنګي بنديان کولای شي هغه مرستي چې بنديانوته په شخصي يادستجمعي ډول ليرېل شوي وي تر لاسه کړي ،خاصتاً هغه دوسيي (محمولي ) چې خوراكي مواد، جامي ،دوا گاني يا مذهبي، ورزشي اوتربيني وسائل ورپکې موجودوي ، دکنوا نسيون د ( ۷۴مې) مادي دحکم په اساس ټولي هغه مرستي چې بنديانو ته ليرېل کيږي له هر ډول گمرکي اونورو حقوقو څخه معاف دي ، دکنوانسيون د( ۷۶مې) مادي دحکم په اساس دمرستو دپلنډو پلټنه په هغو شرايطو کې نشي کيداي چې دمرستي دموادو دخرابيدو خطر موجود وي اوهم بايد دپلټني په وخت د بنديانو نمائنده ياخپله بندي موجود وي همدارنگه دکنوانسيون ( ۷۷ مه) ماده حکم کوي نيونکي هيواد بايد دا ډول تسهيلات برابر کړي چې هغه رسمي پاتي ،حقوقي اسناد ،خصوصاً وکالت نامي او وصيت نامي چې بندي ته ليرېل کيږي اوياد بندي له طرفه ليرېل کيږي ، هغه مربوط طرف ته ورسپړي.

### د جنګي بنديانو شکایتونه او ټاکنې:

الف- شکایتونه او غوښتنې (۷۸مه ماده): جنګي بنديان حق لري داسارت دوضعي په اړه شکایتونه او اړونده غوښتنې دنيونکي هیواد نظامي چارواکوته ورسوي، هدارنگه داهم دبنديانو یومسلم حق دی چې دخپلو نماینده گانو په وسیله اویاکه لازمه وبولي پخپله دحمایت کونکو هیوادونو له نماینده گانو سره وگوري اودهغوي پام هغه شکایتونو او غوښتنوته راوړوي چې دوي ئي داسارت دوضعي په اړه لري، دا ډول غوښتنې اوشکایتونه په هیڅ صورت نه شي محدودیدلای اوکه بي اساسه هم وي دمجازاتوورنه گڼل کیږی.

ب- ټاکنې (۷۹مه ماده) : ټول جنګي بنديان په استثناء د افسرانوهرشپږمیاشتي وروسته په آزادو اومخفي رایو سره خپل نماینده ټاکی دا نماینده د بنديانو دحمایت کونکو هیوادنو له نظامي مقاماتو، د سره صلیب دنړیوالي کمیټي له استازو اویابل هرنړیوال سازمان چې له جنګي بنديانو سره دمرستي چاري سرته رسوي ويني اودهغوي مشکلات او غوښتنې ورته بیانوي، هغه بنديان چې دافسري او یا نوري رتبي لري دهغوي له مینځ نه لوررتبه کس دنورو نماینده دی، دکنوانسیون د(۸۰ می) مادي په حکم نماینده وظیفه لري چې د بنديانو دروحي، جسمي اوفکري هوسایني لپاره کوشش وکړي خو دهغوتخلفاتو مسؤل ندی کوم چې له جنګي بندي څخه سر ووهي. (۱)

(۱) قرار دادهای بین المللی ژنو، ص ۱۲۹-۱۴۹، مورخ ۱۲، سال ۱۹۴۹م، چاپ اول، کابل: کمیته بین المللی صلیب سورخ، ۱۳۸۴ هـ ش.

## د جنګي بنديانو مجازات او د اسارت پای

هغه جنګي بنديان چې مخکې له نيول کيدلو او يا ورسته له هغه د يو لړ جرمي اعمالو مرتکب شوي وي دمجازاتو پيشبيني شوي اوکنه؟

اوبل داچې جنګي بندي څه وخت اوپه کومو شرايطو کې آزادېږي اوخپل هيواد ته گرځول کېږي په دې اړه هم دجنیواپه کنواسيون کې يوشمير مواد شته چې مونږ يې په لاندې ډول لولو:

### کيفري او انتظامي مجازات :

دجنیواپه کنواسيون کې د هغوبنديانو لپاره چې په جرمي اعمالو متهم وي خاص مجازات پيشبيني شوي او خاصو محاکمو ته د صلاحيت ورکول شوي چې دا ډول اشخاص محکمه کړي داچې داکوم محاکم دي اومجرمينو ته څه ډول مجازات ورکول کېږي دابه په لاندې ډول مطالعه کړو.

### عمومي مقررات:

الف - لازم الاجرا قانون (۸۲ مه) ماده : په جنګي بندي هغه قوانين او دساتير تطبيق کېږي کوم چې دنيونکي هيواد په وسلوالو ځواکونو باندې دتطبيق وړ دي اونیونکی هيواد حق لري چې دهغه بندي په اړه قضائي يا انتظامي تصميم ونيسي کوم چې له دې قوانينو اودساتيرو نه سرغړونه کوي که چېرې نیونکی هيواد دجنګي بنديانو لپاره دځيني اعمالو اجرا دمجازاتو وړ وبولي پداسي حال کې چې دخپلو فوځيانو لپاره يې دا ډول اعمال مجاز بللي وي نو دا جنګي بنديانوته صرف يوه انتظامي جزأه.

ب- دقضائي او انتظامي تعقيب انتخاب (۸۳ مه) ماده : نیونکی هيواد بايد هغه وخت چې دصلاح مقامات دا تصميم نيسي چې دجنګي بندي تخلف قضائي ده اوکه انتظامي بڼه څارنه وکړي اودامکان تر حده بايدله جزائي مجازاتو نه مخنيوی وشي اوانتظامي مجازاتو ته بايدپه قضائي تعقيب ترجيح ورکول شي.

ج- محاکم (۸۴ مه) ماده : يواځي نظامي محاکم کولای شي اوصلاحيت لري چې جنګي بنديان محاکمه کړي مګر په هغه صورت کې چې د هيواد جاري قوانينو دا صلاحيت صراحتاً غير نظامي محاکمو ته ورکړي وي خو په هيڅ صورت جنګي بندي په داسي محکمه کې نه شي محاکمه کيدلی چې لازمي او اساسي آزادي ونلري.

د- له نیول کیدلو مخکي جرایم (۸۵مه) ماده: کچیری جنګي بندي دنیونکي هیواد د جاري قوانینو په اساس دهغو جرایمو په خاطر چې مخکي له نیول کیدلو ئي ترسره کړي ترتعقیب لاندې ونیول شي حتی که محکوم هم شي بیا هم ددي تړون له مزایاوو څخه برخمن دی، او ددي تړون د(۸۶ می) مادي په حکم هیڅ جنګي بندي دیواتهام یا یو عمل په سبب له یوځل نه زیات محاکمه او مجازات کیدلی نشي همدارنگه دتړون (۸۷مه) ماده حکم کوي چې دنیونکي هیواد نظامي مقامات او محاکم نشي کولای چې بندي په یوه جزا محکوم کړي مګر په هغه صورت کې چې ددي عمل د اجراً په صورت کې د هیواد وسلوالو فوځیانو ته هم دا جزا په نظر کې نیول شوي وي .

### انتظامی مجازات:

الف- دمجازاتو انواع (۸۹ ماده): هغه انتظامي مجازات چې دجنګي بندیانو په مورد کې د اجرا وړدي په لاندې ډول بیانېږي:

پنځوس په سلوکي مالي جریمه او دا د بندي له هغو پیسونه ګرځولي کیږی چې دکار یابلي لاري نه يي هغه ترلاسه کوي خو دا جزا باید له دیرشو ورځو نه تجاوز ونکړي؛ په بندي د هغو مزایاو قطع کول کوم چې علاوه دجنیوا د تړون له مندرجاتو نه ئي ترلاسه کوي، په یوورځ کې حداکثر دوه ساعته بیګاري خود افسرانو په مورد کې دا معمول نده.

**حبس یا توقیف:**

خو دا انتظامي مجازات چې جنګي بنديانو ته ورکول کېږي په هېڅ صورت باید غیر انساني، خشونت امیزه او د جنګي بندي دروغتیا لپاره مضر نه وي ددې تړون ( ۹۰ ) مادي د حکم په اساس دیوې دورې انتظامي مجازاتو موده باید په هېڅ صورت کې د ( ۳۰ ) ورځو نه زیاته نه وي حتی په هغه مواردو کې هم چې بندي څو تخلفات چې یو له بل سره مرتبط وي یانه ترسره کړي وي او د تړون ( ۹۲ مه ) ماده حکم کوي که چیرې بندي د فرار اقدام وکړي او مخکې له موفقیت نه بیرته ونیول شي نو ددې عمل په سبب یواځې انتظامي مجازات ورکول کېږي حتی که چیرې دا عمل یې مکرراً هم ترسره کړي وي. همدارنګه د تړون د ( ۹۷ می ) مادي د حکم په اساس هېڅ جنګي بندي په هېڅ حالت کې د انتظامي مجازاتو په سبب تادنبي موسساتو ته لکه زندانونه، دارالتادیبونه او د جنایي محکومینو زندانونو ته نه لیږل کېږي هغه بښځینه جنګي بنديانې چې د انتظامي مجازاتو دوره تیروي دنارینه و له ځایونو نه په جدا ځایونو کې ساتل کېږي او د بښځینه مامورینو تر مستقیم نظارت لاندې وي.

**قضایي تعقیب:**

**الف – عمومي احکام ( ۹۹ مه ) ماده:** هېڅ جنګي بندي دهغه عمل د ارتکاب په اتهام چې د نیونکي هیواد او نړیوالو قوانینو په اساس جرم نوي ګڼل شوي محاکمه او محکوم کیدلای شي او هم نشي کیدلای په بندي روحي او جسمي فشارونه راوړل شي ترڅو هغه په ځان لګیدلې تورو نه ومني، او کله چې دهغه محکمه کېږي نو د محکمي په جریان کې باید هغه یو مدافع وکیل او یا زیرک او تکړه مشاور ولري، او همدارنګه ددې تړون د ( ۱۰۰ می ) مادي د حکم په اساس نیونکی هیواد باید دیر ژر له هغه جرایمو څخه چې ددې هیواد د قوانینو په اساس ورته د اعدام جزا ټاکل شوي بندي اود هغه حامی هیوادونو ته اطلاع ورکړي. اود تړون په ( ۱۰۱ مه ) ماده کې راغلي چې که جنګي بندي د اعدام په جزا محکوم شي نو دا حکم فوراً نه اجرا کېږي بلکه یوه خبرپاڼه باید لدینه مخکې د حامی هیواد په ادرس ولېږله شي او حد اقل شپږ میاشتې دهغې له رسیدلو نه ورسته د حکم اجرا کیدلای شي.

**ب- د محکمي په حکم کې تجدیدنظر ( ۱۰۶ مه ) ماده:** هر جنګي بندي ددې هیواد د فوځیانو په څیر حق لري د محکمي په هغه حکم چې دده په اړه یې صادر کړي اعتراض وکړي او د حکم د بطلان یا په هغه کې د تجدیدنظر غوښتنه وکړي .

## داسارت ( بندیتوب ) پای

هرکله چې جنګي بندي دنيونکي هیواد له خوا ونيول شي نو تر هغه وخت پوري ددې هیوادپه توقيف کې پاتي کيږی ترڅو چې دطرفينو ترمنځ جګړه روانه وي خو دجګړې له پای ته رسيدلوسره سمدستي دکنوانسيون د( ۱۱۸مې)مادي مطابق خپل هیوادته ليرل کيږی؛ البته په هغه صورت کې چې دکوم ډول جرايمو مرتکب شوی نه وي.

داچې دبندي ليرل اوخپل هیواد ته ستول په کومو شرايطوکې اوپه څه ډول ترسره کيږی پدې مطالبوډ پوهيدني لپاره دکنوانسيون لاندې مواد لولو:

### خپل هیواد يا بيطرفه هیواد ته ليرل:

الف-عمومي ملاحظات( ۱۰۹ مه) ماده : ددې مادي ددريم بند د حکم په اساس په جګړه اخته هیوادونه پدې مکلف دي هغه بنديان چې شديد مريضان او يازخميان دي له تداوي نه وروسته چې دسفرکولو توان ولري بيدون له دي چې دهغوي رتبي اوتعداد په نظرکې ونيسي د ( ۱۱۰ مې) مادي د اول بند مطابق خپل هیوادته استول کيږی خو کچيری بندي خپل هیواد ته په تلو خوښ نه وي بيانه ليرل کيږی.

ب- هغه افراد چې خپل هیوادته ليرل کيږی( ۱۱۰مه)ماده :لاندې افراد بايدخپل هیواد ته وليږل شي:

- 1) زخميان اومريضان چې جسمي اوروحي قدرت ئي په شدت سره کم شوي وي.
  - 2) هغه مريضان اوزخميان چې دډاکتر د نظر په اساس ديوکال په موده کې نشي جوړيدلای .
  - 3) هغه مريضان او زخميان چې تداوي شوي وي خوروحي اوجسمي توانايي ئي بيخي له مينځه تللي وي
- ج- هغه افراد چې يو بيطرفه هیواد ته ليرل کيږی: د( ۱۱۰مې) مادي ددوهم بند د حکم په اساس لاندې افراد خپل هیواد ته نه بلکه يو بل بيطرفه هیوادته ليرل کيږی:



1) هغه تپيان اوناړوگان چې تداوي ئي يوکال وخت ته ضرورت ولري اما په يو بيطرفه هيواد کي دهغه روغتياپه کم وخت کي ممکنه وي .

2) هغه ناروغ بنديان چې رواني اوجسمي حالت ئي دبنديتوب د دوام په صورت کي له خطر سره مخ وي ليکن په يو بيطرفه هيواد کي ددوی هستوگنه دابول خطر رفع کوي .

بلاخره ويلي شو چې د ترون د( ۱۸مې) مادي د حکم له مخي د جگړي د پايته رسيدو سره سم ټول جنگي بنديان آزاديږي او په هغه صورت کي چې د اوربند په ترون کي د جنگي بنديانو د آزادولو لپاره کومه طرحه نه وي جوړه شوي او يا اصلاً دا ډول موافقه نه وي شوي نو د جگړي طرفين بايد ډير ژر د بنديانو د آزادولو طرحه جوړه کړي او هر ډول طرحه چې جوړيږي بايد بندي ورڅخه خبرکړل شي.

همدارنگه د بنديانو د ستولو مصارف په منصفانه ډول د طرفينو هيوادونو تر منځ ويشل کيږي د ستولو په وخت کي هغه قيمتي شيان او پيسي چې د نيونکي هيواد په پولي واحدونو نه وي بدل شوي هغوی ته بيرته مسترديږي او جنگي بنديان کولي شي ټول هغه شخصي سامان آلات ، ليکونه اوتحفي چې دوی ته ليرل شوي وي د خان سره يوسي هغه بنديان چې د اتهام په اساس تر محاکمي لاندي وي د محاکمي تر پای ته رسيدو او که محکوم وي دمحموميت د دورې تر پای ته رسيدو پوري په توقيف ځای کي پاتي کيږي او طرفين هيوادونه د هغو بنديانو ليست چې ترمحموميت يامحاکمي لاندي وي يو بل ته ورکوي، په همدې ډول هغه جنگي بنديان چې خپل هيواد ته وليږل شي دکنوانسيون د (۱۷مې) مادي د حکم په اساس نشي کيدلی چې په فعالو نظامي خدماتوکي وگومارل شي .

تر دې ځايه مونږ له جنگي بنديانو سره د چلند په اړه د جنيوا د کنوانسيون مهمو او اساسي موادو ته اشاره وکړه، داچي په عمل کي د دې کنوانسيون مواد خاصتاً ( ۱۸مه) ماده څومره عملی شوي کوم چې حکم کوي د جگړي له پای ته رسيدلو سره سمدستي بايدجنگي بنديان خپل هيواد ته واستول شي دا به د هغو جگړو په تاريخ کي وگورو کوم چې د ۱۹۴۹م کال دجنيوا نړيوال کنوانسيون له تصويب نه وروسته دنړی ديوشمير هيوادونو ترمنځ واقع شوي دي اوپه لاندي ډول لوستل کيږي: (۱)

(۱) قرار دادهای بين المللی ژنو ، ص ۱۴۹-۱۶۷، مورخ ۱۲، سال ۱۹۴۹م، چاپ اول، کابل: کمیة بين المللی صليب سورخ، ۱۳۸۴ هـ.ش.

په روانه نيمه پيړۍ کې د جنګي بنديانو سره د نړۍ ديو شمير هيوادونو دچلند نموني مونږ وويل چې د جنیوا د کنوانسيون له تصويب نه مخکې (د لومړۍ او دوهمې نړيوالې جګړې په جريان کې) د جنګي بنديانو سره بد چلند کيده او وضعه يې ډيره خرابه وه دا ظلمونه او بد چلند د دې باعث شو چې د بنديانو د وضعې د بڼه والی لپاره يو تحريک شروع شي ددې تحريک او شعارونو نتيجه وه چې د نړۍ يو شمير هيوادونه په (۱۹۴۹م) کال د جنیوا نړيوال کنوانسيون تصويب کړي، تقريباً د نړۍ (۶۱) هيوادونو په هغه لاسليک وکړ او د ملګرو ملتونو د سازمان څخه وروسته د نړۍ تر ټولو لويه نړيواله مؤسسه وګرځيده خودا چې ددې کنوانسيون د تصويب نه وروسته دهغه د لاسليک کوونکو چلند له جنګي بنديانو سره څه ډول وو او دی؛ اود کنوانسيون مواد او مقررات تر کومه حده عملی شوی او د جنګي بنديانو په حالت کې يې بهتری راوستلي او کنه؟ دا به مونږ په لاندې ډول ولولو:

### لومړۍ - د هغو جګړو بنديان چې مخکې تيرې شوي:

هغه جګړې چې مخکې تيرې شوي په ځينو مواردو کې يوشمير هيوادونو سره له دې چې دجنیوا په تړون باندې لاسليک کړی دی له خپلو دښمنانو سره يې تر نيولو وروسته ددې تړون د موادو برخلاف ډېر بد چلند کړی مثلاً: په برما کې ددولت دمخالفو ډلو دجنګياليو دنيولو ورسته له هغوی سره ډېر بد چلند شوی او حکومت به اجباري کارونه پرې کول همدارنګه پخوانی يوګوسلاوياکي د(۱۹۹۳ او ۱۹۹۶م) کلونو ترمنځ جګړو کې په جنګي بنديانو باندې ډېر ظلمونه وشول اجباري کارونه پرې کيدل اونور ډول ډول شکنجې ورکول کيدلي همدارنګه د روسانو له خوا دچيچين دجنګياليو، او دترکانو له خوا دکردستان له آزادي غوښتونکو مبارزينو او يو شمير نورو هيوادونو له خوا د جنګي بنديانو سره چلند دجنیوا دکنوانسيون سره په هيڅ ډول مطابقت نه درلوده خو دځينو نورو هيوادونو ترمنځ جګړو کې بيا له جنګي بنديانو سره چلند نسبتاً بڼه وو چې هغه مونږ په لاندې ډول دمطالعي لاندې نيسو. (۱)

(۱) ګوټمن، روي. اناکاتالدي او جيلس. جنګی جرمونه، ص ۲۱۰-۲۱۳، ژباړونکی: نظام الدين کتوازی او جلات خان حکمتی، دوهم چاپ، کابل: کلید ګروپ، ۲۰۰۸م.

## د عربو او اسرائيلو د جگړو بنديان

د عربو او اسرائيلو ترمنځ لمړۍ جگړه د (۱۹۶۹م) کال د فبروري د مياشتې په ۲۴ نېټه پای ته ورسیده او د مصر او اسرائيلو ترمنځ د اوربند تړون لاسلیک شو ددې تړون په نهمه ماده کې د مصري او اسرائيلي بنديانو تبادلې تصريح شوي وه او په هغه کې راغلي وو: ټول هغه جنګي بنديان کوم چې ددې تړون د لاسلیک کوونکو هیوادونوله خوا نیول شوي او په وسله والوځواکونو پورې مربوط وي هغه که نظم او دسپلین ولري او که نه دلاندې مقرراتو له مخې تبادلې کېږي :

- 1) د جنګي بنديانو تبادلې دملګرو ملتونو تر نظارت لاندې ترسره کېږي او دا تبادلې د تړون له لاسلیک نه وروسته په ضرب دلسو ورځو کې شروع کېږي او باید په شلو ورځو کې هغه بشپړه شي .
- 2) د جنګي بنديانو له جملې نه هغه چې تر عدلي تعقيب او یا مجازاتو لاندې هم وي په تبادلې کې شامل دي.
- 3) ټول شخصي وسايل، لیکونه، اسناد، د پېژندنې مدارک او نور هغه اموال چې عرفاً په جنګي بنديانو پورې اړه لري باید د تبادلې په وخت کې هغوی ته مسترد شي .
- 4) ټول هغه موارد چې په دې تړون کې په دقیق ډول ذکر نه وي د جنیوا د کنوانسیون سره سم اجرا کېږي.
- 5) د جگړې د پای ته رسولو مشترک کمیسیون کوم چې د جنیوا د کنوانسیون په لسمه ماده کې ذکر ده باید د بنديانو د تبادلې د چټکوالي لپاره لازم تسهیلات برابر کړي او تر ممکنه حده باید د متقابلو طرفونو ترمنځ د بنديانو د تبادلې په برخه کې د همکاری او مرستې فضاء رامنځته کړي.

د عربو او اسرائيلو ترمنځ دوهمه جگړه د (۱۹۵۶م) کال د نومبر په لسمه نېټه او درېمه جگړه په (۱۹۶۷م) کال کې پای ته ورسیده د جنګي بنديانو د تبادلې او آزادولو په باره کې کوم مواد په لاس کې نه شته خو د عربو او اسرائيلو د څلورمې جگړې په باره کې چې د (۱۹۷۳م) کال د نومبر په ۳ نېټه پای ته ورسېده د اوربند ( ۶ مه ) ماده د بنديانو د آزادولو او تبادلې په اړه داسې صراحت لري: (کله چې د ملل متحد سازمان د پلټنې ډلې د مصر مرکز قاهرې ته ورسېږي نو باید د جنګي بنديانو تبادلې چې تېيان هم په کې دي پیل شي).

چې بالاخره د یو شمیر اختلافاتو تر حل او فصل وروسته که څه هم تبادلې یوڅه وځنډېده خو په نتیجه کې د مصر او اسرائيلو او نورو عربي دولتونو او اسرائيلو ترمنځ د جگړې بنديان تبادلې شول .

## دكوريا دجگري بنديان

داجگريه چي ددوه كورياگانو يعني شمالي اوجنوبي ترمنخ واقع شوي وه بالاخره د((پان مون ژون)) دصلحي دموافقي وروسته پای ته ورسیده داموافقه چي د(۱۵) مادو لرونكي وه دريمه ماده يي دجنگي بنديانو پوري دارونده مقرر اتو لرونكي وه او په كي راغلي وو:

دتلو هغه جنگي بنديانو آزادي او استرداد چي دهریوه طرفینو په بند كي دي بايد ددي مقرر اتو داجرا په وخت كي دجنگي بنديانو پوري اړونده مقرر ات هم اجرا شي ددي مادي مختلف بندونه دبنديانو آزادول بيانوي دمادي په (۵۰) پراگراف كي دارنگه راغلي دا موافقتنامه دا تاكي چي دموافقي له اجرا نه (۶۰) ورخي وروسته هغه بنديان چي تگ ته چمتو وي بايد خپل هیواد ته وليږل شي اودمادي (۵۵) پراگراف د جنگي بنديانو دسپارلو خای د (پان مون ژون) بنار تاكلي.

دويتنام دجگري بنديان: دويتنام جگريه دامريکايي او ويتنامي خواکونو ترمنخ وروسته له زياتو تلفاتو بالاخره په (۱۹۷۳م) کال دجولای په مياشت كي دويتنامي اومريکايي چارواکو ترمنخ په پاریس كي دسولي په يوې موافقي سره پای ته ورسیده داموافقتنامه چي د(۲۳) مادو لرونكي وه په اتمه ماده كي دجنگي بنديانو دتبادلې په اړه داسي وضاحت راغلي وو:

نظامي او غير نظامي افراد اواسيران به په همه حاله ډول ددواړو طرفونو د فوځونو دشاتگ په وخت كي په کامل ډول آزاديږي اوخپل هیواد ته به دهغوی ليږل شروع شي دجگري طرفين دموافقي دلاسلېک په ورخ دنظامي او غير نظامي افرادو کامل فهرست يو بل ته ورکوي ددي موافقي له مخي دجنگي بنديانو تبادلې ددواړو طرفونو ترمنخ شروع شوه.

بالاخره د(۱۹۷۳م) کال دمارچ تر ۲۷ نيتي پوري پای ته ورسیده په دي ورخ دبندي امریکايانو اخرنی ډله هم آزاده شوه اوپه دي تبادلې كي دطرفینو له خوا داسي روشونه اختيار شول چي دبنديانو تعداد په نظر كي نه نيول کیده حکه چي دواړه طرفه دجگري سخت ستري شوي وو اوهر طرف بل ته خپل بڼه نيت بنوده.

## دهند اوپاکستان دجگروبنديان

دهند اوپاکستان ترمنځ لمړی جگړه د(۱۹۴۹م) کال داوربند په موافقي سره پای ته ورسیده او ددی موافقي په اساس دجنگي بنديانو تبادلہ دهمدي کال دمی په میاشت کي تکمیلہ شوه په دي تبادلہ کي دبنديانو دتعداد په نظر کي نه نیولو سره (۶۹۱) هندي بنديان د(۱۵۳) پاکستاني بنديانو سره تبادلہ شول.

دهند او پاکستان دوهمه جگړه چي د(۱۹۶۱م) کال په سپتمبر کي پای ته ورسیده ددواړو هیوادونو لور رتبه چارواکو دملل متحد دسرمنشي په منځگړیتوب دازبکستان په مرکز تاشکند کي داور بند موافقه لاسلیک کړه اوپه دي موافقه کي دجنگي بنديانو دآزادولو غوښتنه شوې وه. ددی دواړو هیوادونو ترمنځ درېمه جگړه د(۱۹۷۲م) کال د اختلافاتو په حل سره پای ته ورسیده او ددی کار لپاره یوه موافقه ددواړو هیوادونو ترمنځ لاسلیک شوه دموافقي په یوولسمه ماده کي دجنگي بنديانو دتبادلې په اړه داسي صراحت راغلی وه:( دواړه هیوادونه په دي توافق کوي چي لور رتبه چارواکي به يي په آينده کي بيا سره گوري او دبنديانو دبیرته ستونلو په موضوع به تصميم نیسي چي بالآخره ددی جگړي بنديان د(۱۹۷۳م) کال داگست په ۲۸ نيټه ددواړو هیوادونو ترمنځ ديوې بلي موافقي په لاسلیک سره تبادلہ شول.

## د ایران او عراق د جگړې بندیان

دغه جگړه چې ددواړو هیوادونو ترمنځ په (۱۹۸۰م) کال دسپتمبر په ۲۲ نیټه شروع او بلاخره دامنیت شوری (۵۹۸ نمبر) پرېکړه لیک په صدور او منلو سره په (۱۹۸۸م) کال کې پای ته ورسیده البته دجگړې دپای ته رسولو لپاره ددواړو هیوادونو نمایندگانو یو تړون لاسلیک کړ او ددې تړون په درېمه ماده کې داغوبننه شوی وه چې جنګي بندیان دې دفعالی شخړې تر ودریدو وروسته آزاد او تبادلې کړل شي خو ددوه کلونو په تیریدو سره یواځې تپي او ناروغ بندیان تبادلې شول حال داچې دامنیت دشوری په (۵۹۸ نمبر) پرېکړه لیک چې جگړه یې پای ته رسولې وه یوازې دجنګي بندیانو نوم ذکر شوی وو او د سالمو او ناروغو بندیانو ترمنځ کوم تفکیک په نظر کې نه وه نیول شوی باید یاد ونه وکړو چې ددې جگړې له بندیانوسره چلند په هیڅ صورت دنړیوالو معیارونو په اساس او نه هم داسلامي اصولو په اساس ترسره کیده چې په نتیجه کې اکثره بندیان ددواړو طرفونو په زندانونو کې مړه شول او مړي یې په عراق دامریکا تر برید او دصدام حسین تر راپرځولو وروسته په (۲۰۰۷ م) کال کې دایران او اوسنی عراقی ادارې ترمنځ تبادلې شول.<sup>(۱)</sup>

<sup>(۱)</sup> ارفعی، عالیه، و محمود مسانلی، جنګ وصلح از دیدگاه حقوقی و روابط بین الملل، ص ۲۲۲-۲۲۹، چاپ دوم، تهران: وزارت امور خارجه مؤسسه چاپ و انتشارات، ۱۳۷۳ ه.ش.

## دوهم - دروانو جگړو بنديان:

دامهال په فلسطين، عراق، کشمير، چيچنيا او زمونږ په گران هيواد افغانستان کې جگړې روانې دي ددې جگړو دبنديانو سره دتيري کونکو له خوا ډېره بده وضع او چلند شوی او کيږی په دې ډول چې جنګي بنديان په ډله ايز ډول وژل شوي، شکنجه شوي او دهغوی دحرمت سپکاوی شوی چې دا دتولو نړيوالو نورمونونو په خلاف يو څه دي چې ددې جملې نه زمونږ په خپل هيوادکې د ۲۰۰۱ ميلادي کال دامريکا دبريد نه وروسته دجنګي بنديانو وضع او حالت مطالعه کوو

په افغانستان کې دجنګي بنديانو حالت: په افغانستان د ۲۰۰۱ کال دسپتمبر د يوولسمې له پيښې نه وروسته چې امريکا حمله وکړه او په نتيجه کې د طالبانو رژيم رانسکور شو د طالبانو دځواکونو په زرگونو بنديان امريکايانو او د هغوی افغاني متحدينو ونيول چې بيا د هغوی له جملې نه ډيری په ډله ايز ډول ووژل شول او ځيني دهغوی دکيوبا - گوانتنامو زندان او د افغانستان په داخلي زندانو نوكي ترسختو شکنجو لاندې ونيول شول او امريکايانو او دهغوی متحدينو په خپل دې کار سره ټول نړی وال قوانين تر پېښو لاندې کړل چې مونږ په لمړي سرکې دبنديانو ډله ايزه وژنه او بيادهغوی دشکنجويوڅونموني لولو.

## دجنگي بنديانو ډله ايزه وژنه:

کله چې امريکايانو په افغانستان باندې د (۱۳۸۰ هجري شمسي) کال دميزان په ۱۵ نيټه حمله وکړه دهمدې کال دقوس په ۳۰ نيټه دانتلافي ځواکو رسمي وياند په اسلام اباد کې اعلان وکړ چې ددوی ځواکونو صرف دافغانستان په شمال کې دطالبانو نه (۷۰۰۰) اووه زره تنه بنديان نيولي او ددوی په بند کې دي او دا له هغو نه علاوه وو چې ددو له افغاني همکارانو سره بنديان وو هغوی له دغو بنديانو سره داسې چلند وکړ چې ټول اخلاقي او انساني معيارونه يې تر پښو لاندې کړل هغوی بنديان دخلکو په مخکې په کوڅو اوسرکونو کې ووژل حتی تر دې پورې چې امريکايي لور رتبه چارواکو به وويل: چې غواړي طالبان محاصره کړي او په کندز او نورو منطقوکې يې له منځه يوسي او نه غواړي هغه بنديان کړي دهغه وخت ددفاع وزير (رمزفيلډ) ويلي و: مونږ دومره وزگار سرتيري نه لرو چې هغه دي بنديان وساتي. ددې خبرې نه دهغه منظور دا وو چې په کندز کې محاصره طالبان پرته له مرگ نه بله لاره نه لري ددې طالبانو له جملې يو شمير يې دڅو ورځو خبرو اترو نه وروسته د(جنرال دوستم) سره دې موافقي ته ورسيدل چې طالبان او ټول خارجي جنگيالي به ده ته تسليميږي طالبانو ته به اجازه ورکول کيږي چې تر خلع سلاح وروسته خپلو کورونو ته ستانه شي او خارجي جنگيالي به دملگرو ملتونو سازمان او يا هم دهغوی خپلو هيوادونو ته سپارل کيږي خو دوستم په خپل دې عهد وفا ونه کړه او له هغوی سره يې داسې چلند وکړ چې په آوريدو يې غوږونه بوگنيري هغوی ټول يې په ډله ايز ډول ووژل هغه چې ژوندي پاتي وه په يو نامعلوم سرنوشت اخته شول چې دراپورونو په اساس ځينې دهغوی دشبرغان په بنارکې اوس هم ددوستم په شخصي زندان کې ترسختو شرايطو لاندې دژوند بدې ورځې شپې سباکوي ددې ترڅنگ يو شمير طالبان چې مزار شريف کې تر محاصرې وروسته دوستم ته تسليم شوي وو هغه يې ددې بنار نږدې (قلعه جنګي) ته انتقال کړل بيا وروسته دامريکايي چارواکو له خوا دابتدائي تحقيق او نوم ليکنې په وخت کې بد چلند او اهانت اميزه برخورد ورسره وشو په نتيجه کې بنديانو هم عکس العمل وښوده په مقاومت يې لاس پورې کړ چې بالاخره دامريکايي الوتکو له خوا پرې بمونه وورول شول او ټول په دې قلا کې چې شمير يې دوه زرو تنو ته رسیده دهغوی درهبرانو دلاربنوني له مخې چې ورته ويلي يې وه ((طالبان بايد بنديان نه بلکې ووژل شي)) ټول په ډله ايز ډول ووژل .



هغه وخت چې دانساني حقوقو ددفاع سازمانونه په دې قضايو کې دتحقيقاتو غوښتونکي شول رمزفيلډ په رشخندی سره ويلي وو په دې اړه تحقيق کول هيڅ فايده نه لري دا هغه وخت وو چې دانساني حقوقو لپاره دملل متحد استازی (ماری رابن سون) ددې غوښتونکي شو چې دهغه ډله ايزو وژنو په اړه چې په قلعه جنګي کې شوي بايد تحقيقات وشي .

### دجنګي بنديانو شکنجه:

په فغانستان دامريکا له بريدنه وروسته ددې هيواد استخباراتي شبکو په افغانستان او يو شمير نورو هيوادونو کې دبنديانو په نيولو لاس پورې کړ چې په نتيجه کې ديو راپور له مخې ( ۱۱۶۵۴ ) تنه بنديان دطالبانو او القاعده سره دتړاو په تور ونيول امريکايانو ددې ډول افرادو د ساتلو لپاره دافغانستان په داخل کې ديو امريکايي چارواکي داعتراف په اساس شل زندانونه جوړکړي چې له هغې جملې نه د(بگرام اوکندهار) زندانون ډير مشهوردي او له افغانستانه خارج دگوانتنامو زندان دی چې په دې زندانونو کې مونږ دجنګي بنديانو وضع ترمطالعي لاندې نيسو:

**دگوانتنامو زندان:** دجنگي بنديانو لمړنی ډله چې دالقاعده شبکې او طالبانو افراد وو د ۲۰۰۲ ميلادي کال دجنوري په ۱۱ نيټه د(گوانتنامو ټاپو ته چې په کيوبا) هيواد کې دی ورسول شول او هلته بنديان دنړيوالو قوانينو په نظر کې نه نيولو سره په غير انساني شرايطو کې بي له دې چې سرنوشت يې معلوم وي او يا مرستې ورته ورسېږي او يا قانوني حمايت کوونکي ولري شپې ورځې تيرولي. لومړی ځل شل تنه القاعده او طالب جنگي بنديان هلته وليږل شول چې وروسته بيا دا تعداد (۶۸۰) تنو ته ورسیده چې دنړۍ د(۴۶) هيوادونو اتباع پکې شامل دي او له هغوی نه ډيری يې دافغانستان اتباع دي په کومو شرايطو کې چې بنديان هلته ژوند کوي په اخرنی اندازې سخت دي په دې ډول چې دبندې داوسيدو داطاق طول دوه متره او عرض يې يو نيم متر او مناسبه رڼا نه لري هغوی له خپلو کورنيو سره داريکو او تماس ټينگولو اجازه نه لري په لمړي سر کې ديوې هفتې په جريان کې بندي ته فقط يو ځل دحمام کولو اجازه ورکول کيده او دهغه وخت فقط يوه دقيقه وه چې وروسته دبنديانو د ډېرو اعتراضونو او اعتصابونو له وجې دا وخت پنځودقيقو ته لوړ شو له بلې خوا دا بنديان په زندان کې دامريکايي ساتونکو له خوا تل تحقير او سپکيزي ډول ډول خورني ورکول کيږي لکه له هغوی نه دجامو ويستل او لوڅ عکسونه ترې اخستل حتي تردې پورې چې دساتونکو له خوا پرې جنسي تيري شوی ملنډې پرې وهل شوي او وهل ټکول خو عادي خبره ده ددې زندان نه يو آزاد شوي برتانيوي مسلمان خبري رسنيو ته ويلي چې:

کالي به رانه وويستل شول لاس او پښې به يې راوتړل او بيا به يې خپلو سپيو ته واچولو چې له دې خبرې نه دهغه منظور په دوی باندې دسپيو له خوا جنسي تيري کول و حال دا چې دبشر پالني د دوديز نړيوال قانون څيړنې چې دسره صليب دنړېوالې کميټې (ICRC) له خوا سرته رسيدلې وايي چې: خورونه ظالمانه، غير انساني چلند او وحشت دچاپه شخصي وقار باندې په تيره بيا شرموونکې او بي عزته کوونکي چلند څخه کار اخستل دهرچاپه وړاندې په ټولو شخړو او جگړو کې منع دي. همدارنگه په نړۍ والو شخړو کې درېمه مشترکه ماده هم دا حکم کوي خو امريکايانو جنگي بنديان په ډېر سخت حالت کې وساتل هغوی ته د ډيرو کمو حقوقو په ورکولو هم قايل نه دي خلاصه دا چې امريکايان دهغوی سره نه دجنگي بنديانو په څيرچلندکوي اونه هم ورته دعادي بنديانو په سترگه گوري داپه داسي حال کې ده چې په زندان کې دهغوی دساتلو لپاره هيڅ قانوني جواز هم په لاس کې نه لري. (۱)

(۱) عبدالباقي، مصباح الله. افغانستان پس از يازدهم سپتامبر، مترجم: عبدالقيوم فخری، چاپ اول، کابل: مرکز بخش و پروش انتشارات رسالت، ۱۳۸۵ هـ.ش.

که څه هم دجنیوا دنړېوال کنوانسیون مواد دتولو هغو جگړوپه بنديانو چي ددي ترون ددوه طرفونو ترمنځ واقع شوي وي عملي کيږي خو د(بوش) ادارې خپله پالیسي دبنديانو په اړه د ۲۰۰۲ میلادي کال په فبروري کې اعلان کړه او په خپله دې اعلامیه کې دالقاعده دجنکیالیو او طالبانو ترمنځ یو تیوریک تفکیک وکړ هغه په دې ډول چې دسپینې ماني په وینا القاعده یوه نادولتي تروریستي شبکه ده نو ځکه دهغې شبکې جنکیالي دجنیوا دکنوانسیون نه بهر دي ځکه دجنیوا کنوانسیون دولتونو لاسلیک کړی او القاعده شبکه یوه نادولتي ډله ده خو طالبان چي دافغانستان بالقوه وسله وال فوځونه وو او دجنیوا دکنوانسیون مواد دامریکا او طالبانو ترمنځ شخړه باندې په رښتیا سره تطبیق کیدل چي بایدطالبانو ته دجنیوا دترون مطابق ټول حقوق ورکول شوي و خو برعکس طالبان هم دالقاعده دبنديانو په څیر جنګي بنديانو ته ټاکل شوي حقوق خو پریږده چي هیڅ انساني حقوق هم ورنه کړل شول او لکه څرنگه چي پوهیږو دنړۍ په سطحه قوانین تل دزورورو له خوا جوړیږي ترڅو په کمزورو تطبیق شي او خپله یې نه عملي کوي داخل هم امریکا دجنیوا دترون مواد تر پښو لاندې کړل او په دې بهانه چي طالبانو هغه ځانګړتیاوې نه پوره کولي کوم چي دجنیوا په کنوانسیون کې دجنګي بندي دقانوني موقف دترلاسه کولو لپاره ټاکل شوي وي او هم یې دجګړې قوانین نه دي رعایت کړي نو په دې ډول یې له قوانینونه فرار وکړ او طالبان یې ناقانونه جنکیالي ونومول چي پدې اساس هغوی دجنیوا دکنوانسیون له امتیازاتو نه مستحق کیدلای نه شي حال دا چي په دې کنوانسیون کې دجنګي بندي موقف دترلاسه کولو لپاره چي کوم شرایط ټاکل شوي هغه دطالبانو په سرتیرو کې لیدل کیدل او پوره کړي یې و هغه په لاندې ډول دي:

1) هغه جنگیالی باید حتماً دیو چاله خوا قومانده شي نظم او دسپلین ولري طالبانو هم په لمړي سرکي مشخص قوماندانان لرل او نظم او دسپلین پکې موجود وو بڼاً دشرط پوره شو .

2) جنگیالی باید مشخص لباس او نښان ولري دلته هدف یونیفورم دی که څه هم طالبانو په هغه وخت کې مشخص یونیفورم نه درلوده خو بیا هم طالبان پیژندل کیدل او له عواموسره دهغوی فرق زیات وه بناء دشرط هم پوره وه .

3) جنگیالی باید خپله وسله په ښکاره ډول وگرځوي ترڅو وښايي چې دایو جنگیالی دی دشرط هم پوره وه ځکه طالبانو وسلې په ښکاره گرځولې او پرته له دوی نه هیچاته اجازه نه وه چې وسله له ځانه سره وگرځوي یعنی هر وسله وال کس طالب وه.

4) جنگیالی باید دجگړې قوانین رعایت کړي دشرط هم پوره وه اودجگړې قوانین یې رعایت کړي و.

له هغې جملې نه دامریکا له بریدنه څو ورځې مخکې کله چې یو برطانوی ژورنالسته ((ایوان ریډلي)) په افغاني جامو کې په پټ ډول دتورخم له لارې جلال آبادته راغلي وه ترڅو دافغانستان دوضعي په اړه راپورونه راټول کړي خودطالبانو له خوا ونیول شوه که څه هم هغې افغانستان ته دراتگ قانوني جواز نه وه اخستی خو بیا هم دطالبانو له خوا ترڅو ورځې نظر بندې وروسته خوشي شوه او ډېر ښه چلند ورسره شوی و او له هغې سره دطالبانو دنيک چلند نتیجه وه چې داسلام په مقدس دین مشرفه شوه، او دجگړې دقوانینو له مخې هم دژورنالستانو نیول، بندي کول اوځورول غیرمجاز دي.

خو بیا هم ددې سره سره امریکایي چارواکي وايي چې دطالبانو له خوا دجگړې قوانین مات شوي او غیر قانوني جنگي بنديان دي او په بنديانو خپلو مظلمو او شکنجو ته ادامه ورکوي. (۱)

1) گوتمن، روی. انکاتالدي او جیلېس پریس . جنگي جرمنونه ژباړونکي: نظام الدین کتوازی او جلات خان حکمتي، دوهم چاپ، کابل: کلیدگروپ . ۲۰۰۷ م.

### په افغانستان کې د بندیانو اوسنی حالت

په افغانستان کې د بندیانو په باره کې دقضاوت کولو لپاره فقط یو راپور د افغانستان د اوسنی حکومت را اخلو او ورباندې بسنه کوو چه هغه عبارت دی له :

د افغان حکومت د حقیقت موندنې پلاوي د راپور له مخې، د ۲۸۴ بندیانو او نیول شویو کسانو له ډلې ۱۴۸ تنو یې دغه پلاوي ته د شکنجې او بد چلند په تړاو شکایتونه کړي دي.

دغه پلاوي د بندیانو د ځورولو په تړاو د ملګرو ملتونو تر راپورو وروسته د ولسمشر کرزي په حکم د کابل، هرات او کندهار ولایتونو په بنديخانو کې خپلې څېړنې ترسره کړې.

په کابل کې د ملګرو ملتونو سیاسي دفتر (یونما) د روانې میاشتې په سر کې په یوه راپور کې ویلي وو، چې د افغانستان په زندانونو کې په پراخه کچه بنديان ځورول کېږي.

دغه پلاوي د خپلو څېړنو د پایلو په اړه وايي زیاتره بنديان او نیول شوي کسان د نیول کېدو او د تحقیق پر مهال شکنجه او ځورول شوي دي.

ددغه پلاوي مشر عبدالقادر عدالتخواه د څېړنو په اړه وايي:

''ټول هغه کسان چې مرکي ورسره شوي ۲۸۴ تنو ته رسېږي، له هغې ډلې ۱۴۸ تنو یې د شکنجه کېدو ادعا کړې او ویلي یې دي چې ځورول شوي دي.

چې زیاتره ځوروني د نیول کېدو او کله ناکله هم د تحقیق پر مهال ترسره شوي دي''.

۶۶٪ بنديان

بناغلی عدالتخواه وايي ۶۶٪ بنديان چې مرکي ورسره شوي، مدافع وکیلان نه لري، د یو شمیر بندیانو دوسیې په ټاکل شوي مودې کې نه دي څېړل شوي او ځینو یې د بند له ټاکلې مودې ډېر وخت په زندان کې تېر کړی دی.

د بنديانو دوسیی:

۱۲۰۰ نمبر نیول شوی کس وایي چې د کندهار ولایت اصلي اوسېدونکی یم، او بهرنیانو د روان کال د لیندی میاشتي په یوولسمه نېټه له خپله کوره ونيولم. یوه موده امریکایانو وساتلم او بیا د بگرام زندان ته ولېږدول شوم. کله یې چې له الوتکې بښکته کولم، نو بښه چلند یې راسره ونه کړ، د یوه څاروي په شان یې له څټه ونيولم او حلال خواړه یې نه راكول. درې میاشتي مو د لمر مخ هم ونه لید".

د حقیقت موندنې د پلاوي د څېړنو پایلې ولسمشر کرزي ته هم ورکول شوي دي .

د افغانستان په زندانو کې د حالت د ډیر بڼه تشریح لپاره دڅو زندانونو نمونې هم واضح کوو:

1. د بگرام زندان د بنديانو حالت :
2. د پلچرخي زندان د بنديانو حالت :
3. د کندهار ولایت زندان د بنديانو حالت:
4. د هلمند ولایت د زندان د بنديانو حالت:
5. د نورستان ولایت زندان د بنديانو حالت :

لومړی – د بگرام د زندان حالت :

د بگرام زندان په افغانستان کې د امریکایی پوځیانو تر ټولو لوی او مهم زندان دی چې خواو شا

۳۰۰۰ بنديان پکې ساتل کيږي چې نږدې ټول یې له وسله والو طالبانو سره د اړیکو لرلو په تور نیول شوي دي .



د بشری حقونو ځينو ډلو په دې زندان کې له بنديانوسره پرناوړه چلند او شکنجو په وار وار نیوکې کړي دي او . د افغانستان د بشری حقونو د یوې ټولني مشر لعل گل وایي . د افغان حکومت قانونی حاکمیت ، قضایي او عدلی استقلالیت ته په کتو سره باید د بگرام زندان افغان حکومت ته وسپارل شي . بناغلی لعل گل پدې برخه کې د سولې عالی شورا ته ورکړل شوی پراخه صلاحیت ته په پام سره وایي دا ددوي دنده چې پدې برخه کې جدي اقدام وکوي .

((زه فکر کوم چې څومره چې عاجل کیدلی شی په بیړني توگه دغه زندانونه دې دافغانستان د قانونی حلقې نه بیرون ونه اوسپړی نه یوازې داچې د افغانستان استقلالیت یی تر سوال لاندې راوستي بلکې دا پخپله د امریکاییانو حیثیت یی تر پوښتنې لاندې راوستي اوبله داچې دلته اوس دسولې عالی شورا ته پدې برخې کې ډیر زیات صلاحیتونو ورکړل شوی چې یو یی هم دادی چې د بگرام او گوانتونامو د زندان لپاره یو کمیسیون لری نو اوس د سولې عالی شورا ته ته خپل فرض ادا کول پکار دی او دغه کمیسیون چې د دغو زندانیانو لپاره جوړ شوی ژر تر ژره دې فعال کړی . ))

خو امریکایی چارواکي وایي افغانستان تراوسه دا توان نه لری هغه دوسیې چې استخبارتی او امنیتي بنسټ لری په اسانۍ سره وڅیړي اوبل دلیل د افغانستان په زندانونو کې له زندانیانو سره ناوړه چلند په گوته کوي .

تیرکال دملگرو ملتونو سازمان هم د افغانستان په زندانونو کې له بندیانو سره د چلند په اړه یو رپوټ خپورکړی وو چې پکې په افغان زندانونو کې د بندیانو د وهلو ټکولو، خور او ناوړه حالت په اړه اندېښنه ښوولي وه .

بگرام د افغانستان مهمه هوایی اډه ده چې دا مهال په افغانستان کې د امریکایی ځواکونو تر ټولو لوی پوځی مرکز بلل کیږی د راپورنو له مخې په دغه زندان کې په سلگونه هغه افغانان بندیان دي چې دطالبانود ملاتړ په تور نیول شوي دي .

خو له دغه زندانه یو شمیر آزاد شوي زندانیان وایي دوی نه یوازې په زندان کې د امریکایی ځواکونو له لوري کړول شوي بلکې د دوی په وینا د بهرنیو ځواکونو له لوري په ناحقه په میاشتو میاشتو په بند کې ساتل شوي دي دا هغه څه دي چې د بشری حقونو یو شمیر ټولني یی هم مني او په دغه زندان کې د بندیانو حقونو ته د رسیدو غوښتنه کوي .

بل لوري ته دافغانستان دولت تراکمنی لاندي زندانيانوته هم زندانيانوسره د بڼه چلند داغوره بيلگي ندي ځکه خو که دافغان دولت د واکمنی په زندانو کې هم د بنديانو سره د زندان د واکمنو چلند ته وکتل شي نو کيدای شي چې د افغانستان زندانو ته په خپله بنديان هم زړه بڼه نکړي.

ديوشمير شنونکو په اند په دې کې شک نشته چې د بگرام د زندان مسئله د ملی حاکميت اوددې حاکميت د بر لاسی خبره راپورته کوي خو د افغانستان په زندانوکې چې تر څو پورې د پرتو بنديانو سره د زندان د واکمنو دسم چلند جوتي نښې نښانې نه وي ليدل شوي تر هغې پورې به د زندانونو بنديان د هغوی خپل او خپلوان د انساني حقونو فعالين دي ته ډير زړه بڼه نکړې چې د ملي حاکميت او واکمنی د مسلې په ترڅ کې دې د انساني حقونو د درناوي غوښتنې له پامه پرېوزي .<sup>1</sup>

**دموضوع دتشریح لپاره ديوه بندي د سترگو ليدلی حالت د افغانستان د زندانونو څخه دمثال**

**په ډول را اخلم چې عنوان يی(دبگرام په وحشتناک زندان کې د دردوونکوشپو ورځو ياد):**

دجمعی شپه وه دکابل ښار په لوېديځ دپنځمي حوزې اړوند دکمپنی او آبرسانی ترمنځ سيمه کې دشمس المدارس دجومات اومدرسي څنگ ته په کور کې مې له خپلو ماشومانو سره په خواږه خوب بیده وم په داسې حال کې چې ورور مې بل چيرته میلمه وو او دشپې نه وو . دشپې شااوخوا ۱۲:۳۰ بجې به وې چې نا بېره يو درز شو چې له خوبه رابیدار شوم چې ددروازو اودکړکیو دشیشو شرنګ او شرونګ وو اوشیشی ماتې وې اوتولي راتوييدلې چې سترګې مې لوڅې کړې په کوټه او سرای کې داسې سپینه رڼا وه اوپه حويلې کې مې سترګې پر ډېرو امریکایانو ولگيدې چې سرې ږيري ، سره سره لوي لوي بریتونه ،شني سترګې اوسره مخونه لري او دتوپکو شپیلې ئې زما خواته نیولې او زه داسې فکر کوم لکه چې خوب وینم نو په دې حالت کې گورم چې امریکایي پوځیان چې توپک په ماشه یې گوته نیولې دکوتي دننه شول او زه هیڅ حرکت نه شم کولای چې گورم نابېره راباندي رغ شو اوناڅاپه ( What is your Name ) ما ورته سمدستي وویل ابراهيمي بیا یې راته وویل **First Name First Name!** ما ورته وویل چې حبيب الرحمن ابراهيمي مخ ته مې امریکایان رادېرېدل هیڅ پوه نه يم چې شا طرف ته مې هم امریکایان ولاړ دي اوله شانې یې په لغته ووهلم او دوه متره مخې ته یې وغورځولم او سخت وهل یې راباندي پیل کړل په دې وخت کې له امریکایانو سره یوتن چې شخصي جامې ئې اغوستې وې امریکایي ږیره لرونکي پوځي په بغل کې په لاس څوخ کړ او زه یې

<sup>1</sup> مهال خبری ویبپاڼه ، د افغانستان لپاره د مطبوعاتی اواری او ملاتړ اداره . کابل - افغانستان



ورته په گوته کړم چې دغه کس دئ نو ځان يې دهغه په شاه کي پټ کړ گومان کوم چې هغه به يې جاسوس وو ، نوامريکايي رانه پوښتني پيل کړي او زما مخ ته ئې يوه پښه کت کړه او بله ئې زنگون کړه او قلم يې راواخيست وروکي کتابچه ورسره وه راته وپويل چې ستا نوم ؟ دپلارنوم ؟ دکوم ځاي يې ؟ څه کار کوي ؟ په دې وخت کي يې دچپ لور همداسي ږيره لرونکي او بریت لرونکي امريکايي زما پر سر وار وکړ اوزه گنگس شوم او بيا ترجمان راباندي غږ وکړ او راته يې بدي سپکي خبري وکړي چې نه يې شم ويلای ، راته وويل چې صبح کجا بودي ؟ ما ورته وويل چې ميدان بنار رفته بودم ، وی چې ميکړدي ؟ ماورته وويل چې هلته مي کار درلود بس نورئ دخبرو کولو اجازه را نه کړه او زما په وهلو يې پيل وکړ او زما لاسونه يې په پلاستيکي ولچک وتړل او کڅوره ئې را پرسر کړه او په لغته يې ووهلم او زما د کوچنی لور چې په خوب ويده وه دهغي په خيټه کي وخوت او هغه په چيغو شوه نو په دې وخت کي ډير امريکايان راغلل او يو ترجمان مي د جيبو په لوتولو پيل وکړ نو زما په جيب کي زر ډالر وو چې پنځه سوه مي خپل او پنځه سوه امانت ول او يو چا راکړي ول چې بل چاته يې ورکړم او شپږنيم زره افغاني مي هم په همدې جيب کي او اته زره افغاني مي په دې بل جيب کي وې هغه يې را واخيستي او ږيره لرونکي امريکايي ورته وويل (give his money to his family) دوه درې ځله يې ورته وويل خو ترجمان پيسي له جيبه راويستي او په هغه توره خلته کي چې زما په غاړه کي يې اچولي وه په هغي کي پيسي واچولي او ما ډير ورته وويل چې پيسي مي ورکړه کور کي ترجمان بيا سپکي خبري راته وکړي چې ..... يکهزار ډالر راچه ميکړدي .

نور په ځان نه يم پوه چې څرنگه يې موټر ته واچولم خو زما دماشومانو چيغي او ژړاگانې مي په ذهن کي پاتي دي اونورنه يم پوه شوی څه ډول يې له کوره ويستلم خو يوه ساعت شاوخوا يې زما په کور کي تلاشي وکړه .

بيا يې چې کله موټر ته واچولم نو هلته مي لاسونه په پلاستيکي ولچکونو سخت تړل سوي ول او ويني ئې کولي او سخت درد ئې کاوه او ما ورته وويل: چې لاسونه مي درد کوي دا ولچک لږ شاتته سست کړئ دوی به لا وهلم او له ۴۰ زيات امريکايي گادي يا موټر يې راوستي ول او له حسابو وتلي امريکايان هم ورسره وو چې نه شم ويلای چې څو به وو خو ويلي شم چې په لسگونوته وو شاوخوا پنځه دقيقې يې په خامه کوڅو کي مزل وکړ او زه يې يوه بل پوځي گادي يا ټانگ ته پورته کړم او بيا يې

۱۵ دقيقې شا اوخوا مزل وکړ پر پاخه سړک نه پوهيرم چي کوم ځای ته يې وړي وم هلته يې له پوځي گادي بڼکته کړم او ۲۰ دقيقې به يې هلته په يخ کي درولي وم چي گورم دڅرخي الوتکو آواز مي ترغورېدو شو او دغه دڅرخي الوتکو غږ رانيږدې کيږي او چي گورم ډېري الوتکي رانيږدې شوي او يوه يې کښيناستله او بله يې په هوا گرځي راگرځي نو په دې وخت کي يې زه لږ وځنډولم او الوتکي ته يې ورنږدې کړم دالوتکي باد سخت يخ و ، يخ مي وشو چي ما ورته وويل چي يخ مي وشو او غاښونه مي کرسيدل له يوه او بل سره، نو په لغته يې په تشيو کي ووهم او وويل: يې مه خوځيږه او چيرته ځي اوڅه کوي اولاس مي چي ولچک وو سخت يې راباندي تاو کړل اوسخت په درد شول خو لنډه دا چي يوساعت شااوخوا يې الوتکي باد ته دې بي رحمه امريکايانو نيولي وم او بيا يې الوتکي ته پورته کړم او هلته يې په داسي شکل دالوتکي په چوکي کي وتړلم چي يوه پښه مي يوې خواته او بله پښه مي يې بلي خواته بنده کړه لاسونه خومي ولچک ول له وړاندي اود سيني لخوا هم او دشانه هم داسي کلک شيان راته پيدا شول چي هيڅ لورته حرکت نه شم کولای او ځان نه شم خوځولي.

خو چي کله الوتکه په هوا شوه فکر مي وکړ له ځان سره چي ته خو ژورناليست يې اودا څنگه امکان لري چي د يوه ژورناليست له پاره دې نې دوي الوتکي، د ۴۰ په دشا اوخوا پوځي گادي او لسگونوته عسکر راوستلي وي ، يوه خبره خو خامخا شته خو حيران وم او ما وويل: چي دکومي پوځي فرقي قوماندان خو هم نه يې ته خو صرف يو ژورناليست يې اويو قلم او مايک او کمره لري داڅه خبره ده بيا مي وويل: چي هسي به نه پوهيدلي دا خبرنگاري به جرم وي او ددې کار دترسره کيدو په خاطر به دا جزا درکوي خو چي کله الوتکه کښيناستله هلته دامبولاتسونو چيغي وي او دوي داني جيت تياري پورته شوي او ما گمان وکړ چي بگرام دئ نوچي کله يې له الوتکي کوز کړم نو بيا يې په يوه کوچني موټر کي کښينولم چي چوکي يې داسي کلکي وي لکه دلرگي بيا يې بوتلم شااوخوا ۱۵ دقيقې به يې په همدې ځای کي گرځولی وم بيا يې کوزکړم اوله موټر نه يې داسي ورکش کړم او بيا يې په غيږ کي واخستم او يوځای کي يې وغورځولم بيا نو څرنگه يې چي غورځولی يم حرکت مي نه سواي کولای ځکه په کور کي چي يې لاس راباندي ولچک کړل چي زه به لږ و خوځيدلم نو وهلم به يې ما فکر کاوه چي دلته به هم زما پرسرامريکايان ولاړ وي خو دوی مي و سر ته نه ول ولاړ او سترگي مي بندي وي خو چي هڅه مي وکړه چي پښې وغځوم نو نه شم غځولي ځکه دا کوټه يوه متر په يوه متر شااوخوا کي وه او چي ولاړيرم نو ولاړيدای هم نه سم ( ۵ ) دقيقې شااوخوا به يې هلته اچولي وم چي ددرزوای درز شو نو له لاسه يې ونيولم اويوې کوټي ته يې بوتلم چي هلته مي لاسونه په رنگ راکړ کړل اوبيا يې په کاغذ

کبنيوډل او دکريمينل تخنيک شعبه وه هلته مي يي لاسونه له ولچک خلاص کړل او چي دلاسونو چاپ يي واخيست بېرته يي ولچک کړ او دسترگو نه مي يي هم کڅوره خلاصه کړه او چي دسترگو عکسونه مي يي واخيستل نو بېرته يي کڅوره راپرسر کړه سترگي ئي بېرته را وتړلې . بيا يي کش کړم بلې وړوکي کوتي ته چي هلته د ډاکټر کوټه وه هلته يي ټول کالي رانه ويستل ، د ډاکټر، يوه ترجمان او دريو امريکايانو په وړاندي ئي زما ټول بدن وکوت زخموڼه يي ولټول چي له لاسونو پرته چي هغه ولچک ويني کړي ول بل هيڅ هم نه وو نو وزن يي کړم چي ۱۱۱ کيلو وم او قدم يي هم وکوت او راته يي وويل: چي څه تکليف لري ما ورته وويل: چي دمعدې مشکل لرم اوبل دا نيم سر مي کله کله درد کوي گمان کوم د فشار تکليف مي دئ نو په دي وخت کي ډاکټر راته وويل: چي سيگرېټ ، نصوار، الکحول ،يانور څه عمل لري؟ ماورته وويل چي نه هيڅ عمل نه لرم يوازې ډوډۍ خورم او اوبه څښم نور هيڅ عمل نه لرم نو ده عينکي پرميز کبنيبڼوډې او راته يي وويل چي مه ويريږه هر عمل چي ولري ووايه داچر نه دئ ماورته وويل چي نه زه عمل نه لرم.

ترجمان راته وايي زه درسره يم مه ويريږه ورته ووايه مه يي پټه وه ما ورته وويل چي زه پوهيږم چي وژلو ځای ته راغلی يم او زه عمل نه لرم خو ويره به ولي نه کوم ويريږم خو هيڅ عمل نه لرم . اودلوڅ خان شااوخوا تر ۶۰ زيات عکسونه ئي له مخي ،څنگ او شا، ټولو طرفو څخه واخيستل . لنډه داچي بريت اوږيره لرونکي امريکايي زما پرکاليو وخت اوله الماري يي نارنجي رنگي دگوانتانامو او دابو غريب دزدانونو دبنديانو په شان جامې چي په نيت کي مي ليدلي وې هغه يي راته را واخيستي او هغه يي زما مخي ته واچولي او راته يي وويل: چي جامي دي بدلي کړه ما فکر کاوه چي اوس به ماته جامي راکوي او داسي فکر مي نه کاوه چي دگوانتانامو او دابو غريب دبنديانو جامي به په ما اغوندي . خو لنډه داچي امريکايي راباندي غږ کړ وويل : کالي دي بدل کړه (Change your Clothes) ما ورته وکتل او راته يي همدا نارنجي رنگ جامي ئي رانيږدي کړي او راته يي وويل چي دغه کالي واغونده ( You can use this clothes ) ماورته وويل چي دا ډير بد کالي دي ( That is Very Bad ) هغه راته وويل چي رنگ څه معنا لري (وت ايز دمينينگ اپ کلر ) ماورته وويل چي دا خو د گوانتانامو او ابو غريب د بنديانو کالي دي ( This color clothes is for the Guantanamo and ) اودامي هم ورته وويل چي زه خو ژورناليست يم څنگه دغه جامي ماته را کوي داچامي خو دژورناليست نه دي اوماته بايد داچامي وانه اغوستل شي په دي وخت کي يي ووهلم په

لغته او د ډاکټر دمير لاندې يې ور و غورځولم اوسخت په لغتو يې وو هلم او په زور يې راباندې واغوستلې او زه يې مجبور کړم خودغه پتلون دئ؟ که پرتوړ څه نوم پرې کيږدو دونه وروکي وو چي ډير په تکليف مي واغوست اوسخت ورسره پتنگ وم ځکه پښې مي نه شوای پکښي راټولولای . جامې مي واخستې او وا مي غوستې . اوکڅوره يې بېرته راپرسر کړه او لاسونه مي يې نور په اوسپني ولچک ولچک کړل اوشااوخوا دوه نيم کيلو ترډيرو کيلو به يې وزن وو يعني خورا درانه ول . اوزه يې کش کړلم بېرته يې هماغه کوچني اوطاق ورته وايو که قفس ورته ووايو اوکه بل څه هغه ځای ته يې يوړلم او هلته يې و غورځولم- اوله څو شيبو نه وروسته يې بيا دتحقيق بلې کوتي ته کش کړلم اوبيا يې هلته رانه پوښتني پيل کړې او همدلته اول را ته گوت ځنډنه وکړه او راته يې بڼه تشریح وکړه چي کله ته بېرته خوشي کيدلې نوته به چاته نه وايي چي څه ډول امريکايانو ونيولي څرنگه يې وساتلې او څرنگه يې خوشي کړلې نو بيا يې تحقيق پيل کړ چي ته پوهيږي ولي مو ته دلته راوستلې يې ماورته وويل چي زه نه پوهيږم اوبل يې راته وويل: چي ته پوهيږي مور ولي درته راغلي يو ما ورته وويل چي په دې پوهيږم چي ولي تاسو راغلي ياست نو لنډه داچي پوښتني پيل شوې په دې اړه به نور څه نه وايو چي څه ډول پوښتني وې خو دا خبره بايد په ډاگه کړم چي زما دمبايل خبري يې دتيرو ډيرو کلونو راپديخوا ريکارډ کړي وې او زه چي له هرچاسره غږيدلي وم هغه خبري مي وې په داسي حال کي چي دغه عمل داساسي قانون خلاف عمل دئ .

داساسي قانون د ۳۴ مادې له مخي دبيان آزادي له هرډول تيري څخه خوندي ده هر افغان حق لري چي خپل فکر دويڼا، ليکني ، انځور اويانورو رسينو له لاري په دې اساسي قانون کي دراغلو حکمونوپه رعايت څرگند کړي .

دغه راز داساسي قانون ۳۷ ماده ليکي چي ( داشخاصو دمخبري اوليکونو آزادي او محروميت که په ليکلي ډول وي يا دتيلفون اوتلگراف يا نورووسيلو له لاري له تيري څخه خوندي دي دولت داشخاصو دمخبرو اوليکنو دپلټني حق نه لري .

همداراز داساسي قانون ۳۸ مادې له مخي دشخص استوگنځي له تيري څخه خوندي دي ، هيڅوک ددولت

په گډون نه شي کولای داستوگن له اجازې يا دواکمني محکمي له قرار پرته له هغو حالاتو اولارو چي په قانون کي بنسټول شوي دچا کورته ور ننوږي يايي وپلټي .

د پوښتنو په سر کي يې راته وويل: چي ته ووايه چي ستا هغه بل نوم څه دئ ما ورته وويل چي زه ژورناليسټ يم ولاړ شه انټرنيت کي زما نوم ورکړه او هلته زما په اړه مکمل معلومات شته زه بل نوم نه لرم ده بيا په بار بار پوښتنه کوله او سختي بدرنگي پوښتني يې کولې اوزه تر آخره ددوی په مطلب پوه نه شوم يو شي چي ډير د درد وړ وو هغه دترجمانانو ترجماني وه چي غلطې ترجماني يې کولې او ما به ورته يوڅه وويل: اوده به بل څه وويل: آخر مي امریکايي ته وويل چي که مي وژني زه آماده يم څوکه دترجمان په خوله رانه تحقيق غواړی زه نوري خبري له ترجمان سره نه کوم او زه خپله ستاسو پوښتنو ته ځوابونه درکوم هماغه وو چي ده راسره قبول کړه اوترجمان لالايي رخصت کړ او شرمنده ووت . ډيري پوښتني يې په دې اته ورځنی بنديخانه کي رانه وکړې او ما به ډير ورته وويل: چي زه ژورناليسټ يم او بله گناه نه لرم ته راته ووايه چي زما گناه څه او ما څه عمل کړی چي هغه سبب د دې شو چي زه امریکايانو ونيولم هغه راته وويل: چي ته دا خبره مه کوه او ستا ټول اعمال به امریکايي محکمه او امریکايي مستنطقين څاري اوتا ته به دقانون په رڼاکي سزا درکوي هماغه وو چي راته يې خپله وويل: چي مور ستا لپ ټاپ کمپيوټر ،ستا مبايلونه، ستا کيمره اوستا کانتکت ليست گورو دا ټول بڼي چي ته ژورناليسټ يې داخبره سمه ده ما ورته وويل چي زما جرم نو څه شو چي تاسو دامنی چي ته ژورناليسټ يې نو زما جرم بل آخره څه شو ده راته وويل: چي داپوښتنه مه کوه مور تحقيق کوو ما ورته وويل چي تاسو ولي ماته زنگ ونه واهه، ولي مو برېښنالیک ونه ليره ،ولي مو زما ددفتر لخوا ماته احوال رانه کړ چي زه خپله درغلی وای دا وحشت دي ولي خپور کړ ولي دوحشي په شکل زما کورته راغلاست زما دروازي دي ماتي کړې زما شيشي دي ماتي کړې زما پرکورنی دي مرگ تير کړ اوزه خو کوم مجرم نه وم زه خو خپلي چاري په قانوني توگه ترسره کوم دا ولي دا کار ترسره شو ؟

هغه راته وويل: چي بس ته خبرې مه کوه اوس به معلومه شي چي ژورناليسټ يې که څوک ؟ لنډه داچي په زندان کي په دې تيرو اتو ورځو کي سخت وهل ډبول او چيغي وې او هيڅ افغان نه ترسترگو کيدئ او ټول امریکايان وو ډوډی يې نه راکوله اوکومه ډوډي چي د دوی له خوا راوړل کيدله هغه به دخورلو وړنه وه او بل آخره کوم شيان چي دبشري حقونو سازمانونه او دانوري ډلي دبنديانو له پاره وړي دوی هغه هيڅ هم عملي نه کړل زما کورنی او زما ټول دوستان په دې نه وو خبر چي ابراهيمي مړ

شو اوکه ژوندی دئ؟ يعني دامعلومات يې زما کورنی ته نه ورکول اونه يې هم ما ته ددې اجازه راکوله چې زما دوسيه او جرم څه دئ .

اوکله به چې تشناب ته ولاړم هلته بې اوبه نه را کولې ، د اودس ، او لمانځه له پاره هيڅ نه وو لنډه داچي يو وحشت اوتوره تياره وه اوډېر ظالمانه پرځورد ئي کاوه .  
خوترآخړه ما دافکر نه کاوه چې زه دځمکي لاندي يم اوکه دځمکي پرسريم يعني هم به مي سترگي ترلي وي هم به مي لاسونه ولچک وو اوهم به مي پر غوړونو گوشي بندي وي چې څه وانه ورم .  
لنډه داچي په دغو اتو ورځو کي مي له مرگ پرته بل چورت نه واهه او ماويل دا يهوديان دي . اوکه څه هم گناه مي نشته خو دوی د مسلمانانو په وژلو پسې راوتلي دي او وژني دي . ځکه کله ناکله به مي ددې پښتنو سيمو دقومي مشرانو وژني ذهن ته راغلي چې دوی خو هم هيڅ گناوي نه درلودې خو هغوي هم يا دکوره ایستل شوي اوياهم ناڅرگندو وسله وال مړه کړي دي .  
ماويل کيدای شي ما هم په همداسي شکل مړ کړي خو دخداي تعالی فضل اوبرکت وو چې ژوندی ترې خوشي شوم ماته خو قبله ، شرق اوشمال نه ښکارېدل لمونځونه به مي په اشاره کول اوتيمم مي هم تمثيلي تيمم کاوه نو يوه ورځ مي يوه امريکايي ته وويل چې زه نه پوهيرم چې اوس څه وخت دئ هغه راته وويل چې (ميدل نايټ ) بيا مي ترې پوښتنه وکړه چې څو بجي دي؟ هغه وويل: : چې دوي بجي دي ،لس بجي ، پنځه بجي دي ده راته وويل: (وي کن نايټ سي ) او ولاړی دغه ورځ تيره شوه بله ورځ بل امريکايي راغی او جالبه دا چې خوب ته به يې نه پريښودلو اوپه هرو پنځو دقيقو کي به يوځل راته يوکس راتلو يا به ئي واټر واټر چيغي وهلي اويا بي جسيکا نمبر ون چيغي وهلي يا به ئي صابون بس چيغي وهلي اويا به يې پود پود چيغي وهلي اويا به يې هم ډاکټر جوړ يې ډاکټر جوړ يې چيغي وهلي اومطلب ئي داوو چې څوک ترې نه خوب وکړي او نه پر ارامه شي په اصل کي د دوی هدف همدا وو نه دخدماتو عرضه کول .

لنډه دا چې هغي امريکايي ښځي ته چې بنديانو ته به يې وويل: چې ډاکټر جوړ يې هغي ته مي وويل دمعدې تکليف لرم ماته لږ دوا ر اکره ! هغي به راته وويل: موږ دمعدې دوا نه لرو هغي راته وويل: چې نورڅه فراېلم لري ما ورته وويل: دسر چپ طرف مي درد کوي اوسخت سر مي درد کوي او يا مي د

فشار تکليف دئ ستا تسکوف يادفشار آله راوړه ، هغې راته وويل: صبر وکړه ، له هغې وروسته بيا ولاړ او تر ننه مي بيا نه ده ليدلې.

خو يوه بله ورځ مي بيا له يوه بل امريکايي څخه پوښتنه وکړه چي دا څه وخت دئ زه په دې وخت نه پوهيږم او بل مي داهم ورته وويل چي دا کوم طرف دئ ؟ شرق دئ؟ شمال دئ؟ او که جنوب دئ؟ يا شرق ؟ ده راته وويل: چي څه غواړي ما ورته وويل: چي زه لويديځ ( د قبلي طرف) هغه راته وويل: چي څه غواړي چي څه پيدا کړي او مطلب دي څه شي دئ اوڅه کوي منظور دي څه شي دئ ؟ ماورته وويل غواړم د کعبې طرف پيدا کړم ، هغه وويل کعبه څه ده ماورته وويل: چي مکه غواړم پيدا کړم هغه بيا راته وويل: چي مکه ماويل هو بيا يي وويل: چي وت ايز مکه ؟ وت ايز ديس ؟ ماويل غواړم( هاوس آپ ماى گاد ) پيدا کړم .

ده بيا راته وويل: چي څه کوي چي پيدا يي کړي ماورته وويل: چي غواړم لمونځ وکړم ده راته وويل: چي وت ايز ده پرېر ؟ ماورته وويل: چي مور مسلمانان يو او مسلمانان په ورځ کي پنځه ځله لمونځ کوي نو زه هم غواړم لمونځ وکړم ځکه مي داپوښتنه ترې کوله چي ما به کله يوي خواته اوکله بلي خواته لمونځ کاوه تشويشي وم که څه هم داسلام په مبارک دين کي دا جايزدي چي په دې ډول حالاتو کي چي هر لوري ته دي زړه وي هغه ته لمونځ وکړه الله تعالى ( ج ) ئي قبلوي خو زما سره بياهم يو تشويش وو ماويل که يقيني شي دا به ښه وي.

لنډه دا چي کله مي دا پوښتنه ورته واضحه شوه چي غواړم لمونځ وکړم نو په لور آواز يي ښکندل راته په انگرېزي وکړه هغه مناسب نه گڼم چي ويي ليکم خو راته يي وويل: (احمقانه پوښتنه راڅخه مه کوه ) نو ئي دروازه راته را خلاصه کړه او په سختو لغتو ئي په دې سينه او په خيټه او بغل کي ووهلم او ښه ئي چي راباندي خان ستړى کړ بيا راڅخه ولاړى او راته ئي ښکندل کول او له خان سره ئي ښکندل تکرارول ، او دروازه ئي په زوره راپسې محکمه کړه او راڅخه ولاړ. نو سخت مي فکر خراب شو چي تا ولي له دې ځناور نه پوښتنه وکړه او سخت ئي ژوبل کړم او دا ورميرم مي په دې کونج ولگېد اوداسي غږ ئي وکړ لکه چي هډوکي مي مات شوي وي خو دالله (ج) فضل وو مات شوي نه وو له همدې وخت نه وړاندي به مي هميشه پوښتنې کولې او هر امريکايي به چي راغى

مابه ورته وويل: چي زما دوسيه څنگه شوه او زما گناه څه شي وه هغه به راته وويل: چي مور نه پوهيرو خو په دي ځل ئي چي سخت ووهلم نور داسي شولم لکه چي جرم مي معلوم شوی او نور ما فکر وکړ چي گناه دهمدا لمونځ ده او نورمي ځان داسي اچولی چي نه کوم تکليف چاته وایم اونه چاته شکايت کوم اونه پوښتنه کوم او دا هرڅه چورتونه به مي چي وهل داسي فکر مي کاوه چي دا به ستا دمرگ ځای وي ځکه دا ځای چي زه پکښي پروت وم دا ډېر کم او تنگ ځای وو پښي مي نه شوای پکښي غزولای او پکښي درېدلی هم نه شوای نو له ځان سره مي فکر کاوه چي ياره دا ستا دمرگ ځای دی ځکه چي دومره لويه گناه خو دي نه وه کړي چي داسي عمل درسره وشي لکه ديو خطرناک مجرم په شان عمل چي درسره کيږي خو سخت افسوس به مي کاوه چي آی کاشکي ما خو يوڅه کړي وای اوبيا ئي دلته را نه وستلی وای اوبل مي دا دگوانتنامو د بنديانو جامي چي سترگو ته ودرېدلي وويل: به مي چي دا جامي زما وړ نه دي اودا دهغو زمريانو جامي دي چي ديو څو امريکايانو پر ستونو ئي څو گولی اورولي وي اويا ئي لږ بل ډول د زمو کار کړی وي تاخو هيڅ هم نه دي کړي او دا جامي ئي در اغوستي اوله ځان سره به مي دا فکر کاوه چي که ئي په بگرام کي له هغو خلکو سره يوځای کړي چي هغوی دامريکايانوسره عملاً په جگړه کي بوخت ول او د هغوی سره جنگيدل او هغوی ته به څه وایي خو بڼه شوه چي هلته ئي ترآخړه وړ نه وستلم .

بله ترټولو جالبه خبره خو دا وه چي امريکايان به هر دوه ساعته ورورسته راتلل او زما بدني تلاشي به ئي کوله او هم به ئي زما دغه ځای تلاشي کاوه اومابه ورته وويل: چي ولي دومره مزاحمت کوی زما خولاس ترلي دي او سترگي مي ترلي دي زه کله څه کولای شم نودوی به دوه تنه ول يوه به په لغته وهلم اوبل به په بوکس يا په څپيره وهلم لنډه داچي څو ډوله مزاحمتونه به ئي کول چي هيڅ به پرې نه پوهيدلم چي هدف ئي څه دی.

خو امريکايان چي به راتلل دواړه امريکايان ول چي ډېر مايوسه شولم او حيران وم چي ترڅو به دلته بندي يي او له گناه پرته، زه لا په همدې چورتو کي وم چي د يوه امريکايي سره داسي کس راغی چي په انگرېزي ئي خبري کولي خو ډېري بندي بندي اوما گومان وکړ چي دا به يو افغان وي نو کرار مي وويل چي به ( لهاز خدا صدای مارا به یک جا برسان من خبرنگار هستم مرا آورده وهيچ جرم من معلوم نيست درهمين جا مرا انداخته ) ده صرف راته وويل ( کجا؟ ماورته وويل! درکابل ) نو په همدې وخت کي په ده



باندي وار وشو او وي واهه اوپه لوډسپيکر کي په لور آواز پرې غږ وشو ( له بنديانو سره خبري مه کوه) نور دوي دروازه راپسي بندي شوي او ولاړل رانه .

يوه شي ته دلته اشاره کول غواړم چي ما ټول ټال ۱۷د ورځولمونځونه کړي او ماويل چي ۱۷ ورځي بندي خانه مي تيره کړې ځکه سترگي مي تړلي او په غوږونو مي گوښي لگول شوي وي ترڅو غږ وانه اورم او په سترگو مي توره کڅوړه راپر سر شوې وه او هيڅ نه پوهيدلم چي څو ورځي مي تيري شوې . له هغه شکايت وروسته چي هغه کس ته مي وکر نو يوه شپه وروسته امريکايان راغلل او زه يي بوتلم بيا د ډاکټر خونې ته نو زه حيران شوم چي ولي يي د ډاکټر خونې ته بوتلي خو چي گورم په دې حالت کي ډاکټر بيا زما ټول معاينات وکړل او هم يي زما وزن بياچک کړ او زما وزن ۹۸ کيلو وو يعني ۱۳ کيلو مي وزن کم شوی وو .

له ډاکټر مي وپوښتل چي ولي مي ۱۳ کيلو وزن له لاسه ورکړی هغه وويل چي ته صبر وکړه زه به ئي علت درته ووايم نو زما سترگو خو څه نه ليدل او ما ورته غوږ نيولی چي دی ورقي اړوي او څو شيبې وروسته ئي راته وويل: چي ته ولي ډوډي نه خوري ماورته وويل: چي زه خو ډوډي نه شم خورلای ځکه چي بد بوی کوي هغه راته وويل: چي ته انرژي چيبنه ما ورته وويل چي انرژي هم بد بوی کوي او زه هغه هم نه شم چيبنلای .

ده راته وويل: چي دا ټول بنديان همدا ډوډي خوري او څوک چي ډوډي نه خوري هغوي بيا انرژي څيبنې خو ماورته وويل چي په انرژي خو دحلال په نوم څه نه دي ليکلي ده راته وويل چي دا پول انرژي ده او دا وڅيبنه ما ورته وويل چي نه دا انرژي نه شم څيبنلای او دا هم حلاله نه ده نو ده راته وويل چي بس نو چي څه کوي هغه کوه او بله چاره خو نشته .

نور ئي بيرته د ډاکټر له کتنخي څخه لاس تړلی هغه خپل دايمي ځای ته بوتلم بيا زه شوم او هغه پخواني چورتونه او دردونه شول او پروت وم چي بيا مي يوه بله شپه او ورځ تيره کړه نوهماغه څورول روان او تکليفونه او څوروني رواني وي او ما خپل په اشار ه لمونځونه کول او په دې وخت کي مي دمابنام

لمونخ وکر نو سبحان الله وبحمده اوسبحان الله العظيم وایم اویه همدې مصروف یم یوه خبره همدلته باید وکرم چي دبندي خانې په هره شیبه کي به ما دقرآن عظیم الشان هغه برخه تلاوت کوله چي په یاد مي وه اوکوښښ مي ډېر کاوه چي داسي آیتونه تلاوت کړم چي په هغو کي یهود اونصارا یاد اوذکر شوي دي لکه یا ایهاالمشركين .... فاعاذا لقيتم الذين كفروافضرب الرقاب حتي .... یا وقاتلوهم حتي لاتكون فتنه ويون دين كله الله ) یا فاقتلوا المشركين حيث وجدتموهم ( اویاهم دي ته ورته نور آیتونه او د اخري سپاري ډیر سورتونه مي یاد دي هغه مي تلاوت کول او ډیر اطمینان مي چي حاصلیدو هغه به مي چي کله ( سبحان الله وبحمده اوسبحان الله العظيم ) ډیر ځله تکرار کړ . خو په دي وخت کي چي گورم یو امریکایي راغي اوراته یي وویل: ( تک ایت) چي گورم زما خپلي جامي یي را وغورخولي او راته یي وویل چي چنج کلوتس یعنی جامي بډلي کړه مـا هـم ژر ژر جامي بډلي کړي . نور امریکایي راباندې غږ وکړي چي (Ready) یعنی آماده یي ما ورته وویل چي (Yes) یعنی هو. دروازه یي خلاصه کړه او غږ یي راباندې وکړ چي بڼي لاس ته را تاو شه نوزه ورتاو شولم او دهلیز ته ئي ور کشم کړم خو گوشکی مي پرسر، لاسونه مي ولچک، توره کڅوره مي پرسر، سترگی پلستر او روان ئي کړم نو دا لاره هغه لاره نه وه چي یا به ئي تشناب ته بیولم ،یا به ئي به تحقیق ته بیولم اویا به ئي ډاکټر کتنخي ته وروستلم نو دا بله لار وه چي په دي دهلیز کي ئي ودرولم یو څو دقیقې چورتونه راته پیداشول چي امکان لري دا امریکایي کوم بم راواخلي او ستا په لاس کي ئي درکړي او انفجار درکړي اویا دي هم په کوم څاه کي وغورخوي اویاهم په بل شکل دي ووژني چي بیا ئي له بڼي لاس کش کړم اوراته ئي وویل (Go) یعنی ولاړ شه .

کله چي مو حرکت وکړ او لږ ولاړو نو په یو څو زینو کي چي ئي کښته کړم او د وروسته ئي د شاله خوا ور تيله کړم او د موټر مینځ ته ئي ور وغورخولم او سر مي د موټر د دروازي سره ولگید؛ ډېر سخت ئي خوړ کړم. اوپښي مي دموتیر په دي کوز طرف ولگیدي سختي خوړ شوي نوزه دموتیر دننه په ډیر بد حالت کي وغورخیدلم او امریکایي چي کله موټر ته راپورته کیدو نو زما پر پښه ئي پښه کښیښودله او موټر ته را پورته شو، توپک ئي هم زما پر پښو راکښیښود نو زه سخت په تکلیف وم ورته مي وویل که مي وژني خو مړ مي کړه او که نه نو زه سخت ژوبل یم کمک وکړه سم مي کړه دی لږ وخوځید او دوه نورو امریکایانو خبري سره کولي او زما په قصه کي نه شول نو په دي وخت کي چي گورم موټر ته ئي

حرکت ورکړ او ډېر تيز ئې چلولو په دې وخت کې ئې بيا زما د غوږو څخه گوښی ایسته کړې او سترگي ئې لا هم بندي را پرېښوولې.

موټر چې لږ نور لار نوبيا مي دجيت تيارو غږ ترغوږو شو او خوشحاله شوم او فکر مي وکړ چې پل چرخي ته به دې انتقال کړي اوياهم د امنيت زندان ته نو ماته پل چرخي زندان او امنيت زندان خوشحالي وه ځکه ماويل داڅو افغانان دي او خير که افغان مي هرڅومره په تکليف کړي دومره درد نه کوي لکه امريکايي لخوا چې گورم الوتکي ته يې پورته کړم او په الوتکه کې يې بڼه ډير وگرځولم اوچې يو ساعت شاوخوا وخت ووت نو کښته شوه او دموټر داسې تيز سرعت مي ترغوږو شو چې تاويل په يوه سرک موټر ډير تيریږي نو دلته يې ترخپل منځ وويل: لاره نه شي پيدا کولاي . نور يې زما لاسونه له ولچک خلاص کړل او قلم يې په لاس کې راکړ اوراته يې وويل ساين يعنې امضا وکړه ما هم په امضا کولو پيل وکړ چې گورم پنځه امضاگانې يې چې وکړي نور پوه شوم چې راڅه حساب يې کړه امضاگانې ډيره وي داڅه خبره ده؟ ما ورته وويل: چې دا امضاگانې دڅه لپاره دي ؟ امريکايي وويل دا زما دوسيه ده امضا کړه! امضا ! مطلب ۱۵ امضاگانې يې راباندې وکړي اونور يې له شانه تيله کړم او راته يې وويل چې : ته تلای شي په دې وخت کې داسې شوم لکه چې په خوب کې له بامه څوک ولوېږي نوزه هم را ولويدلم او هيڅ څاي ته نه رسيرم خو چې ورسيدلم او بلآخره پر ځمکه ولويدلم چې لاسونه مي سترگوته يوړل نوسترگي مي غوړې او سر مي لوند دي او چې سترگي مي لوڅه کړي سپيره دښته ده هيڅ نه ترسترگو کيږي يوه طرف ته مي دلمر سترگه ده او بل طرف ته دامريکايانو هغه تانگونه دي چې په ماينونو کې لمنځه تللي اوداسې ډير پراته دي چې له حسابه وتلي اوداسې غونډی غونډی پراته دي خو دلته مي چيغې کړې چې دا کوم څاي دي يوکس راغي او منډي يې راوکړي اوراته يې وويل: چې څه خبره ده ما ورته وويل چې دا کوم څاي دي هغه راته وويل: چې دا بگرام دي هغه وويل چې کوم څاي دي مات دي لاس پښه سر ورمير ماورته وويل: چې زه خو دغو وحشيانو دلته وغورځولم هغه راته وويل چې وروره دلته هره ورځ دوه درې تنه غورځوي بيا يې موږ تريوه ځايه ورو راځه را پشا شه او زه مسلمان يم مه ويريږه ماورته وويل: چې زه تلي شم چې حرکت مو وکړ ولويدلم نو په دې وخت کې يې پورته اوپه شاه يې کړم لږ چې لارو بيا هلته يو موټر راپيدا شو تريوه ځايه يې په دې موټر کې انتقال کړم بيا هغه موټروان وويل: چې زه بل چيرته روان يم کنه نو ما کابل ته وړلي ماويل خير کور ودان او دلته چې له دې موټر نه کوز شولم په دې بل عمومي او ډامبر سرک يې کوز کړم دلته دتيلو

ډير موټر ولاړ دي او دلته خلک راباندې راتول شول او څوک وايي داچا وهلي څوک وايي دا چا تښتولي اوڅوک څه وايي څوک څه وايي خو يو سړي راغي اوراته يې وويل: چي رايه زما سره چاي ډوډوي وخوره کالي به دې هم بدل کړم کالي مي څيري وو او هم به سرپري وينځي ما خبرې نه شواي کولاي او چيغې رانه وتلې ماورته وويل: چي که زه کافرانو بيولي وم اوس به مي ته خداي خبر چيرته بوزي که مسلمان وي نو ما ته يوموټر پيدا کړه چي ما کابل ته ورسوي نو هماغه وو چي يوموټروان باندې يې غږ وکړ چي گوره ته دا زر روپۍ واخله او دغه سړي کمپنۍ ته ورسوه زه يې چي په موټر کي کښينولم نوله ماڅخه غير ارادي چيغې پورته شولې او ځان مي نه شواي کنټرولاي په دې حالت کي ډريور چي موټر يې چالاند کړي وو بېرته موټر گل کړ او هغه کس ته يې غږ وکړ چي حاجي صاحب دا سړي زه نه وړم ددي وضعيت خراب دي يابه په موټر کي راته مړ شي او يا به پوليس بل گومان وکړي چي دا څنگه په موټر کي چيغې وهي هغه سړي ډير تکړه سړي وو او هغه ورته خپل دتليفون نمبر ورکړ او ورته يې وويل چي دا نمبر واخله که پوليسو هرڅه درته وويل نو ماته بيا زنگ ووهه او څه تشويش مه کړه داسړي امريکايانو بگرام ته وړي وو .

بيا يې په موټر کي کښينولم او دکابل په لور يې حرکت راوکړ نو داسيمه دسرک نو سيمه ده دبگرام دسرک نو ، چي ډريور لږ مخکي راغي ما ورته وويل چي استاده تيز څه چي شپه نه شي را باندې چي بيا به څه کړو ده راته وويل: چي ته ولي داسي خبرې کوي بيسوره يې که څرنگه اوس سهار اته بجي دي وخت ډير دي بس هماغه وو چي ډريور راته وويل: چي يو نمبر راکړه چي زه زنگ ورته وکړم چي زيري پري وکړم ما ورته وويل چي واخله يو نمبر مي ورته وويل هغه وويل داڅو کم نمبر دي بل مي ورته ورکړ وويل: يې دازيات دي بل اخره مي ورته وويل چي واخله دا زما په کاليو کي کوم نمبر پيدا کړه هغه وويل چي اي وروره هرڅه دي په جلا پاکت کي اچول شوي دي داڅرنگه چل دي ما ورته وويل چي بس وگوره که مي موبایل په کاليو کي وي يونمبر په کي راواړوه اوزنگ ورته ووهه دابوبکر، هدايت، حميد، اونصرت نومونه مي ورته ياکړل هغه بس زنگ ورته وهلي او ډريور ماته گوشي راکړه اوراته يې وويل: چي ته ورسره خبره وکړه اوزما له خولي همداسي چيغې وزي يعني خبره نه شم کولاي خو هغه ډريور زما دکاکا زمانوته وويل چي پل محمود خان ته راشي او دغه سړي امريکانو په بگرام دښته کي اچولي وو او اوس موږ پل محمود خان ته درځو اوتاسو راشي ما ډريور ته وويل چي کمپنۍ ته مي بوزه ده وويل: چي موټر مي اسناد نه لري اوزه له پل محمود خان زيات نه شم تلاي خودايي وويل: چي هلته زما

ورور دي هغه ته دي ورکوم او هغه به دي ور ورسوي په دي وخت کي چي پل محمود خان ته راورسيډو نودغه دريور ورک شو لس دقيقې وروسته راغي او سراچه تکسي يي را پيدا کړه اوراته يي وويل چي دغه کس دي رسوي او دا زما ورور دي نو ما دريور ته وويل: چي استاده ورور سره دخبره کړي چي ته به ما کمپني ته رسوي هغه په دري خبرې پيل کړي و يي ويل: برادربيا سرما فلم پري ميکني ما برادري تو نيستم نودلته دي اولني دريور ورته څه پيسي ورکړي او ورته و يي ويل: چي کمپني ته يي ورسوه نو ما ورته وويل چي پيسي زه ورکوم ده وويل: نه لنډه دا چي حرکت يي وکړ... پای.<sup>1</sup>

ټولو ته جوته ده چي د گوانتانامو زندان بنياد په ظلم سره اېښودل شوی دی؛ ځکه دنړی پر مخ هيڅ داسي کوم قانون نشته چي له مخي يي يو کس د څو ورځو په مخه بي سرنوخته په زندان کي وساتل شي، دا چي يو کال، دوه کاله،... لس کاله او يوولس کاله له آبادی نه په ليري پرته جزيره کي بي سرنوخته وساتل شي، نه يوازي دا چي انساني ارزښتونو ته له درناوي او د بشر له حقونو سره هيڅ تړاو نه لري، بلکي د ټول انسانيت پر مخ د ظلم ځاپيره ده!

په دغه غير قانوني زندان کي نه يوازي دا چي له زندانيانو سره کم تر کمه انساني چلن نه کيږي، بلکي وخت پر وخت د فزيکي تعذيب تر څنگ رواني تعذيب هم ور کول کيږي، مقدساتو ته يي سپکاوی کيږي، بلکي د مقدساتو سپکاوی له همدغه ځای نه پيل شو چي اوس يو معمول گرځيدلی، آن په افغانستان کي د (راغلو ميلمنو) په لاس روزل شويو هم دي غير انساني عمل ته مخه کړي ده، چي تر ټولو واضحه بلگه يي څو ورځي وړاندي په هلمند کي د کرزي د تش په نامه اداري د يو اجير عسکر لخوا په جومات کي د قرآن کریم سپکاوی، او بيا ورپسي هغه عام لاريون کوونکي په خورا بي رحمی سره په شهادت رسول د يادولو دي چي ددغه ناوړه عمل پر ضد يي په مو سي کلا کي سوله ايز لاريون وکړ، او ورپسي همدېته ورته پيښه په فراه ولايت کي هم رامنځ ته شوه.

دا دي نيردي دوه مياشتي کيږي چي د گوانتانامو په زندان کي ځينو زندانيانو قرآن کریم ته د امريکايانو له خوا د سپکاوي له کبله د نه خوړلو په اعتصاب لاس پوري کړی چي د ځينو روغتيابي حالت د خورا اندېښني وړ ښودل شوی، مگر تر ننه پوري هيچا د بشري خواخوږی او مسوليت له مخي په تيره هغوی چي ځانونه د بشر د حقونو علمبرداران بولي، په دي اړه د پام وړ گام نه دی پورته کړی، يوازي سره صليب هغه هم له څه کم دوه مياشتو وروسته يو ډاکتر او يو استازی ور ليري تر څو د زندانيانو حال معلوم کړي!

دا په داسي حال کي چي هر څوک پوهيږي چي يو انسان څه کم دوه مياشتي څه نه و خوري نو حال به يي څه رنگه وي؟

<sup>1</sup> ( 23-01-2013Larawbar.com ، ليکنه : ليکوال او ژورناليست حبيب الرحمن ابراهيمي - کابل )

ډېر د تعجب ځای دا دی چې دغه رنگه له غفلت او بې پروايۍ نه ډک چلن د هغه چا له خوا تر سره کېږي چې له بل هر چا نه ځانونه انساني ارزښتونو ته زیات ژمن بولي، او د تمدن او انساني مساواتو دعوي کوي!

د انساني خواخوږۍ او ریښتینې بشر پالنې غوښتنه خو دا وه چې نور ددغو مظلومو زندانیانو په برخليک لوبې نه وای شوي، زر تر زره دغه زندان لکه څه رنگه یې چې ژمنې شوي وې باید د انساني ارزښتونو او بشري حقونو ته درناوی شوي وي، مگر متاسفانه چې داسې ونه شول! او نه یې کوي! بلکې بر عکس دا دي د بشرپالنې او انساني خواخوږۍ دعوي ورځ تر بلې سرچپه را برسیره کېږي، آیا دا د انساني ارزښتونو، د ټولو انسانانو لپاره د مساوي او بشري حقونو او سوله ایز ژوند پر پوځو دعوي د بطلان سره کرښه نه راکاږي!؟

اسلامي امارت یو ځل بیا پر ټوله نړۍ، په ځانګړي ډول اسلامي حکومتونو او ولسونو، ملګرو ملتونو، اسلامي کنفرانس، خصوصاً د بشري حقونو پر ټولنو غږ کوي چې نور ددغه بشري ناورین پر وړاندې لاس تر زني کېښي، ددغو مظلومو زندانیانو د ژغورلو او آزادولو په موخه خپل انساني او بشري مسئولیت درک او په اړه یې عاجل اقدام وکړي.<sup>1</sup>

ډېگرام په زندان کې د بنديانوسر نوشت د تشویش وړ دي:

د افغانستان ولسمشر ښاغلی حامد کرزی د دوهمې ولسمشریزې دورې د لوړې مراسم تر سره کړل، په گران افغانستان کې یې د اسلام د سپیڅلي دین تر سویرې لاندې د ټولو هیوادوالو د ګټو او خدمت ژمنه او تعهد یو ځل بیا هم تکرار کړی.

ورپسې ولسمشر په یوه وینا کې د خپلې راتلونکې دورې د پروگرام مهم ټکي په ګوته کړل، په دې وینا کې د هیواد د ولسمشر په توګه د دویمې دورې د پیلولو په لړ کې د ښاغلي کرزي د وینا تر ټولو مهم ټکی په هیواد کې د سولې راوستل، دقانون تطبیق ول، د عدلی نظام جوړه ول او تر ټولو مهم او عمده خبره داو چې ښاغلي کرزی صاحب په خپلو ژمنو کې تکرار کړه چې ددغه نانو څخه به د جرایم تحقیق او پوښتنه خپله دافغانانو له لوري کېږي او د مجرم د جرمنو د ثبوت په صورت کې به مجرم اشخاص به خپله په هیواد کې د امنیتي ارګانونو له طرفه په مستقیم ډول تر توقف او څارنې لاندې ساتل کېږي، معنا دا چې هیڅ افغان به په خپله خاوره کې د خارجیانو له لوري په افغانستان کې دننه په خارجي زندانوکې نه ساتل کېږي او هر څه به دافغانانو په لاس کې وي.

<sup>1</sup> 23-01-2013Larawbar.com

خدای دې و کړې چه بناغلی حامد کرزی دافغانستان ولسمشر عملاً په همدې قاطعیت چې له ولس سره یې ژمنه کړې ده ډیر ژر اقدام وکړی او دافغانانو له تندي څخه دغه تور داغ چه په خپله خاوره کی دپړدیو په زندانوکې دکلونو انتظار شپې اوور ځی سبا کوی پاک کړي وقعا دا لومړنی اړتیا ده چې زموږ ولس یې احساسوي، خدای دې چارواکیو ته دا توفیق ورکړي چې دبگرام زندان اوورسره ورته په ټول هیواد کی داسی زندانونه ډیر ژر وتړل شی او زموږ بی گناه هیواد وال له دی مشکل دهمیش لپاره نجات پیداکړی .

دافغانستان ولسمشر دنیکمرغه لوی اختر په مناسبت دیو تعداد بندیانو دبڅښنی فرمان صادر کړی ایا ددغه فرمان په اساس به دهغو بیگناه هیوادولو دسرنوشت دټاکلو په باب چه دکلونو کلونو راهسی دبگرام په زندان کی بی له کوم پرخلیک څخه پراته دی کوم تصمیم ونیول شی؟ له هغه راهیسی چې نړیوال ائتلاف د امریکې په مشرۍ په افغانستان کی جگړه پیل کړي، ورسره جوخت یې زموږ په هیواد کی خانگري زندانونه هم جوړکړی چی دبگرام زندان یې ترتولو لوی زندان دي.

له حقوقی پلوه هر هیواد حق لری د هیواد په دننه کی ټولی قضیې دهیواد دعدلی او قضایی سیستم په چوکاټ کی ارزوي او هیڅ هیواد هم حق نه لری په بل هیوادکی بیل زندان ولري او د هغه هیواد په اړوندو چاروکی خپل قضایی سیستم وکاروي. دغه ډول کړني د یوهیواد د قانونی حاکمیت تر پښو لاندې کول دی او ناوړې پایلې رامنځته کوي.

په نوموړیو امریکایی زندانونوکی له هماغه پیله داسی کسان هم بندیاتی شوی چې دتثو تبلیغاتو په ترڅ کی په القاعده محکوم شوی او کلونه کلونه یې هیچاهم د جرمی دوسیې ثبوت نه دی کړی او بیرته د بي گناه افغانانو په توگه را خلاص شوی او یا هم تراوسه په دغو زندانونوکی پرته له هیڅ پوښتنی گروپړنی پراته دی او...

پردي سربیره په دغو زندانونو کی دمدافع وکیل حقوق هم ترپښو لاندې شوي او له کلونو نیوکو او په نښه کیدلو وروسته تازه هغوی دخینو اصلاحاتو په موخه ځینی څرگندونی کوي، ترڅو په دې ترتیب دخلکو د نیوکو مخه ونیسي.

ځيني وخت امريکايان وايي په دغو زندانونو کې ساده زندانيان نه دي چې د افغانستان د عدلي او قضايي سيستم په چوکاټ کې ورسره چلن وکړي او دغه زندانيان له تروريزم سره په جگړه کې نيول شوي دي. خو عيني واقعيتونه په ډاگه کوي چې دغه خبره په لومړي سر کې عامه نه ده، يعنې ټول زندانيان په جگړه کې نه دي نيول شوي او په دويم گام کې تروريزم يواځې د امريکا پر ضد عمليه نه ده چې امريکايان زموږ په هيواد کې دهغو د زندانيانو په اړه ځانته د ځانگړي زندان لږ لو جواز ورکړي، بلکې خپله افغانان هم له تروريزم سره تر امريکا وړاندې لاس او گرېوان وو. افغانستان يو آزاد دولت دی، قضايه قوه لري او ددغو قضايي قوانينو په چوکاټ کې بايد ټولې عدلي او قضايي دوسيې وڅيړل شي.

امريکا او نړيواله ټولنه هم چې دلته راغلي، د ملگرو ملتونو د پريکړې له مخې راغلي او اصلي موخه يې له تروريزم سره د جگړې په عمليه کې د افغانستان له دولت او خلکو سره دهغوی مرسته اعلان شوي وه، نه دا چې هغوی راشي او دلته د خپلو هيوادونو د قوانينو د پلي کولو لپاره ځانگړي سيستم جوړکړي او زموږ ټول قوانين ناليدل وگڼي.

وړانديز دادی چې د افغانستان حکومت هم د بشر حقونو له اړوندو ادارو سره، کوم چې اوس يې په دغو زندانونو کې د امريکې د غيرقانوني کړنو پرسر نيوکوته زور ورکړي، په يو آواز غږ پورته کړي او تردې ډېر په دغو زندانونو کې د بوداگانو، ماشومانو او نورو بي گناه هيوادوالو شتون او له هغوی سره د غيرقانوني چلن عمليه ونه زغمي، ځکه موږ د آزادۍ دعوه کوو او زموږ په خاوره کې دلته د بل قانون منل، په حقيقت کې د افغانستان د قانوني حاکميت نقض کول دي. اوسنی حالت داسې دی لکه امريکې چې له تروريزم سره په جگړه کې افغانستان په کرايه نيولی وي، نو هرڅومره ژر بايد افغان چارواکي له دغو نړيوالو نيوکو کونکيو اداره سره همغږي شي او دخپل هيواد د قانون له حاکميت څخه دفاع وکړي چې پدې سره نږدې ټول هيوادوال موپه لاپېر مظلوميت کې شپې ورځې تيري کړي. سره له دې چې د امريکا ولسمشر بارک اوباما د افغانستان لپاره خپله ستراتيژي په مکمله توگه اعلان کړې خو په دې وروستيو کې داسې ډيري څرگندونې ده او د امريکا د نورو چارواکيو له خولي خپرې شوي چې د افغانستان لپاره د امريکا د راغلي ستراتيژي اصلي تکي تری څرگندوي.



په دې اړه تر ټولو مهمه خبره چې کیږي داده چې په افغانستان کې لس داسې سیمې به ساتي چې گڼ نفوس ولري او له نور هیواده به خپله لمن ورنغاړي، د دې لسو سیمو او یا ولایتونو انتخاب هم د امریکایي چارواکیو له خولي هغه ولایتونه دي چې په اصطلاح والیان یې د دوی د مرستې او ملاتړ وړتیا ولري، دا به پرېږدو چې وړتیا اصلاً په کوم مفهوم ده که ژوند باقی و دا به وروسته څیړو. د ځینو سیاسي کارپوهانو په اند د کونړ له کامدیش او د هلمند له ځینو سیمو نه د دوی د پوځونو وتل دهمدې پلان لومړني عملي گامونه دي.

همدغسې د بارک اوباما د ستراتیژي بل ټکی د بگرام هډه ده چې یو لوی زندان هم د 60 ملیون ډالرو په لگښت پکې جوړ شوی او دا به د گوانتانامو پر ځای د سیمې د ټولو بندیانو د ساتنې ځای وي. پخوا داسې خبرونه خپاره شوي وو چې افغانستان د امریکا په سیاسي نقشه کې د سیمې د کنترول او ادارې د مرکز په توگه ښودل شوی دی او په سیمه کې به د دوی د ادارې مرکز بگرام وي. له تیر یوه یوه نیم کال راهیسې د بگرام د پراخولو لپاره ډیر جدي کارونه شوي چې د شاوخوا اوسیدونکیو د جبري کوچولو خبرونه هم په نړیوالو رسنیو کې خپاره شوي دي. اوس پوښتنه داده چې د افغانستان د ولس او دولت حیثیت او رول په دې نقشه کې څه شی دی؟ آیا له افغانستان سره د ستراتیژیکو تعهدونو معنا همدغه وه چې ځینو د دې اړیکو په اړه وار دمخه خوشحالی کولی. آیا د لسو امنیتي مرکزونو او د بگرام یوه لوی زندان معنا دا نه ده چې نور هم په افغانستان کې د جنگ او جگړې لمن پراخه شي په هیواد کې کور پر کور باید جنازې اوچتي او جومات پر جومات د ماتم تڅرونه غوړیدلي وي؟

آیا افغان ولس د نړیوالې ټولني دومره نامردي زغملی شي؟ او آیا د هغوی نوي استخدام شوي نوکران ولس ته د نړیوالې ټولني د داسې سپک چلن ځواب لري؟<sup>1</sup>

<sup>1</sup> (  [www.mshal.com](http://www.mshal.com) لیکنه رحمت اله روان.

## د پلچرخي د زندانيانو حالت :



د چارواکو په خبره د څرخي پله په زندان کې دا مهال د لسگونو بنځو په گډون نږدې اوه زره تنه بنديان دي. د دې لپاره چې موضوع ډیره اوږده او ټوله یوې خواته نشي فقط یوه دیوې ستونزې یادونه دنمونی په ډول کوو چې هغه هم روغتیايي ستونزه ده : د کابل په څرخي پله زندان کې سلگونه

بنديان وایي، چې د ډیرو نورو ناخوالو ترڅنګ له جدي روغتیايي ستونزو سره هم مخامخ دي. له دې بنديانو څخه یو شمیر یې په تیلیفون ازادې رادیو ته وویل، چې په زندان کې روغتیايي کلینک شته خو ډاکتران کم دي او درمل هم تیت کیفیت لري.

"په زندانونو کې کاملاً روغتیايي اسانتیاوې د عامې روغتیا وزارت په غاړه دي، ولې له ۳۴ زندانونو څخه یې یواځې ۱۹ تر پوښښ لاندې راوستلي دي، هغه هم په ناقص ډول او پاتې ۱۵ یې تر اوسه هم تر روغتیايي پوښښ لاندې نه دي راغلي."

د عامې روغتیا وزارت هم دا تاییدوي، چې په څرخي پله زندان کې روغتیايي خدمتونه ډیر کمزوري دي. د عامې روغتیا وزیرې ډاکټر ثریا دلیل ازادې رادیو ته ویلي، چې د دې وزارت په کلني بودجه کې د زندانونو لپاره ځانګړی تخصیص نشته، دې څرګنده کړی چې د څرخي پله زندان ته اوس هم ډاکتران خدمتي استول شوي دي:

میرمن دلیل زیاته کړه، چې اوس مهال هر ورځ د څرخي پله زندان ته ۱۴ ډاکتران او نرسان لیږل کېږي، ترڅو د بنديانو د ناروغیو درملنه وکړي.

د کورنیو چارو وزارت چارواکي وایي، د عامې روغتیا وزارت د دې هیواد د ۳۴ ولایتونو د زندانونو له ډلې څخه ۱۹ یې تر روغتیايي پوښښ لاندې راوستي دي او په ۱۵ نور زندانونو کې لا هم روغتیايي

خدمتونو نشته.د افغان چارواکو په خبره اوس مهال د افغانستان په زندانونو کې د کابو شپږ سوو بنځو  
په گډون ش او خواش ویش ویش زره تنه بندیان دي.  
د بشري حقونو نړیوالو سازمانو تل په افغان حکومت انتقادونه کړي، چې زندانونه یې معیاري نه دي او  
بندیان له روغتیایي او نورو راز راز ستونزو سره مخامخ دي.<sup>1</sup>

---

<sup>1</sup> د آزادی رادیو راپور: رحمت الله افغان - 15.12.1391 .

### دکندهار ولایت د زندان دبنديانو حالت :

دکندهار دسرپوزی په زندان کی دبنديانو سره دناوره سلوک او شکنجه په اړه چه دخارجياتو له لوری تر سره شوی دی په یوه راپور کی داسی راغلی دی د کندهار د محبس ریس ډگرمن عبدالله باور کنویست ورځپاڼي ته ویلي :

(( هو، بنديان شکنجه شوي وو، یو شمیر یې سخت وهل شوي وو، په ځنځیرانو او د بریښنا په مزو د بنديانو لاسونه اوپښې تړل شوي وې، یو شمیر خو تر دې حد پوري وهل شوي وو چې لاسونه او پښې یې مات کړای شوي وو)).

ورځپاڼه له بناغلي باور څخه په حواله کاري چې د ۲۰۰۶ او ۲۰۰۷ کلونو تر منځ د سرپوزي په زندان کې د بندي شاوخوا ۱۱۰۰ تنو څخه نږدې ۱۰۰ تنه یې په فزیکي ډول په ډیره بي رحمی سره شکنجه شوي وو.

د کنویست ورځپاڼي هغه خبريال چې د سرپوزي د زندان له رینس سره یې په کندهار کې د همدې محبس په دننه کې مرکه تر سره کړي کاري چې دا ناممکنه ده چې څومره هغه بنديان به شکنجه شوي وي چې په کندهار کې د کاناډايي ځواکونو له خوا افغان دولت ته سپارل شوي دي بنایي دغه شمیرنه سلگونو تنو ته ورسیری..

کاناډايي ديپلومات ریچارد کولفین چې په دې ورستیو کې له کندهار څخه لیدنه کړي ده، کاناډا ته په ستنډیو سره د پارلمان دفاعي کمیټي ته دوینا پر مهال وویل چې ده داسي شواهد او اسناد تر لاسه کړي چې په سلگونو هغه بنديان د کندهاري چارواکو له خوا د ۲۰۰۶ او ۲۰۰۷ کلونو تر منځ شکنجه شوي چې د کاناډايي سرتیرو له خوا له طالبانو سره د همکارۍ په تور نیول شوي ول او وروسته بیا کندهاریو چارواکو ته سپارل شوي ول.

بناغلي باور وويل چې ډيري شكنجه شوي بنديان هغه كسان دي چې د كاناډايي ځواكونو له خوا افغان دولت ته نه دي سپارل شوي بلكه هغه بنديان دي چې د زندان بل اړخ ته له عمده سياسي طالب بنديانو لري ساتل كيږي.

د كندهار د سرپوزې زندان دغه صادق لفظه زندان مشر بنايي د بناغلي كولفين د هغو څرگندونو څخه پوره خبر نه وي چې په كاناډا كې يې غوغا رامنځ ته كړي ده او بنايي د سرپوزې په زندان كې د زندانيانو شكنجه كاناډا ته لويه نړيواله ستونزه رامنځ ته كړي. ډگرمن باور له ۲۰۰۵ كال را پدې خوا تر هغه مهاله پوري د كندهار په زندان كې د يوه تيت پوري مامور په توگه كار كاوه چې د كندهار پر زندان د طالبانو له خوا بريد وشو او وروسته بيا د زندان مشر عبدالقادر پوپل د حكومت له خوا له دندي گوښه كړای شو او پر ځای يې ډگرمن باور د زندان مشر په توگه وټاكل شو.

د سرپوزې د زندان اوسنی مشر بناغلي باور وايي: د زندان پخواني مشر بناغلي پوپل له كاناډايي سرتيرو سره راشه درشه لرله، تل به مو ليدل چې كاناډايي سرتيري د هغه دفتر ته ځي راځي خو د هغوي د خبرو په جزياتو نه يم خبر.

بناغلي باور د كاناډايي ديپلومات له هغو څرگندونو سره ورته څرگندونې لري چې وايي د ۲۰۰۶ او ۲۰۰۷ كلونو تر منځ د كاناډايي ځواكونو له خوا نيول شوي ډيري هغه بنديان چې افغان حكومت ته په كندهار كې سپارل شوي ول بي گناه او عادي افغانان ... پای.<sup>1</sup>

<sup>1</sup> ([www.mshal.com](http://www.mshal.com)) ليکنه: رحمت اله روان.

### دهلمند ولایت د بندیانو حالت :

ددی لپاره چی موضوع مو ډیر پراخه نشی دهلمند محبس د زندانیانو دحالت څخه په لنډ ډول دیوه مشکل یادونه په دی ډول کوو او نوری ستونزی به یی په ځای پریرودو ځکه دغه حالت د نورو ترجمانی کوی.

### د هلمند د بندیانو لمونځ هم مفت نه دی:

په دی وروستیو کی یوځل بیا دامریکایانو او دکابل رژیم په زندانونو کی د بندیانو اعتراضونه راپورته شوي ، چی کله ناکله خویی رسنیو ته هم لاره موندلی ، که له یوی خوا دگوانتانامو په امریکایی زندان کی د بندیانو لخوا دقرآن کریم په ننگ پیل شوی دلورې اعتصاب په دوهمه میاشت واوښت ، تردی چی ډیری بندیان دکوما حالت ته ورسیدل او سورصلیب له دی زندان څخه بیړنی کتنی ته اړ شو، له بلی خوا دبگرام زندان د څلورنیم زره بی گناه بندیانو برخلیک لاهم څرگند نه دی ، او دکابل او امریکا چارواکو ترې دخپلو سیاسی تبلیغاتی گټو لپاره دقمار دانه جوړه کړی ، چی هر لوری هڅه کوی ددی څلورنیم زره بی گناه انسانانو له برخلیک څخه دخپل ځواک او پرستیز دنمایش لپاره استفاده وکړي .

د بگرام زندان چی دکابل درژیم دخپل اقرار او پلټنی له مخی یی مطلق اکثریت محبوسین عام ،بی غرضه ولسی وگړی دی ، او د ډیرو کورنیو ټول نارینه په کی زندانی شوي دي ، لای یی هم د زندانیانو دخلاصون په برخه کی کوم اقدام نه دی شوی ، او بده یی لا داچی دکرزی حکومت غواړی ددی بی گناه انسانانو له برخلیک څخه دخپلو سیاسی گټو لپاره استفاده وکړي .

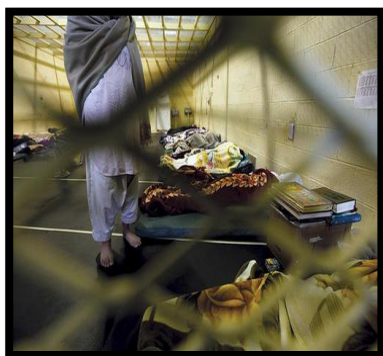
په دی وروستیو کی یو بل زندان چی د بندیانو غږ یی مطبوعاتو ته راوتلی دهلمند دلبنکرگاه زندان دی ، چی ویل کیږی ، دمحبوسینو د ژوند شرائط یی خورا سخت او ظالمانه دي .

داپریل په لومړی نیټه دلبنکرگاه په زندان کی دیوشمیر بندي افغانانو خپلوانو مطبوعاتو ته شکایت وکړ ، چی که چیری ددوی دمحبوسو خپلوانو غږ وانه وریدل شی ، او دژوند انسانی ماحول ورته برابر نه شی دوی به په اعتراضیه لاریونونو پیل وکړي .

د بندیانو خپلوانو وویل چی دلبنکرگاه محبس له زندانیانو سره چارواکی خورا ظالمانه او وحشیانه چلند کوی ، په سنگینو سزاگانو ، شکنجو او دایمی کوټه قلفی سربیره یوبله لویه ستونزه داده چی له بندیانو څخه دهرشی په مقابل کی پیسی اخیستل کیږی ، تردی چی داوداسه او څښاک اوبه هم په پیسو پری خرڅیږی ، او دلمانځه اجازه هم د پیسو په مقابل کی ورکول کیږی .

د لښکرگاه د زندان محبوسين وايي ، که زندانيان وغواړي له کوتی قلفی څخه يوه شيبه ازاد شي يا دلمانځه يا بل ضرورت لپاره له يوه ځايه بل ته لاړ شي ، بايد د زندان عسکرو ته رشوت ورکړي ، دوی وايي د زندانيانو څخه پيسې شکول، اوس د عسکرو عادت گرځيدلی او همدا دگټې وتې بڼه سرچينه ورته بڼکاري .

د لښکرگاه زندانيان او خپلوان يې له چارواکو دا نه غواړي چې دوی ازاد کړي ، دوی وايي زندانيانو ته دې يوازې دانساني ژوند فرصت ورکړل شي او داسې شرائط دي نه پرې کيښودل کيږي چې د زندانيانو په



وس پوره نه وي ، دوی وايي لږترلږه له زندانيانو څخه بايد داوداسه ، لمانځه نورو ديني احکامو او انساني اړتياوو په مقابل کې پيسې وانه خيستل شي .

بايد ووايو چې يو مياشت وړاندې هم يوځل د لښکرگاه په زندان کې بنديانو د چارواکو دنارواکيو له امله اعتراض پيل کړی وو ، او د زندان ساتونکي پوليس او نور عمله يې يرغمل کړي وو چې تر څلور

ورځې يرغمل وروسته يې د چارواکو لخوا د ژوند دشرايطو د سمون د وعدو ورکولو وروسته ازاد کړل ، خو اوس بنديان شکايت لري ، چې چارواکي په خپلو وعده پايدار نه دي پاته شوي او يوځل بيا يې د بنديانو په مقابل کې ظالمانه چلند ته ملاتړلی .

دانساني عرف له مخې د مظلومو بنديانو سره د بښمنې او ورسره ظالمانه چلند ترټولو ستره نامردي بلل کيږي ، له همدې امله خو حتی دنړۍ ترټولو ظالم او کفرې حکومتونه هم بنديانو ته په انساني حقوقو قائل دي ، بنيابي تراوسه داسې چيرې نه وي پيښ شوي ، چې له بنديانو څخه دلمانځه او اوداسه په مقابل کې هم رشوت اخيستل شوی وي .

خود کرزي رژيم چې له سره تر پېښو په رشوت او فساد کې غرق دی ، له دې نامردانه کړنو يې معلومېږي چې اوس يې رشوت له ورځنيو چارو څخه عباداتو ته هم سرايت کړی ، او نور به له خلکو څخه د ديني احکامو په مقابل کې هم پيسې اخلي <sup>1</sup>.

<sup>1</sup> / [www.nunn.asia/index.php/](http://www.nunn.asia/index.php/) برخه: مقالې او تبصرې ، 02 Apr 2013 ليکوال: قاري حبيب کتني: 324

## دنورستان ولایت د زندان حالت:

سره له دې چې په نورستان ولایت کې د بندیانو شمیر ډېر نه دی، خو شته هغه یې په خورا بد حالت کې ساتل کېږي.

د نورستان په مرکز پارون کې اوس له لسو کم زندانیان په هغه خونه کې پراته دي چې پخوا په کې څاروي ساتل کېدل.

زندانیان خبرې نه کوي خو د بشري حقونو له فعالانو د اشارو په ژبه د زندان د حالت بدلون غواړي.

د زندان پر دغه ناوړه اکر سربېره اوس پوښتنه دا ده چې دا دومره لوی ولایت او ایله لس بندیان؟

د نورستان له والي تمیم نورستاني په دې اړه وپوښتل شول، چې جرمونه نه کېږي، که ځایي اداره یې د رانیولو وس نه لري.

بناغلی تمیم وایي، ځکه د بندیانو شمیر لږ دی چې د ده په وینا ډېرې شخړې په دودیز ډول د جرگو له لارې حل کېږي خو دا هم وایي چې په ولایت کې څارنوالان نه شته چې دوسې وڅېړي:

"ټولې لویې پېښې چې په نورستان کې رامنځ ته کېږي د قومي خلکو او شوراگانو په مرسته ددیني عالمانو په شته والي کې هوارېږي.

"د نورستان والي وایي که یې زندان لرلای، بنایي تر اوسني شمیر ډېر کسان د قانون منگولو ته سپارل شوي وای."

داسې نه ده چې خلک طالبانو ته ورځي او هلته خپلې پرېکړې کوي، په هر کلي کې شوراګانې شته او هلته خپلې لویې او وړې شخړې هواروي.

د وژنو په څیر له پېښو یې یو څه ولایت ته راځي، دلته حل کېږي او محکمې ته ځي. اما یوه ستونزه چې ورسره مخامخ یو دا ده چې دلته وړ او مسلکي مستنطقین او نور څاروالان چې باید وای، نه شته چې دوسې وڅېړي او محکمې ته یې ولېږي. د استیناف څارنوالی ډېر څارنوالان په کابل کې دي."



د نورستان والي وايي که يې زندان لرلای، بنایي تر اوسني شمیر ډېر کسان د قانون منگولو ته سپارل شوي وای.

بناغلی تمیم وايي له لسو کالو راهیسي د زندان جوړول غواړي، خو تر اوسه يې پر غوښتنې غوړ نه دی گړول شوی:

"لس کاله کيږي چې په نورستان کې مو د زندان د جوړولو وړاندیزونه کړي، له عدلي وزارت نه، هغه وخت چې د زندانونو چارې ور تر غاړه وې او د کورنيو چارو له وزارت نه هم، که تاسو زما دفتر وگورئ له شلو ډير وړاندیزونه مو کړي او غوښتي مو دي چې زندان باید جوړ شي اوس مې هم مکتوب استولی او راته وویل: شوي چې زندان ته له بېلې شوي ځمکې به دا کال دېوال را تاو کړي".

په نورستان کې د زندان د حالت د بڼه والي په اړه مې د افغانستان د زندانو له مشر امیر محمد جمشید نه وپوښتل ولي زندانيان د څارو په کوټه کې ساتل کيږي؟

"د زندانو مشر امیر محمد جمشید وايي خپله دومره پانگه نه لري چې زندان پرې جوړکړي خو وايي کله چې د بنديانو شمیر ډير شي بيا به يې غم وځوري".

د بناغلي جمشید ژبه يوه څه زيره وه او وویل: يې خپله دومره پانگه نه لري چې زندان پرې جوړکړي خو وايي کله چې د بنديانو شمیر ډير شي بيا به يې غم وځوري:

"موږ يوازي همدا کال بنديان لرو تېر کلونه مو نه لرل. موږ هلته زندانونه جوړوو، چې دوه درې سوه بنديان ولرو، موږ يې غوره نه يو، دولت ته مو وړاندیزونه کړي، دولت پيسې نه راکوي، نو زه خو يې له جيبه نه شم جوړولی. که بنديان وو نو زندان به ورته جوړ کړو هغه وخت يې زه پيسې بيا نه شم خوړلی".

اوس په ټول نورستان کې شپږ کسه بنديان دي چې پنځه يې په مرکز پارون او يو بل يې د نورگرام په ولسوالۍ دی، له دغو شپږو کسانو يې دوه د وسله وال مخالفت په تور او پاتې نور هغه دي چې په مرکز پارون کې نيول شوي او هغه هم حکومتي مامورين او يا پوليس دي.

سره له دې چې د نورستان والي د څارنوالانو نه شتون د تورنو د نه نیولو دلیل بولي، خو نورستانیان وایي په دغه ولایت کې حکومتي واک دومره پراخ نه دی چې په جنایي او نورو جرمونو ککړ کسان دې ونيول شي.

د دغه ولایت د جوړښت پېچلتیا هم تر ډېره د دې مخه نیسي، چې خلک ولایت ته د لویو او وړو پېښو د څېړنو لپاره ورشي، نو غوره گڼي چې خپلې شخړې په جرگو او یا هم د طالبانو پر محاکمو چې په نورستان کې یې ډېره خاوره تر ولکې لاندې ده، حلوي.

په نورستان هغه مامورین چې کورونه یې لیرې دي د لارو د نه خونديتوب له امله ډېر وخت دندو ته نه ورځي هسې چې د نورستان والي یې پخلی کوي.

## په عراق کی د جنگی بندیانو اوسنی حالت



لکه څرنگه چی ټولو ته بهتره معلومه ده د عراق په زندانونو کی هم د افغانستان د زندانونو دحالت په څیر وحشت روان دی او شپه تر ورځی پوری پکی بد او وحشیانه عملونه سرته رسیږی چی پدی باره کی دنورو عربی هیوادونو د محابسو سره ورته والی پیدا کړی. دبحرین سیاسی فعال د ال خلیفه رژیم زندانونه دعراق ابو غریب زندان ته ورته وبلل<sup>1</sup>.

دعراق دبشري حقوقو وزیر دامریکا په مشرے ایتلافي قواوو څخه غوښتنه کوي چي دامریکايي ځواکونو په ټولو زندانونو کی عراقی بندیان دی دعراق حکومت ته وسپاري .

وروسته له دي چي بغداد ته نژدي دابوغریب په زندان کی له بندیانو سره دناوره چلند نوي عکسونه خپاره شول دعراق دبشري حقوقو وزیر زهیر الشلبي پرون داغوښتنه وکړه .

دغه عکسونه چي دوه کاله پخوا اخیستل شوي ، په وروستیو څوورځو کی داسترالیا دیو ټلوویزیون لخوا خپاره شول . امریکايي ځواکونو ،دابوغریب زندان په شمول دعراق په بیلابیلو زندانونو کی نژدي څوارلس زره بندیان ساتلي دي اکثر دغه کسان په امریکايي او عراقی ځواکونو باندي دبریدونو په ارتباط نیول شوي دي . په عراق کی دامریکايي ځواکونو یولوي افسر تورن جنرال ریک لینچ پرون په بغداد کی خبریالانو ته وویل چي دغه عکسونه یواځي دیوے ځانگړي او جلا پېښي دي . ( مونږ دانه وینو چي ددغو عسکونو دخوریدو په نتیجه کی به دعراقیانو دښمنی او خصومت زیات شوي وي ، مونږ داسي څه نه وینو ، خو دپته ښایي پام وشي چي دغه عکسونه دهغو مجرمانه اعمالو دي

<sup>1</sup> رلیو آزادی <http://de.azadiradio.org/> 28.11.1384

چي څو کاله پخوا د بي باکۀ او سرکشه عسکرو لخوا پرته له دي چي قوماندان ورسره موافق شوي وي دي ، او دغو عسکرو ته سزا ورکړل شوي ده )<sup>1</sup>.

---

<sup>1</sup> ( رڼيو آزادي <http://de.azadiradio.org/> 28.11.1384 )



ليکنه : عزيز احمد خوارمل

## په نړۍ کې همدا اوس څوک او کوم هيوادونه دي چې انساني حقونه تر پېښو لاندې کوي او بيا تردغه سرليک او ددموکراسۍ تر نامه لاندې نړۍ يې دگډوډۍ پر لور روان کړيدۍ؟

د انساني احساس پر بنسټ او بيله کوم تبليغ او تعصب نه که په دې يو ویشتمه پيری کې ددې پرمخ تللی هيوادونو کړنې او ترسره شوی چاري چې دنړۍ دنورو هيوادونو د دولتونو او دهغوي د اولسونو په وړاندې ترسره کړي او کوي يې تر نظر او مطالعې لاندې يې تير کړو، نو بيه وينو چې ظالمان او نيو اکگر څوک دي ؟

او انساني حقونه څوک تر پېښو لاندې کوي؟ او بيا تردغه سرليک او ددموکراسۍ تر نامه لاندې نړۍ يې څرنگه ديوی لوی کړ کيچ او گډوډۍ پر لور روان کړيدۍ ؟ او بيا دغه يرغلگر هيوادونه ځانونه په ظاهره توگه څنگه دنړۍ او دنړيوالو دسوله ايز ژوند، د هوسايی او د آرامی صادق اور بښتيني پلويان او د آزادۍ، دموکراسۍ، قانونيت، عدالت، بشري حقونو او نورو وگړني چارو مدافعین بولي؟ چې دا اوس مهال بحث او مباحثه، څيړنې او مطالعې پردې موضوعات باندې ډېر اړين او ضروری دی او همدارنگه ډېر د تعجب، حيرانتيا او دخندا وړ هم دی .

خو په اوسنی او نننی پرمختللی نړۍ کې ددې هيوادونو د دولتونو د واکدارانو، چارواکو، د مشرانو او نظامی ځواکونو کړنې او اوسنی سياستونه د دريمی نړۍ يادوړو سته پاته او د زيمونه ډک هيوادونو د بې گناه او خوارو خلکو، اولسونو او ملتونو په وړاندې په ډېرو واضح او روښانه ډول سره ليدلای شو چې دغه ځواکمن او بڼکيلاکگر هيوادونه په څه ډول، په کوم میتودونو او په کوم تاکتيکونو سره غير انساني، ظالمانه او اجبارانه اعمال او کړنې دخپلو استراتيژيکو موخو او پلان شوی اهدافو دپلي کولو او د ترسره کولو او دخپلو گټو، دتيلو، گازو او د انرژيو دلاسته راوړلو دپاره څومره فجايي (ويني توپونی، وژني، بربادي او وړاني) يې رامنځته کړی او رامنځته کوي يې .

موږ عملاً د تلویزونونو او نورو توليزو رسنيوله لاری موهم وليدل او هم ولوستل چې دخپلواکو، آزادو او مستقيلو هيوادونو په زرگونی شمير بې گناه انسانان، خلک او اولسونه ډير غلگرو او نيو اکگرو په وحشيانه بريدونو کې دالوتکو، تانکونو او توپونو تر بمبونو، مرميو او گوليو لاندې په عراق او افغانستان کې

دخپلو کورونو او د اوسیدو په ځایونو کې څرنگه په وحشیانه ډول سره تر خښتو او دیوالونو لاندې په خپلو وینو کې څنګه ولمبیدل اولمبیري، ووژل شول او وژل کېږي، شهیدان شول او شهیدان کېږي او دغه ډول ظالمانه اودتیری نه ډک یرغلونه هره ورځ دیر غلګرو هیوادونو د تور تاریخ په پاڼو کې انځوریزې او ثبتیزې چې ښه بیلګې یې د انساني حقونو تامینیدل او پرځای کول دلته دمحمومو او تربند لاندې بندیانو او محبوسونو سره دغه ډول چار چلند ته چې په دې انځورونو کې لیدل کېږي ښه نمونه، او مثال یې دی چې دامپریالستي هیوادونو لخوا ددموکراسی او ټولنیز عدالت تامیندل او د بشري حقونو او ددموکراتیکو اصولو، موازینو او پرنسپونو پیژندل په څه ډول او په څه شان دی، لعنت دی وی دامپریالستي او ښکیلاکګرو هیوادونو پر دغسې کړنو باندې چې د وروسته پاته هیوادونو د بیوزلو او جګړې خپلو اولسونو او پرګنو په وړاندې په ډېر ظالمانه، وحشیانه او غیر انساني ډول سره یې ترسره کوي .

، که ددی امپریالستي او ښکیلاکګرو هیوادونو ترسره شوی کړنې چې دنړی په هر ګوت کې یې په نظامیګرې او دوسلو په زور یې ترسره کړي، نو د دوی دغه تور تاریخي کړنې په ښکاره توګه دا راته سل په سلو کې څرګندوي چې دغه ددموکراسی او انساني حقونو نارښتیني او درواغجن پلویان دوي خپله څومره جنایتونه یې کړي او هره ورځ څومره جنایتونه ترسره کوي، او هغه څه چې دوي یې ادعا کوي هغه یې څومره نقض او تر پښو لاندې کړي دي .

موږ د یوشمیر نړیوالو سازمانونو گزارشونه او مستند خبری او انځورونه دنړیوالو رسنیو او یوشمیر تلویزونونو له طریقه ولیدل چې یوازی دکیوبا دګوانتنامو، د عراق دابو غریب او دافغانستان د بگرام په جیلونو او توقیف ځایونو کې دیر غلګرو او نیواکګرو چارچلند داسیرانو او تر بند لاندې د یوشمیر تورو کسانو سره چې ترسره شوي تراندازه زیات غیر انساني او غیر بشري او ددموکراسی او ددموکراتیکو اصولو پر ضد دهر ډول حقوقی موازینو او پرنسپونو څخه خلاف چارچلند او کړنې دي . که



لاندې انځورونو ته یوځل څیر سو نو ترسره سوی کړنې به په رښتیني او بر بنده توګه راته ښکاره او جوته سی چې دا نیواکګر، استعمارګر او ښکیلاکګر هیوادونه چې په سر کې یې دامریکا متحده ایالاتو امپریالیزم دمحمومو او جګړې خپلو انسانيانو په وړاندې یې څومره په وحشت او لوټماری

سره غیر انساني او غیر بشري اعمال او کړنې یې ترسره کړيدي او ترسره کوي یې.

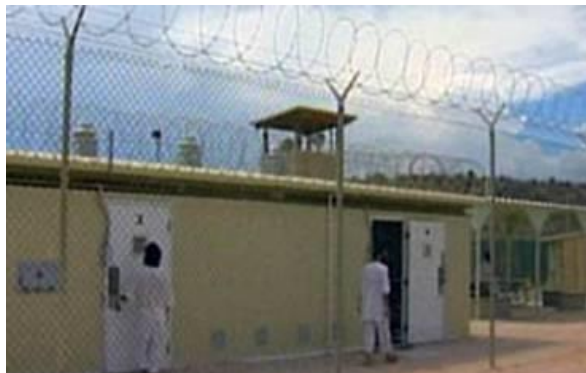
داخولا پرځای پرېږدی په ډېر سپين سترګي په بڼکاره اوپه بربنده توګه سره دنورو هيوادونوپه سياسي چاروکې مداخلې اولاسوهنې کړې دي اوکوی يې ديکتاتوري نظامونه يې دکودتاو د لاری رامنځته کړې ،حتی دنړی دهرګوت څخه دخلکوکشول په پتوځايونوکبني په بند اواسارت کې ددوی ساتل ،ترشکنجو اووهلوټکولو لاندی راوستل چې دغه مسایل ټول هغه منفی پدیدې دي چې نړی يې د ډېرو پرابلمونو اوخطرناکو حوادثو اوکړکيچونوسره مخامخ کړې او خصوصاً ددریمی نړی يا وروسته پاته هيوادونه يې د ډېرسخت خطر ،ټکراوګواښ سره مخامخ کړې اوستر تشنج يې په نړيواله کچه رامنځته کړې دي چې يوه دافغانستان دخوارو اومحکوموخلکو د لا زورونو اوترټلو دپاره په افغانستان کې د متحده ايالاتو دامپرياليزم نيواکگر اوبڼکيلاکگر ميشته ځواکونوپه غير انسانی کړنو سره د گوانتنامو د خليج د بنديخاني پرځای د يوې سيمه ييزې گوانتناموپه ډول ډبل يوې نوی بنديخاني اومحبس جوړه ول دي چې غواری د کابل بڼارشمال ته د بگرام په هوايي ډگر کې جوړ کړې چې ددی خبری په اوریدلوسره دافغانستان ټول شريف ،متدين ،مظلوم اومسلمان خلک ددی نوي محبس د جوړولوله امله ډېر خوابدی اوپه غصه کړی دی .

څومياشتی مخکې يو امريکايي پوځي وياند يوشمير رسنيوته ویلی ووچې : د گوانتنامو د خليج د بنديانو د ځای پر ځای کولو دپاره د يوې نوي بنديخاني د جوړه ولو په اړوند ديو دا ډول محبس اودجيلخاني دجوړه ولـوـپلان تـر لاس لاندی هيڅکله هم نشته .

مګر بل امريکايي چارواکی د کابل شمال ته د بگرام په هوايي ډگر کې د ګډ غبرګون د( ۱۰۱ ) ديوسلوويوی قطعي وياندې ، ډګروال رومي نيلسن گرین بيا دخبريالانو د پوښتنوپه خواب کې وويله : «بلی په بگرام کې جيلخانه اوبنديخانه جوړیږی ،مګر دا هسي نه ده ، چې دا به دوهمه گوانتنامو وي .دا بيخي ناسمه ده».

اوپه همدې توګه نيلسن گرین دافغانستان او د امريکا د بشري حقونو د کميسونونو هغه گزارشونه اورپوټونه چې دبگرام دمحبسونو اوبنديانوپه هکله دامريکی دپوځونو دچارچلند په اړه يې رپوټ ورکړی وو اوپه همدی ډول سره چې په دی جيلخاني کې دافغان بنديانوپه وړاندی بد چلندترسره شوی دی ،اود بگرام په اوسنی بنديخاني کې د نهو کلونو په عمردرلودلوسره کوچني هلکان ددوي په جيلخانه کېني په بنديکي ساتل کيږي ، ده دغه تورونه يې ونه منل اورديي کړل .

هغې ويله وه : «دا بيخي ناسمه خبره ده .د بگرام په (بنديخاني) کې کوچنيان نه سته » نيلسن گرین وايی ، چې په نوي بنديخاني کې به «په افغانستان کې د ازادی د تداوم د عملياتود لاری نه د دښمن څه ناڅه تر ۱۶ کالو پورته عمر لرونکي ناقانونه جنگيالي به وساتل شي» .



دا دهغه ماشومانو اخورونه دی چی د بگرام په جیل کېنې شپې او ورځې سبا کوی د بشری د حقونو د سازمان داستازی په وینا، (۹ - ۱۳) کلنو پوری بی عمر ونه دی.

د امریکایی پوځیانود خوا د لسو تنوڅخه زیات ماشومان چې د نهو کلنوڅخه تر ۱۳ کلنو پوری یی عمر ونه دی په څو وروستیو کلونو کې په جیل کې ساتل کیږي.

په دی ماشومانو باندی هیڅ ډول تور ندی لگول شوي خود بند ډېر سخت شپې او ورځې لیری دخپلو کورنیو او خپلوانوڅخه په بی گناهی کې د بگرام په جیل کېنې تیره وی.

د افغانستان د بشر د حقونو د اداری استازی خبری رسنیوته ویلي وو، دا امکان نلری چې ماشومان دی تروریستی یا امریکایی ضد فعالیتونه وکړي. که په رښتیا سره ماشومان په جرم او جنایت لاس پوری کوی او وروسته تر پوښتنو او گرویز نوم مجرم او گناه کار پیژندل کیږی او په بند محکومیری نو په دی صورت کې ماشون و یوی ځانگړی روزنیز ځای ته لیږل کیږی او په واقعی ډول سره باید د جزایی قانون د موادو پر بنسټ یواځی مجرمین جزا وویني، خو بدبختانه ایټلافي ځواکونه د دی قانون څخه سرغړونه کوي او غیر مجرم ماشومان یی هم په جیل کېنې اچولی دي .

د امریکا د دفاع وزارت پنتاگون بیاددی نوی گوانتنامو د جوړه ولو په اړه دروان کال دمی د میاشتی په نیمايي کې اعلان وکړ چې د بگرام د مخ په ناوړه کیدونکي بندیځانی پرځای به یو بل نوی جیل (محبس) د بگرام د هوایي ډگر په (۴۰) څلویښت هکتاره ځمکه کې د (۶۰) د شپټوملیونو امریکایی ډالرو په لگښت جوړ کړي .

د نیویارک ټایمز د یو رپوټ له مخې په دی نوي محبس کې به تر (۱۱۰۰) یوزرو سلو تنو پورې بندیان ساتل کیدای شی او امریکایی نظامی چارواکی په دی هکله وایی چې ددی بندیځانی د ظرفیت د لوړه ولو اړتیا د دی امله رامنځته کیږي، ترڅو د هیواد په سویل کې د طالبانو په وړاندې د مخ په زیاتیدونکي خونړی جگړې د بندیانو د ساتلو دپاره ځای پیدا شي.

ددې خبر په اورپدوسره ډېر شمیر افغانان چې خپل هیواد او خپل خلک او اولسونه ورباندی گران دی کلک یی په غصه کړی او خپه شوي دی . د ډېرو خلکو په اند د بگرام بندیځانه د بند، شکنجې دافغانی



غـرور دمـاتولو اودانسـانانود سـپکاوی یـو انـو وړ دی . .  
 په ۲۰۰۲ کال کې دوه تنه بنديان د بگرام په بنديخانه کې مړه شول. چې يو يې د(لاور) نوميدى او وروسته بيا په پراخه توگه د «تکسي دتياړې په لور» تر سرليک لاندې مستند خبري موضوع هم ورنه جوړ شو؛ خداى بڅېلى دلاورد طالبانو د ملاتړ په تور نيول شوى وو او دگزارشونو او د رپوټونو پر بنسټ په بند کې له دوو وروځو وروسته د وهلو، ټکولو او بدنې شکنجو دکبله ووژل شو. د هغې نه وروسته په سلگونو نور بنديان د بگرام څخه د گوانتامو د خليج بنديخاني ته وليږل سول دبگرام جيلخانه د کيوبا له بنديخاني نه ډېر ناوړه دى؛ يو څيړونکي، چې د بگرام له بنديخاني څخه يې د



يو شمير خوشي شوو بنديانو سره مرکي کړي وو، هغه ديوشمير ژورنالستانودپوښتنوپه ځواب کې ويلی وو، هغوى ادعا کوله، چې د لومړنيو پلټنو په ترڅ کې يې سپکاوى شوى، وهل شوى، ټکول شوي، لوڅ لغړ شوي او له زينو څخه غورځول شوي دي.

حقيقت خودا دى، چې په افغانستان کې تل د بنديانو سره غير

انساني سلوک سوي دى؛ په بل ډول، د بنديانو مدني او انساني حقونو ته هيڅکله هم پام نه دى سوي.

د افغانستان زندانونه هيڅ وخت هم د بنديانو د اصلاح کولو دپاره نه وو جوړسوي، بلکې بنديان هلته د خپلو او سپکاوي په موخه ساتل کيدل، چې دا مشکل يوازي د افغانستان د زندانونو نه بلکې په ټوله دريمه نړۍ او وروسته پاته هيوادونو لکه (عراق) کېنې همدا وضع جاري ده. هلته زندان ددې لپاره نه دى، چې جنائتکاران او مجرمين دى په کېنې کې اصلاح سي، بلکې د دريمې نړۍ جليونه د شکنجې، کړاوونو، او عذاب ورکولو، گواښونو اودروحيې او بدنې زورونو مرکزونه دي .

مگر د بگرام د زندان ځانگړتيا په دې کې دى، چې هلته افغان بنديان د امريکايي عسکرو تر ضربې لاندې دي، ټکول کيږي او سپکاوى يې کيږي. دا په داسې حال کې دى، چې بگرام کابل ته ډېر نژدې هم پروت دى .

بلخوا، په بگرام کې اکثره بنديان عادي غله او بد کاره خلک نه دي، بلکې هغوى يا د جنگ په ميدان کې نيول شوي دي او يا امريکايي عسکرو په زور او ظلم له خپلو کورونو او کليو څخه برمه کړي دي. دهغوى لوى جرم دا دى، چې په افغانستان کې د امريکايي قواو اونظاميانو د شتون سره موافق نه

دي، او همدارنگه يوشمير يې دخپل منځي قومي بديو او اختلافاتو دکبله دنوروخلکود ناسمه او غلطو راپورونو پربنسټ د امريکايي عسکرو په منگولو کې را ايسار شوي دي.

همدارنگه په خوست کې يې پر بنديانو باندي جنسي تيري ترسره سويدي، د بتي کوټ څخه بگرام ته د يوې بڼځي بيول، اود وژل شوو طالبانو جسدونه ته اور اچول، د ابو غريب گوانتنامو او دبگرام د زندانو کيسی اوداستانونه خو ټوله نړی يې هک پک کړی دی، او د بشري حقونو پر دعوه گير رژيمونو باندي تو لعنت وايی، اوپه نتيجه کېني دغه نيواکگر ځواکونه دداهسي کړنو په کولو سره د ځان په وړاندي خلک او اولسونه راپاروي .



که دغه غير انساني کړنی چي دامريکايي نظاميانو، افسرانو او جنرالانو دخوا په نورو اولسونو ترسره کيږی، اود امريکا د حکومت غوښتنه نه وي نو ولي خپلو عسکرو، صاحب منصبانو اونظامی چارواکو ته د سيمي د کلتوري او مذهبي حساسيتونو په هکله نه وايی اويا په دی هکله زده کړه نه ورکوی، او يا د پيښي

عاملين سم له لاسه نه مجازات کوي، دا خو هغه پيښي دي چي ددوی خپلو مطبوعاتو رسوا کړي او خلک ورباندي خبردي، خدای خبر چي دي ته ورته څومره نور جنايتونه به يې پټ ساتلی وي .

په همدی ډول که د کرزي صاحب خبری او خواستی دامريکا دهيواد پرچاوراکو باندي نه منل کيږی نو داڅه موده مخکی يې ولی ددوی سره د اوږد مهاله استراتيژيکي همکاري اعلان يې وکړ، که دمحترم کرزی صاحب خبری پر دوی تاثیر نلری نو کرزی صاحب ته لازمه ده چي ځان ددی مسؤوليتونو څخه کوښه کړی او يادي د داسی پښښو د مخنيوي نه خپله عاجزي څرگنده کړي، چي ټول اولس پوه شي، چي زموږ دولتی واک شته او که نه نسته؟ او زموږ په هيواد اوپه دولت کېني هرڅه چي يرغلگره قواوی وغواړی هغه ترسره کولی سی ډېر دشرم اوتاسف ځای دی .

د عراق په ابو غريب زندان کې چې د انسانيت د ذليلولو کوم شرميدلي کارونه اوچاری چې تر سره شوی هغه ننی متمدنی اوپرمختللي نړۍ په خپلو سترگو يي وليدل ،پر زندانيانو په داسې حال کې چې



جامې يې ورڅخه ايستلي دي ظلمونه او شکنجه کيږي ، هغوی يو پر بل سربيره پرته له کاليو په زور غځول شوي ، په ځينو انځورونو کې داسې بڼکاري چې د عراقي زنداني پر مخ باندې کڅوره ور واچول شوې او بنځينه امريکايي پوځياني ورباندې ظلمونه کوي ، په دغو انځورونو کې تر ټولو زيات هيبت ناک تصوير د يوې امريکايي بنځينه پوځي دی ؛ چې د يو عراقي زنداني پر غاړه کې رسی اچوي او پرځمکه يې لوڅ راکشوی .

اويوه بله امريکايي سربازه په داسې حال کې ليدل کيږی چې دچری په وسيله ديوعراقي بندي پښه ورڅيړی او دامخامخ کمری ته خاندی؟؟



په دغه انځور کې همدغه بنځينه امريکايي پوځی د لوڅو عراقي بنديانو تر شا ولاړه ده او د دوو گوتو



په اوچتولو سره دبرياو نښه جوړوي او خپله کاميابي خلکو ته بښي. بل ځای همدا بنځينه پوځی د هغه عراقي ترڅنگ ولاړه ده چې د دوی د زيات ظلم څخه مړ شوی دی ، او د دې خونکاري امريکايي ميرمښي څيره له خوشحالی څخه سره او سپينه کيږي ، دا دی د امپريالستانو ، نظاميگرو او زبر

ځواکو هيوادونو انساني حقوق ، عدالت او انسانانوته آزادی اودموکراسی؟؟.....

همدارنگه د يو څه موده مخکې خبره دی چې يوازی د عراق په يو ښار کې د يوې هفتې په اوږدو کې امريکايي يرغلگرځواکونو تر څلورسوه ديرش (۴۳۰) تنه زيات انسانان له منځه يوړل او شهيدان يې کړل د بصري په ښار کې دوه سوه لس (۲۱۰) تنه بی گناه عراقيان له منځه ولاړل اود شپږسوه (۶۰۰) تنونه زيات تپيان شول ايتلافي ځواکونو د بغداد ښار په بمباردولو سره (۴۱۰)څلورسوه لس کسان يې د منځه يوړل....

داسې يوه ورځ به نه وي چې په عراق او گران افغانستان کې په لس هاو انسانان د امريکايانو د ظلم بڼکار نه شي، همدا وجه ده چې تر اوسه په عراق کې د امريکايي وحشت د بڼکار شويو افرادو شميره تر يوميليون ورواوښتی د دووميليونه او اويا (۲۰ ۷۷۰۰۰) زره زيات کسان بې کوره شوي دي، له شل (۲۰) لکه زيات کسان له زيات شمير ستونزو سره لاس او گريوان دي او له درې (۳) لکو زيات کسان د څښلو د پاکو اوبو له نشتوالي سره مخ دي، اوپه زرهاو کسان گاونډيو هيوادونو ته هجرت کولو ته مجبور شوي دي.

پدې مانا چې دغه ټوله اته ميليونه وگړي دی چې دهغه امريکايانو دظلم او وحشت له امله چې دوی يې د صدام حسين د ظلم او استبداد څخه ژغورل، نن د ژوند د لومړنيو اسانتياوو څخه بې برخې دي . اياد گوانتنامو انځور ننی متمدني او پرمختللي نړی په خپلو سترگو ليدلی دی؟؟ نوولی په دی هکله چوپه خولی دی؟؟.

ددی مسلی په هکله يوازی د امريکی د نيويارک ټايمز ورځپاڼی دتير کال دسمبر په نولسمه نيټه وليکل چې په کيوبا کې د گوانتنامو په نامه د امريکی د سمندری ځواکونو په اډه کې اتو بنديانو ویلی دی چه د ۲۰۰۲ کال څخه تر ۲۰۰۴ کال پوری، امريکی په افغانستان کې يو پت زندان جوړ کړی دی . همدارنگه په افغانستان کې د امريکايی ځواکونو وياند د نيويارک ټايمز ورځپاڼی د خبريالانو سره د مرکی په ترڅ کې د دغی مسنلي په باب هيڅ تبصره و نه کړه.

خو د افغانستان د استخباراتو ارگان د منځنيو او ټيټو رتبو مامورينو په خبره ، اوس په افغانستان کې د امريکی څو پت زندانونه هم شته ، خو لور ربه مامورين دوی منع کوی چې په دی هکله څه ووايي .

د گوانتنامو په زندان کې بنديانو ویلی چې په افغانستان کې د امريکی يو پت زندان شته د خبرونو له مخي د کيوبا له گوانتنامو نه درې تنه بنديان کله چې کابل ته را ورسيدل، وی ويل چې د دغو بنديانو له جملی نه يو هم پنځه اتيا (۸۵) کلن او بل يې د (۱۰۰) سلو کلونو نه اوښتی وو.

دوی دافغانستان د ولس مشر سره هم لیده کاته کړي وه ، او بناغلي کرزي هر يوه ته پنځه ويشت زره افغانی ..... مرسته وکړ چې دغه افغانی هغه وخت دپنځه سوو (۵۰۰) ډالرو سره برابر وو، تر خپلو کليو پورې د لارې لگښت يې ورکړی وو. اود ولس مشر وياند" د دوی له خولي" ویلی وو چې بنديان له

گوانتنامو څخه له بنو خاطر و سره راگرځيدلي او بنې غوړې غوړوې يې نوش جان کړې، چې د هغې له امله بڼه چاغ او وزن يې خورا ډېر بڼه شوی دی، دا لا نوری ملنډی دی .

که انسان واقعاً د گوانتنامو اوسپنيز قفسونه او پنجرې انځورونه يې، په سترگو د تلویزون پر پرده باندې اوډول ډول تصويرونه او گزارشونه يې ليدلي وي د هغوی زړونو ته به په گرانه د دغو بنديانو د بنو خاطر و او چاغ بڼت خبره ورو لويږي، د همدې ځايه ده چې هرومرو ووايو تاريخی واقعيتونه څرنگه کتمان ايری .

دانساني حقونو دنړيوال سازمان دگزارش پربنسټ چې ليکلی يې دی داسی وايی: «ساتونکو بنديانو ته ويلی شوی وو، « تاسو اوس په افغانستان کې نه یاستي، څه چې زموږ زړه و غواړي هغه پرتاسو باندې همدلته عملی اوترسره کوو يې » ،دانساني حقونونړيوال سازمان استازی په خپل گزارش کې وايی ټول مرکه شوي بنديان په پای کې په کوم جرم محکوم نشول .

په همدې ډول د سره صليب نړيوالی کمیټه هم په دی هکله (په بگرام کې دبنديانوپه وړاندې دامريکايی ځواکونو دچار چلندپه موردکې ) ډېری گوته ونيونی يې کړی دی او تل يې تينگار کړی ،چې ولې د افغانستان د بشري حقونو کمیسون ته د بنديانو سره د ليدنی اجازه نه ورکول کيږي . د سربکال دجون د میاشتی په دوهمه نيټه د افغانستان د بشري حقونو کمیسون يو گزارش اورپوت خپور کړ او په دی گزارش کې يې ادعا وکړه، چې د نهو او ديارلسو کلونو په عمر اوسن سال سره لس تنه افغان کوچنيان په بگرام کې بنديان دي.

اوهمدارنگه امريکايی چارواکو د ملگرو ملتونو د ماشومانو د حقونو کمیسون ته د متحده ايالاتو د حکومت د ۲۰۰۸ کال د می د میاشتی په يو رپوت کې دايې منلې چې دلږو عمر لرونکی تنکي ځوانان په بگرام کې بنديان دي.

خو د متحده ايالاتو بنسکيلاکگراونیواکگرځواکونه په پرله پسې توگه د دي رښتینی اوواقعی غيروکړنی اوغيرانساني اعمالو،کړنو اوچارو څخه يې انکار کړی نه يې منی اوانکار کوي. په بگرام کې دمحبس دجوړېدلوپه برخه کې دافغانستان د عدلیې چارودوزارت په گډون څه ناڅه

غبرگونونه رامنځته کړي دي؛ که څه هم دا کړنه او عمل د افغانستان د قوانینو له مخې ځمکه چاته نه شي ورکول کېدای. هېڅ هیواد دلته د جیلخانې د جوړولو حق نه لري. یو کس (افغان) مجرم هم بهرنیانو ته په لاس کې نه سي ورکول کېدای، د بگرام دا محبس نه یوازې د افغانستان د اساسي قانون څخه سرغړونه دي، بلکې د موجوده حکومت قانوني واک او اقتدار هم تر پوښتنې لاندې راوستي دي؛ د افغانستان د دولت چارواکو هم په دې موضوع باندې د تبصرې کولو څخه ډډه کړېدی. خبرې رسنۍ او مطبوعات هم په دې هکله غوږونه کاڼه اچولې دی خولې یې هم تړلې دي په دې هکله یوازې د ارادې ورځپاڼې په دې ډول لیکلې دي: دا زندان د افغانستان او متحده ایالاتو تر منځ به یولوی خنډ رامنځته کړي، د ارادې ورځپاڼې لیکلې: «حکومت به دا په رسمي ډول ونه وایي، خو دا موضوع د افغانستان او د امریکا د متحده ایالاتو د لوړ پوړو چارواکو تر منځ راپورته شوی دی؛ دې موضوع ددې دواړو هیوادونو ترمنځ د بې باوري فضا رامنځته کړې ده.»

ارده لیکي: دا زندان به په عمومي توګه د بهرنیانو او په ځانګړې توګه د امریکا د موجودیت په وړاندې دغه رامنځته شوی خوابدتیا او خپګان به لاسور هم پسې ژور کړي، اودا کار به یو منفي ټولنیز او رواني اغیز ولري، له یوې خوا دا کار به د افغانانو او حکومت ترمنځ خړې پېرې اړیکې لاسپسې خرابې کړي، له بلې خوا به مخالفینو ته وسله په لاس کې ورکړي، چې خلکو ته به ووايي، هو کې، ستاسو مقاومت عادلانه دی، امریکاد تل دپاره دلته پاتې دی، افغان دولت یو ګوډاګی حکومت دی، کرکه او نفرت به لاسپسې زور واخلي، چې (اوس) د زیاتیدو په حال کې دي.»

په همدې ډول د افغانستان د بشري حقونو دکمیسون مشرتابه هم وایی، چې په بگرام کې دنوی جیلخانې اودمحبس جوړول دبشري حقونو سره مقابله کول دي، د افغان بندیانو لیدلو ته د افغانستان د بشري حقونو د کارکوونکو او استازو نه پرېښودلو بې باوري لاسپسې زیاته کړې ده، د بگرام څخه د راخوشې شوو بندیانو حالت اندېښنه لاسپسې زیاته کړې ده، اومور ډاډمن یو چې په دې نوي ګوانتنامو کې به مور دتیروخت په څیر د بندیانو حالت ونه شو څارلای.

د بگرام څخه د راخوشې شوو په سلو کې (۹۰٪) نوي فیصده بندیان رواني ستونزې لري، یو څو تنو یې د بدن غړي له لاسه ورکړي، مور نه یوازې دا بندیخانه، بلکې د افغانستان په ټولو ځایونو کې بندیانې او د امریکایانو په لاس جوړ شوي توقف ځایونه غنډو.

د نوي محبس د جوړولو په اړه عام غبرگون هم منفي دی ، خلک وایي روسان هم په افغانستان کې و، خو شخصي زندانونه يې نه لرل، هغوی کوچنيان نه بنديانول او له بنديانو سره يې دا راز نارواچلند نه کاوه، چې امریکايان يې ورسره کوي.

زما په اند هر و مرو ضروری او اړین به وی چې د هر شخص، د هر واکدار، د هر هیواد د خواکمنانو پر غیر انسانی او غیر بشري کړنې دی په تاریخي لحاظ دی څیړنی وسوی ، او محترم تاریخي لیکوونکی د حق او عدالت رېښتینی پلویان او هغه کسان چې په خپل ټولنه کېښي وټولنیزمسؤولیتونو ته درناوی لری او خپله انسانی دنده يې بولی نودغه ډول حقیقتونه اوریاالستتیک تاریخي واقعیتونه یوپه بل پسې راڅرگنده او رابربنده يې کړی او خپل ایمانی او وجدانی ټولنیز او اولسی مسؤولیتونه اوستری دندی دخپلومحکومواوتر ظلم اوستم لاندی شریفواومتدینو خلکوپه وړاندی په زړه ورتوب اومیرانی سره په عملی توگه سپارل شوی ټولنیز او هیوادنی وظایف بیان کړی وی ولیکلی او ترسره کړی. <sup>1</sup>

## پايله

له دې ليکنې نه مونږ دا پايله يانتيجه اخيستلی شو چې د بشریت په ټول تاريخ کې د انسانانو تر منځ هميشه شخړې او جگړې واقع شوي او واقع کيږي چې په ترڅ کې هميشه انسانان وژل شوي او بنديان شوي اوداسې نورودول ډول حالاتوسره مخ کيږي په پخوا وختونو کې د هغه کسانو سره چې په جگړه کې به د خپل دښمن لخوانيول کيدل بده رويه کيده او هغوی ته د خطرناکومجرمينو په سترگه کتل کيدل.

خو نړۍ ته د اسلام د مبارک دين په راتگ سره ددې ډول بنديانو په حالت کې تغير راغی هغوی ته په زياتره مواردو کې د مجازاتو ورکول لغوه شول اوځانگړي حقوق يې ورته وټاکل همدارنگه د اسلام د مبارک دين د اصولوپه اساس دا افراد يعني جنگي بنديان د مجرمينواو نورو عادي وگړونه تفکيک شول.

خو په غير اسلامي ټولنو کې تر ډيره وخته لکه څرنگه چې په مجموع کې د حقوق جزا وضعه خرابه وه د جنگي بنديانو وضعه او حالت هم د نو رو عادي بنديانو او مجرمينو په شان ښه نه و، چې تل به د خپلو دښمنانو له خوا د سختو مجازاتو سره مخ کيدل خو په معاصرو پيړيو کې د ځينو روشن فکرانو په هڅه او کوشش د جنگي بنديانو د وضعي دښه والی لپاره يو شمير سازمانونه او ټولني رامنځته شوي چې بلاخره ددې ټولو هلو ځلو په نتيجه کې د نړۍ د يو شمير هيوادونو تر منځ خاصتاً له دوهمې نړيوالې جگړې نه وروسته ځيني تړونونه لاس ليک شول او په هغه کې د جنگي بنديانو لپاره خاص شرائط او حقوق وټاکل شول، همدارنگه دهغو جنایت کارانو دمحاکمې لپاره چې جنگي بنديان يې وژلي او له هغوی سره يې بد چلند کړی وو نړيوالې جنائي محکمي تشکيل شوي چې د هغوله جملې نه د توکيو او نورمبرگ محکمي چې د جاپان او آلمان جنگي جنایتکاران پکې محاکمه شول اوبل د(رواندا اوپخوانۍ يوگوسلاويا) محکمي چې دهمدي هيوادونو يو شمير جنگي جنایتکاران يې محاکمه کړل اوبل د(عدالت نړيواله) محکمه چې دامهال هم فعاله ده او مقر يې دهالنډ په پلازمينه هاگ کې قرار لري رامنځته شوي.



خولکه څرنګه چې پوهيږو په نړيواله سطحه داسي يو باصلاحيته اجرايوي ارګان يا مرجع نه شته چې واک او صلاحيت يې له دولتونو نه زيات وي (ما فوق الدول وي) تر څو نړيوال قوانين او تړونونه په دولتونو په زور تطبيق کړي ځکه هر څوک چې اوس په نړۍ کې د جنګي بنديانو حقوق نه ورکوي او نړيوال قوانين تر پېښو لاندې کوي هغه د يو شمير دولتونو رهبران دي او تر څو چه هغه په واک کې وي نو د عدالت نړيواله محکمه هم دومره توان نه لري او يا خو نه غواړي چې دا جنايتکاران محکمي ته راکش کړي. البته دا يادونه بايد وکړو چې هغه جنګي جنايتکاران چې تر اوسه دې محکمو محاکمه کړي لکه: د جاپان، آلمان او يوګوسلاويا جنګي جنايتکاران هغه په حقيقت کې هغه څوک وو چې د نړۍ د زبرځواکو هيوادونو مخالفين او له قدرت نه را پرځول شوي وو، خو د نړۍ يو شمير قوي هيوادونه لکه: روسيه، امريکا او اسرائيل اوس هم هغه نړيوال قوانين او تړونونه چې په خپله يې لاسليک کړي تر پېښو لاندې کوي. جنګي بنديانو ته هيڅ حقوق نه ورکوي او له هغوی سره خپل ظالمانه او بد چلند ته ادامه ورکوي خو د نړۍ د بشري حقوقو علمبرداران او د عدالت دنړيوالی محکمي (هاګ محکمي) چارواکي ورته رڼه رڼه ګوري .

ومن الله التوفيق  
نقيب الله ((وردگ))  
۱۳۹۲/۲/۱۰

## اخځلیکونه

1. قرآنکریم .
2. ابراهیمی، محمد، اسلام و حقوق بین الملل عمومی، چاپ اول، تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه (سمت)، ۱۳۷۷ ه.ش.
3. ارفعی، عالیه، و محمود مسانلی. جنگ و صلح از دیدگاه حقوق و روابط بین الملل، چاپ دوم، تهران: وزارت امور خارجه مؤسسه چاپ و انتشارات، ۱۳۷۳ ه.ش.
4. انوری، حمید رضاملک محمد. مفاهیم تعلیق مخاصمات و حالت نه جنگ نه صلح در حقوق بین الملل، چاپ اول، تهران: مطبعه انتشارات، ۱۳۷۰ ه.ش.
5. بروجردي، محمد رضاگودرزی، ترجمه اوتحقیق تاریخچه زندان، جمعی از پژوهشگران لیکنه : نشر میزان ۲۰۸ تهران کتابخانه ملی ایران.
6. خمینی، عباس هدایتی. شوری امنیت و جنگ تحمیلی عراق علیه جمهوری اسلامی ایران، چاپ اول، تهران : وزارت امور خارجه، ۱۳۷۹ ه.ش.
7. عبدالباقي، مصباح الله، افغانستان پس از یازدهم سپتامبر، مترجم - عبدالقیوم فخری، چاپ اول، کابل: مرکز پخش وپروش انتشارات رسالت، ۱۳۸۵ ه.ش.
8. قرار دادهای بین المللی ژنو مورخ ۱۲، سال ۱۹۴۹م، چاپ اول، کابل: کمیته بین المللی صلیب سورخ، ۱۳۸۴ ه.ش.
9. قندهاری، محمد نادر ایوبی. حقوق، چاپ اول، لاهور: اکرم پریس لاهور، ۱۴۲۷ ه.ش.
10. گوتمن، روی. اناکاتالدی او جیلس پریس. جنگی جرمونه، ژبارونکی: نظام الدین کتوازی او جلات خان حکمتی، دوهم چاپ، کابل: کلید گروپ ۲۰۰۷م.
11. مبارکپوری، صفی الرحمن، الرحیق المختوم (سپیڅلی نبوی سیرت)، ژبارونکی: جانباز سرفراز، دریم چاپ، پېښور: محله جنگی پشاور، ۲۰۰۸م.
12. مهال خبری ویبپاڼه ، د افغانستان لپاره د مطبوعاتی اواری او ملاتړ اداره . کابل - افغانستان

[Www. Ariaye.com](http://Www.Ariaye.com). (1)

[Www.Larawbar.com](http://Www.Larawbar.com). (2)

[Www. Ariaye.com](http://Www.Ariaye.com). (3)

**Get more e-books from [www.ketabton.com](http://www.ketabton.com)  
Ketabton.com: The Digital Library**